

**«MAÎTRES CHEZ NOUS»-
NASJONALISME OG STILLE REVOLUSJON
I QUEBEC 1960-66**

HEIDI SELAND

**HOVEDOPPGAVE I HISTORIE 2002
UNIVERSITETET I BERGEN**

INNHold

Innledning

- I. Quebec og den canadiske føderalismen
- II. Mot «la Révolution tranquille»
- III. Litteratur
- IV. Teori
- V. Mine kilder

Kap. 1. Historisk bakgrunn for nasjonalismen og det nasjonale spørsmål i Quebec

- I. Det franske Canada 1534-1791
 - a. Det franske regimet
 - b. «La Conquête»- den britiske erobringen 1759
 - c. Quebec-Akten 1774
 - d. Canada og den amerikanske revolusjon

- II. 1791-1867
 - a. «Constitution Act» 1791
 - b. Nasjonalismens fødsel
 - c. Lord Durham og Unions-akten 1841

- III. 1867-1960
 - a. British North America Act 1867
 - b. Quebec under Maurice Duplessis

Kap. 2. «La Révolution tranquille» 1960-66

- I. Den stille revolusjonens ideologi og tilsynekomsten av en ny nasjonalisme
- II. Statens nye rolle og moderniseringen av Quebec
- III. Relasjonene til den føderale regjeringen i Ottawa og Quebec som internasjonal aktør
- IV. Den nye middelklassen

Kap. 3. Nasjonaliseringen av Hydro-Quebec

- I. Historikk Hydro-Quebec
- II. Argumentene for nasjonaliseringen
 - a. De økonomiske argumentene
 - b. Det kulturelle aspekt: fransk som arbeidsspråk
- III. « Maîtres chez nous » og nasjonaliseringsdebatten
- IV. Det politiske aspekt ved nasjonaliseringen

Kap. 4. Den stille revolusjonens betydning for Quebec

- I. Brudd eller kontinuitet?
- II. Den nye nasjonalismen- brudd med den tradisjonelle nasjonalismen?
- III. Nasjonalismen og det liberale parti
- IV. Nasjonaliseringens konsekvenser for Quebec
- V. Separatismebevegelsen- et resultat av klimaet den stille revolusjonen skapte?

Oppsummering

Bibliografi

Innledning

I.Quebec og den canadiske føderalismen.

Mot slutten av det 20. århundre har vi vært vitne til en gjenoppblussing av etniske konflikter og nasjonalistiske strømninger. Dette skjer i en verden som er blitt mer forent, og hvor landegrensene synes å bli stadig svakere. I globaliseringens tidsalder har det skjedd en eksplosjon av etniske bevegelser som krever autonomi og uavhengighet. Dette er et globalt fenomen som har spredd seg til alle verdensdeler, inkludert det europeiske kontinent. Slutten på den kalde krigen, oppløsningen av Sovjetunionen og krigen i Jugoslavia er alle eksempler på disse nasjonalistiske strømningene. Også i høyt utviklede og vestlige industrialiserte samfunn som Canada, Storbritania, Belgia, Spania og Frankrike ser man disse tendensene. Denne etniske oppvåkningen er nært knyttet til en økende aksept av nasjonalistiske strømninger i den moderne verden. Prinsippene om selvbestemmelsesrett, folkelig suverenitet og kulturelt mangfold som nasjonalismen søker, gir bevegelser på vegne av etniske samfunn en selvtillit og en legitimitet som ofte var fraværende i tidligere perioder.

Min hovedoppgave omhandler nasjonalismen i Quebec, en av Canadas ti delstater. Canada har de siste tiårene gjennomgått sin verste politiske krise noensinne, og problemet ligger i muligheten for Quebecs løsrivelse fra resten av landet. Canadas politiske fremtid er usikker, og den største politiske utfordringen for landet er bevegelsen som kjemper for politisk uavhengighet i den fransk-canadiske provinsen Quebec.

Canada er ingen ensartet nasjon. Det største skillet i det canadiske samfunn finnes mellom de engelsktalende canadierne og den fransk-canadiske gruppen, som utgjør ca. 25 % av befolkningen. De fleste engelsktalende i Canada er etterkommere av immigranter som slo seg ned i Canada etter 1763, da landet ble en britisk koloni. Den spesielle fransk-canadiske kulturen stammer fra landets opprinnelige kolonister, franske jegere og handelsmenn som var de fremste innbyggere i Canada før britenes seier over franskmennene i 1763. Den franske provinsen er et etnisk pluralistisk samfunn. De fransktalende innbyggerne som har levd i provinsen i mer enn fire hundre år ser på seg selv som en egen nasjon i Canada. Innenfor dette samfunnet har en sterk politisk bevegelse oppstått, en bevegelse som kjemper for at Quebec skal bli en selvstendig stat. Nasjonalismen som gir næring til suverenitetsbevegelsen i Quebec er i stor grad støttet av de fransktalende quebecerne, som utgjør ca. 80 % av Quebecs befolkning. Denne nasjonalismen har som mål å få anerkjent eksistensen av Quebecs nasjonale identitet, beskytte nasjonens distinktive kultur og institusjoner, samt garantere det franske språks overlevelse.

Separatistpartiet *Parti Québécois* ble i november 1998 gjenvalgt i Quebec. Dette

innebærer at spørsmålet som har preget canadisk politikk i nærmere 30 år, om hvorvidt Quebec skal løsrives fra resten av Canada, fortsetter å være et aktuelt tema. Provinsvalget i delstaten i 1998 var sterkt preget av temaet om Quebecs løsrivelse, og separatistlederen Lucien Bouchard tolket valgseieren som et fornyet mandat til å fullføre prosessen mot løsrivelse. En tredje folkeavstemning om Quebecs framtid innenfor eller utenfor den canadiske stat virker dermed ikke usannsynlig. Etter at Lucien Bouchard trakk seg som Quebecs statsminister og partileder for Parti Québécois i desember 2000, er det Bernard Landry som nå innehar statsministervervet i Quebec, og sistnevnte sies å være mer nasjonalistisk enn sin forgjenger.

Den første folkeavstemningen om Quebecs løsrivelse fra resten av Canada i 1980 endte med et klart tap for separatistene. Folkeavstemningen 30. oktober 1995 endte med en knapp seier til de føderale kreftene. I de siste ukene før folkeavstemningen hentydet meningsmålene at separatistene ville vinne. Det endte med at quebecerne sa nei til uavhengighet med en knapp margin, nei-siden fikk 50.5 % mens ja-siden fikk 49.5 % av stemmene. Etter folkeavstemningen ble det hevdet at nei-siden vant på grunn av løfter i siste liten fra Canadas statsminister Jean Chrétien om konstitusjonelle reformer for å møte Quebecs krav. Dette utspillet fra Chretien kan på mange måter sies å ha vært avgjørende for utfallet av folkeavstemningen, fordi mens quebecerne er dypt splittet i synet på løsrivelse fra Canada, er de fleste enige om at det føderale status quo er uakseptabelt. Spørsmålet er om Canadas føderale system kan bli tilstrekkelig reformert til å møte Quebecs krav.

Man har ikke enda funnet en løsning på Canadas politiske krise, og mange forskere hevder at den canadiske stat er i ferd med å falle sammen. Den moderne krisen er den største i Canadas historie. Undersøkelser viser at en stor del av de fransktalende i Quebec og engelsk-canadierne ønsker at Quebec skal forbli en del av Canada, innenfor en fornyet føderalisme. Allikevel virker det som om Canadas politiske ledere ikke er i stand til å ordne en slik fornyelse, selv om det er gjort mange forsøk på nettopp dette. På denne måten virker Quebecs uavhengighet som uungåelig for mange canadiere, både i og utenfor delstaten Quebec. Det er vanskelig å se for seg hvordan konflikten mellom de fransktalende canadierne og deres engelsktalende landsmenn kan løses. Begge gruppene beskylder hverandre for fordommer, intoleranse og til og med rasisme. Alle forsøk på å finne løsninger på konflikten, har endt med fiasko. I en folkeavstemning i 1993 ble et grunnlovsforslag som ville ha styrket provinsens stilling innad i Canada, forkastet både i Quebec og i landet som helhet.

Helt fra begynnelsen av har Canada ikke bare vært en konføderasjon av tidligere britiske kolonier, men også en allianse mellom to forskjellige folkegrupper, med sitt eget språk og kultur. Canada er et multietnisk land, med over hundre forskjellige nasjonaliteter. De to dominerende folkegruppene i Canada, den franske og den engelske, er på mange måter innlemmet i to forskjellige samfunn. På den franske siden finner man ikke kun det distinkte samfunnet i provinsen Quebec, elementer av et autonomt samfunn finner man også andre

steder, her kan bl.a. nevnes det relativt store fransktalende samfunnet i New Brunswick.

Canada er et konstitusjonelt monarki, og har 28 millioner innbyggere. Canada har to offisielle språk, fransk og engelsk.¹ Landet er en forbundsstat og det politiske system i Canada kjennetegnes ved føderalismen og den betydelige delegeringen av makt til de ti canadiske provinsene, som er følgende: Alberta, British Columbia, Manitoba, New Brunswick, Newfoundland, Nova Scotia, Ontario, Prince Edward Island, Quebec og Saskatchewan. Canada består også av to territorium; Northwest Territories og Yukon. Quebec er Canadas største delstat med sine 1 540 681 km(2),² som tilsvarer et område som er tre ganger så stort som Frankrike. Dette territoriet utgjør 15,5 % av Canada. Engelsk-canadierne utgjør majoriteten i ni av Canadas ti provinser, mens de fransktalende utgjør majoriteten i Quebec. Quebec hadde i 1997 en samlet befolkning på 7,4 millioner mennesker, og dette utgjorde 24,6 % av Canadas totale befolkning.³ Quebec er et territorium hvor ca. 90 % av canadiere med fransk opprinnelse lever. I 1991 var 82,9 % av Quebecs befolkning franskspråklige og kun 11,2% var engelskspråklige.⁴ Hovedstad i provinsen er byen Quebec, som er Canadas eldste by. Montreal er den største byen i provinsen, og er også den største fransktalende by i verden etter Paris. Naturligvis bor ikke alle Canadas franskspråklige i Quebec; en tredjedel av New Brunswicks befolkning er franskspråklige. I andre provinser finnes det også franskspråklige minoriteter, spesielt i Ontario, som har en franskspråklig befolkning på ca. 5 % .

Delstatenes politiske makt ble definert i British North America Act i 1867, grunnloven som skapte det moderne Canada. I 1867 ble Canada det britiske imperiums første «dominion». En forfatningsreform (Canada Act) i 1982 gav Canada full konstitusjonell uavhengighet fra Storbritania. Canada er likevel fremdeles medlem i det britiske *Commonwealth*, som offisielt er en løs sammenslutning av stater med bakgrunn i det gamle britiske imperium. Statene anerkjenner den britiske monark som symbolsk overhode for Samveldet. I Canada er generalguvernøren offisielt Dronning Elizabeth IIs representant som statsoverhode, men han har kun symbolsk makt. De ti provinsregjeringene er på en symbolsk måte ledet av guvernører utnevnt av den føderale regjeringen. Provinsene har egne lovgivende forsamlinger og utstrakt selvstyre. Den historiske utviklingen har favorisert provinsenes selvbestemmelsesrett slik at Canada i dag er en av de mest desentraliserte statene i verden. Desentraliseringen skyldes både landets enorme størrelse og de fransktalende quebecernes sterke understreking av provinsens rettigheter, i et forsøk på å beskytte sitt språk og sin kultur.

¹ Under statsminister Trudeau ble *The Official languages Act* skapt i 1969, som gjorde fransk sidestilt med engelsk som offisielt språk.

²Nouailhat 1992: 11

³ *Québec 1998*: 4

⁴ *Quebec 1998*: 15

II. Mot *la Révolution tranquille*

Ved slutten av andre verdenskrig var det de engelsktalende canadierne i Montreal som hadde den økonomiske makten i Quebec, og denne utestengelsen fra økonomisk suksess førte til at de fransktalende lederne kom til å fokusere på det som for mange syntes å være den eneste muligheten for quebecerne : den kulturelle overlevelsen. Perioden etter andre verdenskrig hadde på mange måter vært en periode preget av politisk og sosial stabilitet i Quebec. Utover på 50-tallet begynte enkeltindivider, tidsskrifter og bevegelser å bryte vei for en mer liberal retning, og etterhvert fikk man se en reformvilje blant intellektuelle som ble mer og mer dominerende. Quebecerne begynte å stille spørsmålstegn ved sin økonomiske underlegenhet sammenlignet med de engelsktalende i provinsen. Den politiske eliten i Quebec begynte å sammenligne samfunnet i Quebec med organiseringen av andre samfunn i den vestlige verden. En hel generasjon kom etterhvert med ønsker om å modernisere det fransk-canadiske samfunnet i Nord-Amerika. Det viktige nå var å innhente den tapte tiden, man innså at det var nødvendig å tilpasse Quebec til den industrielle verdens realiteter.

Det er nødvendig å gå tilbake til 1960-årene for å finne røttene til den moderne nasjonalistbevegelsen i Quebec. Denne perioden, kjent som *la Révolution tranquille* («den stille revolusjonen»), var preget av økonomiske, politiske og sosiale reformer som kom til å forandre hele det fransktalende samfunnet i Canada. Da det liberale parti kom til makten ved provinsvalget i Quebec 22. juni 1960, var det nødvendigvis ikke klart at Quebec kom til å tre inn i en av de mest nasjonalistiske periodene i sin historie. Den nye provinsregjeringens mål var å omgjøre provinsen til en moderne, verdslig stat og frigjøre den fra den katolske kirkens hegemoni.

I hovedoppgaven min skal jeg konsentrere meg om perioden 1960-66 i Quebec, perioden som omtales som «den stille revolusjonen». Det liberale partiets valgseier i 1960 markerte begynnelsen på en periode hvor staten kom til å overta de nasjonale institusjonene som hittil hadde vært dominert av den private sektor, hovedsaklig den katolske kirke. Dette fikk store konsekvenser på områder som helse og utdanning, og det var i denne perioden at velferdsstaten kom til syne i Quebec. Et viktig mål var også å modernisere de økonomiske strukturene og sørge for at fransk-canadierne gjenerobret kontrollen over sin egen økonomi, som til da hadde vært dominert av den engelsktalende minoriteten i Quebec. I denne forbindelse må nasjonaliseringen av elektrisiteten i 1963 regnes som den viktigste og mest dramatiske av provinsregjeringens politiske handlinger. 11 private elektrisitetsverk ble nasjonalisert og innlemmet i Hydro-Quebec, idag et av de største selskapene i Nord-Amerika. Hydro-Quebec ble det første selskapet som kom til å bli kontrollert av fransk-canadierne i Quebec, og de fikk dermed kontroll over sine egne naturressurser. Jeg vil se på den politiske debatten og argumentene for nasjonaliseringen. Hvilke konsekvenser fikk nasjonaliseringen av elektrisiteten egentlig for Quebec? Kan den ses som et symbol på den sterke nasjonalismen som oppstod på 60-tallet?

Det vil også bli aktuelt å se på forskjellige analyser av den stille revolusjonen. For mange observatører representerte den stille revolusjonen Quebecs plutselige inntreden i det moderne Nord-Amerika. Førti år etter at den stille revolusjonen startet, hersker det fremdeles ikke enighet blant forskere om revolusjonens varighet og konsekvenser. Det som man likevel er enige om, er i hvilken grad denne «revolusjonen» har preget det moderne Quebec, og hvordan den kom til å resultere i viktige identitetsforandringer i den fransk-canadiske befolkningen. I hvilken grad representerte den nye nasjonalismen på 60-tallet et brudd med den gamle konservative nasjonalismen under Maurice Duplessis? Kan man se tegn på modernitet allerede før den stille revolusjonens utbrudd, og var moderniseringsprosessen i Quebec som den stille revolusjonen førte med seg en stimulans til den voksende nasjonalismen i denne perioden? I denne forbindelse blir det aktuelt å se nærmere på den statlige nasjonalismen som oppstod på 60-tallet, og hvorvidt det fantes et nasjonalistisk aspekt ved politikken Lesage-regjeringen førte. Her vil nasjonaliseringen av Hydro-Quebec bli et sentralt tema.

For å forstå årsakene til nasjonalismen i Quebec, har jeg funnet det nødvendig å vie det første kapitlet til den historiske bakgrunn for den politiske krisen i Canada. Andre kapittel vil omhandle den stille revolusjonen og veksten i nasjonalismen på 60-tallet. Nasjonaliseringen av Hydro-Quebec blir tema for tredje kapittel, mens jeg i siste kapittel vil se nærmere på den stille revolusjonens betydning for Quebec, før jeg kommer med min konklusjon.

III. Litteratur

Historieforskningen i Quebec har blitt sterkt formet av krefter i Quebecs samfunn, som urbaniseringskreftene og den sterke statens gjennombrudd i Quebec. Historieskrivningen før andre verdenskrig var hovedsaklig dominert av Lionel Groulx, som regnes som den mest dominerende historikeren i Quebec i den første del av århundret. Groulx var ikke uinteressert i økonomiske spørsmål, men han konsentrerte seg hovedsaklig om quebecernes overlevelse som kulturell gruppe. Han så på fortiden som en evig kamp for fransk-canadierne, en kamp som resulterte i overlevelsen til en folkegruppe som definerte seg mer på grunnlag av språk, religion og kultur enn av dens tilgang til maktposisjoner og innflytelse i det canadiske samfunn. Groulx skriver i *Histoire du Canada français* at de franske canadierne var et folk som var fanget i en jordbruksøkonomi, ute av stand til å involvere seg i handel og industri.⁵ Han var imidlertid lite villig til å legge skylden for quebecernes økonomiske svakheter på engelsk-canadierne. Han kritiserte likevel den amerikanske kapitalens invasjon i det franske Canada, og hevdet at amerikanerne hadde kommet for å utnytte naturressursene og ta kontroll over mange selskaper.⁶

1950- og 60-årene var preget av et økende skille mellom historikerne som begynte sine karrierer på Université de Montréal, som Guy Frégault, Maurice Séguin og Michel Brunet, og historikerne på Université Laval, bl.a. Marcel Trudel, Fernand Ouellet og Jean Hamelin. Disse to gruppene hadde en felles oppfatning om at deres oppgave var å forklare hvorfor quebecerne i etterkrigstiden var både økonomisk og politisk svakere enn de engelskspråklige i Quebec. Mens Montreal-historikerne fulgte i Groulx fotspor og hevdet at quebecerne aldri helt hadde kommet seg etter den britiske erobringen, hadde Laval-historikerne en tendens til å se quebecerne som hovedsaklig ansvarlige for sine egne problemer. Montreal-historikerne hevdet at det var nødvendig at quebecerne fikk større politisk autonomi innenfor den canadiske føderasjon, utenfor hvis dette ikke kunne bli en realitet. Laval-historikerne, med støtte fra bl.a. økonomen Albert Faucher og juristen Pierre Elliott Trudeau⁷, mente at quebecerne trengte større økonomisk og politisk makt, men at de største hindringene til dette var interne problemer innenfor Quebec, og at ingen andre enn quebecerne kunne klandres for dette. Laval-historikerne hadde en tendens til å referere til katolisismen som en hindring for Quebecs materielle utvikling. De hevdet at Quebec ikke trengte større autonomi innenfor den canadiske føderasjon, det var viktigere at Quebec fikk ordnet opp i sine interne problemer slik at provinsen kunne bli i stand til å tilby sine innbyggere tjenester som f.eks et sekulært utdanningssystem, noe de mente var veldig viktig for et moderne samfunn i etterkrigstiden.⁸

⁵ Groulx 1960: 216

⁶ Ibid.: 374-5

⁷ Trudeau ble senere statsminister i Canada i 1968, og han kjempet hardt for den canadiske føderalismen.

⁸ Rudin 1997: 95

I 1970- og 80-årene kom historieforskningen i Quebec til å bli dominert av en ny generasjon historikere. *Revisjonistene*, som blant andre inkluderte Paul-André Linteau, Jean-Claude Robert og Normand Séguin, insisterte på at de fransktalende quebecerne lenge hadde vært et folk med en «normal» fortid. Quebec hadde lenge vært et «normalt» samfunn, med en historie som viste tydelige bevis på modernitetskraftene. De ønsket med andre ord å vise at moderniseringsprosessen i Quebec gikk lengre tilbake enn til *la Révolution tranquille* og 60-tallet. De har forsøkt å vise hvordan den fransk-canadiske nasjonens såkalte *tradisjonisme* og «det store mørket» som var en vanlig betegnelse på Duplessis-epoken⁹, var myter som ble utviklet av lederne for den nye middelklassen på 50-tallet, og som hadde som hensikt å tvinge frem overgangen fra den liberale stat til velferdsstaten. Ifølge revisjonistene handlet denne nye middelklassen på vegne av sine klasseinteresser, og ikke for den fransk-canadiske nasjonens overlevelse og harmoniske utvikling. Et paradoks er det jo at samtidig som revisjonistene fokuserte på provinsens modernitet, insisterte de også på at det meste av historieskrivningen før andre verdenskrig, og muligens også helt opp til 1960-tallet og *la Révolution tranquille*, måtte regnes som primitiv.

I *Making history in twentieth-century Quebec*, en bok som skapte stor debatt da den kom ut i 1997, stiller historikeren Ronald Rudin spørsmålsteget ved revisjonistenes historieskrivning, og deres synspunkt om at Quebec lenge har vært et moderne samfunn. Han mener at disse historikerne bagatelliserer katolisismens innflytelse og quebecernes motstand mot kapitalkraftene før 60-tallet, dominerende trekk ved det fransk-canadiske samfunnet som mange mente var årsaken til at quebecerne hadde blitt plassert utenfor den generelle vestlige utviklingen. Revisjonistene konsentrerte seg istedenfor om hvordan quebecerne i lang tid hadde vært både sekulære, materialistiske og urbane, på lik linje med sine naboer i Nord-Amerika. Den stille revolusjonen blir regnet som et viktig veiskille i den klassiske tolkningen av Quebecs historie. Den klassiske oppfatningen av denne perioden er at perioden forut for 1960-årene ble betegnet som *la grande noirceur* («det store mørket»), mens den stille revolusjonen førte med seg den frigjørende moderniteten og fremskrittets seier.

⁹ Maurice Duplessis var statsminister i Quebec fra 1936-39 og fra 1944-59.

IV. Teori.

Etnisk fragmentasjon og separatisme er fundamentale trender i nyere historie. Hva betyr så denne etniske oppvåkningen? Mange nasjonalismeforskere, som Eric Hobsbawm, Benedict Anderson og Ernest Gellner, ser fremveksten av nasjonalisme i sammenheng med overgangen fra premoderne til moderne samfunn. De hevder at nasjonalismen og oppfatningen om at verden er inndelt i nasjoner er et moderne fenomen som oppstår i sekulariserte samfunn. Anthony Smith er til en viss grad enig i dette, men hevder samtidig at nasjonalisme ofte er et resultat av en lang historisk prosess, og ikke nødvendigvis et moderne fenomen.

I *Nations and Nationalism* knytter Ernest Gellner nasjonalismens opprinnelse til utviklingen av den vitenskapelige og kritiske rasjonalitet, til tilsynekomsten av kapitalistiske produksjonsmåter, til byenes vekst og den sosiale mobilitet, tilsynekomsten av borgerskapets individualisme og en ny intelligentsia. Det industrielle samfunnet gjennomgår store vitenskapelige og tekniske fremskritt. Dette samfunnet ødelegger føydalsamfunnets tradisjonelle hierarkier, grunnlagt på sosial status, for å gi plass til en sosial struktur karakterisert av en kompleks og foranderlig arbeidsdeling. Denne bevegelsen, som påvirkes av veksten i kommunikasjonsmidler, snur opp ned på tradisjonelle identiteter. For å øke sin makt, installerer staten et allment utdanningssystem, og støtter seg på de intellektuelle for å skape grunnlaget for en viss kulturell homogenitet, for på denne måten å skape nasjonalistiske strømninger som er nødvendig for den politiske integrasjonen.

Ifølge Gellner er nasjonalisme hovedsaklig et politisk prinsipp, som går ut på at den politiske og den nasjonale enhet skal være sammenfallende. Nasjonalisme som *følelse* eller *bevegelse*, kan best defineres utfra dette prinsippet. Gellner beskriver nasjonalfølelse som en følelse av sinne som oppstår ved krenkelse eller brudd på dette prinsippet, eller som den tilfredsstillende følelsen av at dette prinsippet går i oppfyllelse. En nasjonalistbevegelse er en bevegelse som blir drevet av en slik følelse. Gellner definerer nasjonalisme på følgende måte: « *Nationalism is a theory of political legitimacy, which requires that ethnic boundaries should not cut across political ones, and in part, that ethnic boundaries within a given state should not separate the power-holders from the rest.* »¹⁰

Ifølge Anthony Smith har etniske samfunn en lang historie, og nasjonalisme har som ideologi og bevegelse vært en sterk makt i verdenspolitikken helt siden den franske og den amerikanske revolusjon. Den nye etniske oppblussingen kan ifølge ham kun forstås ved å ta utgangspunkt i en lang historisk prosess. I *National Identity* hevder Smith at den nasjonale identitet er blitt et viktig element i den politiske og sosiale legitimeringsprosessen. Smith hevder at det er mulig å tolke disse sterke nasjonalistiske strømningene i disse landene som en arv og overlevelse fra en tidligere nasjonalistisk epoke. Smith kritiserer modernistenes teorier, og hevder de tar feil fordi de nekter å knytte konsekvensene av modernitet til en forståelse av

¹⁰Gellner 1983:1

den rolle som fortsatt spilles av kulturelle bånd og etniske identiteter som ofte har sin opprinnelse i premoderne epoker.

Selv om Smith hevder at modernistteoriene viser visse svakhetstrekk, mener han likevel at for å forklare den etniske neonasjonalismen som har dukket opp spesielt fra 60-årene i mange land, kan det være nyttig å lete etter deres røtter og karakter i nyere økonomiske og sosiale trender. Nasjonalisme påvirkes av administrativ sentralisering, økonomisk transformasjon og veksten i massekommunikasjoner. Smith ser spesielt betydningen av religionens tilbakegang og den sentraliserte og byråkratiske statens tilsynekomst. Han mener det er ingen tvil om at modernitet spilte en stor rolle ved å stimulere til nasjonalisme i f.eks. Canada og Australia, men hevder samtidig at kulturelle bevegelser som etnisk nasjonalisme er relativt uavhengige av moderniseringsprosessen.¹¹ Han mener at etnisk nasjonalisme ikke nødvendigvis henger sammen med økonomiske trender, tatt i betraktning av at nasjonalisme kan oppstå i alle slags økonomiske samfunn, avanserte så vel som i underutviklede samfunn.

Smith hevder at den etniske «oppvåkningen» er nært knyttet til den sterke aksept av nasjonalistiske ideologier i den moderne verden, og til økningen av selvbevisste nasjonalistbevegelser.¹² Nasjonalismen utvider samtidig rammen av det etniske samfunn fra å være et rent kulturelt og sosialt fenomen til å bli integrert i den økonomiske og politiske sfære, og fra den private til den offentlige sektor. «Neonasjonalismen» som har vært sterk de siste tiårene, viser at etniske bevegelser i stadig økende grad får politiske og økonomiske krav, i tillegg til de kulturelle.

V. Mine kilder

Høsten 1999 var jeg ti uker på feltarbeid i Montreal i Canada. Der oppsøkte jeg Hydro-Quebecs arkiver, Quebecs nasjonalbibliotek i Montreal og jeg benyttet meg i tillegg av biblioteket på McGill-universitetet. Jeg var også så heldig å få treffe professor Yvan Lamonde på McGill, og professor Ronald Rudin på Concordia University i Montreal, noe som var både interessant og veldig inspirerende for meg i mitt videre arbeide med oppgaven. I tillegg til sekundærkilder, har jeg bl.a. brukt følgende primærkilder : mikrofilm av årgangene 1960-62 av avisen *Le Devoir* fra Bibliothèque Nationale du Québec i Montreal, Quebec liberale partis valgprogrammer fra 1960 og 1962, politiske taler (spesielt av René Lévesque og Jean Lesage), samt forskjellige rapporter, bl.a. *Royal Commission on Bilingualism and Biculturalism* fra 1967. Fra Hydro-Quebecs arkiver i Montreal har jeg brukt dokumenter som omhandler nasjonaliseringen av Hydro-Quebec i 1962: kostnadsrapporter, regjeringsrapporter,

¹¹Smith 1995: 43

¹²Smith 1981: 18

avisartikler angående nasjonaliseringen fra *Le Devoir* og *La Presse*, og selskapets internavis *Entre Nous*.

I tillegg til engelskspråklige kilder, har jeg brukt veldig mange franskspråklige kilder. Sitater på engelsk har jeg valgt å la bli stående på originalspråket, men når det gjelder de franskspråklige kildene, har jeg valgt å oversette sitatene til norsk, samtidig som den franske teksten blir å finne i fotnotene. Dette har jeg gjort for å få mer flyt i teksten, da fransk er et språk som er mer utilgjengelig for mange enn engelsk.

Til slutt vil jeg takke professor Harm G. Schröter ved Historisk Institutt ved Universitetet i Bergen, som har vært min veileder, og som har vært til stor hjelp i mitt arbeid med hovedfagsoppgaven.

Kap. 1 Historisk bakgrunn for nasjonalismen og det nasjonale spørsmål i Quebec

I. Det franske Canada 1534-1791

a. Det franske regimet

For å forstå Canadas politiske problem, er det nødvendig å gå helt tilbake til begynnelsen av den europeiske koloniseringen av Nord-Amerika. Canada ble oppdaget av franskmannen Jacques Cartier i 1534, men man kan ikke snakke om en virkelig bosetting før Samuel de Champlain grunnla *Nouvelle-France* («Ny-Frankrike») som fransk koloni i 1608.¹³ Under det franske regimet var Ny-Frankrike et enormt territorium som strakte seg fra vest til øst fra de nåværende maritime provinsene, og fra nord til syd fra Hudson-bukta til den meksikanske golf. Dette området gjaldt selvfølgelig ikke de tretten amerikanske koloniene, som strakte seg fra Atlanterhavet til Appalachene. Ny-Frankrike var oppdelt i syv regioner; blant dem Louisiana og Acadia, og Canada, som må sies å være hjertet i området.¹⁴

På dette tidspunktet fikk man en økende konflikt mellom de engelsktalende og de fransktalende nybyggerne i den nye verden, fordi hver gruppe kom til å forfølge motstridende kollektive mål. 1600-tallet var preget av flere kriger mellom stormaktene, spesielt mellom England og Frankrike. Så tidlig som i 1613 organiserte bosettingen i Virginia et militært angrep mot de franske utpostene i Acadia, og i 1628 ble Quebec erobret av britene. Denne første utenlandske okkupasjonen varte i fire år. Saint-Germain-traktaten fra 1632 som ble inngått mellom kongene av Frankrike og England, gav Ny-Frankrike tilbake til Frankrike. Utrecht-traktaten fra 1713 hadde imidlertid store konsekvenser for Ny-Frankrike: England fikk Terre-Neuve, Acadia, Hudson-bukta og sikret seg i tillegg et protektorat over irokeserne.

b. «La Conquête»- Den britiske erobringen 1759

Britene hadde imidlertid ikke gitt opp håpet om å eliminere franskmennene fra Nord-Amerika. De var overbevist om at Gud hadde satt dem til å herske på det nordamerikanske kontinentet. Etter en lang og bitter kamp måtte Frankrike endelig kapitulere for engelskmennene i 1759, da general Wolfe vant slaget mot Montcalm i Quebec den 13. september. Quebec var blitt britisk, og Paris-traktaten fra 1763 anerkjente at Nord-Amerika

¹³McRoberts/Posgate 1980:24

¹⁴Se Lahaise i Gougeon 1993

heretter tilhørte britene.¹⁵ Overgangsperioden, som begynte i Quebec i 1759 og i resten av Canada i 1760, varte til 1764 og gikk under navnet *Militærregimet*. Ifølge Fernand Ouellet er det ingen tvil om at forholdet mellom briter og franskmenn stort sett var vennskapelig under denne perioden.¹⁶ Britenes erobring av Ny-Frankrike var det første klare signalet om at verdenshegemoniet var i ferd med å bli overtatt av England: Nord-Amerika skulle komme til å bli et engelskdominert kontinent. Konflikten mellom England og Frankrike om kolonierredømmet i Nord-Amerika var ikke bare en konflikt mellom to handelsimperier, det var også en konflikt mellom to forskjellige samfunn. De to sivilisasjonene gav inntrykk av at de kjempet for å sikre seg seier for sine respektive institusjoner. Konflikten ble ofte oppfattet som en direkte konflikt mellom protestantismen og katolisismen.¹⁷

Ved inngåelse av Paris-traktaten den 10. februar 1763, overtok Storbritania offisielt herredømmet over den franske kolonien i Nord-Amerika. Etter den britiske erobringen, ble den franske kolonien den 15. provinsen til det britiske nordamerikanske imperiet. Et resultat av erobringen var at offiserer, administratorer og kjøpmenn reiste tilbake til Frankrike, og fransk-canadierne mistet dermed en stor del av sin politiske, økonomiske og sosiale elite. De få franske lederne som ble igjen i Ny-Frankrike ble redusert til tjenere for den engelske administrasjonen. De engelske kjøpmennene tok økonomisk kontroll over kolonien, takket være deres handelsrelasjoner til det britiske markedet, og fransk-canadierne som fortsatte i forretningslivet ble underentreprenører og kjøpmenn.¹⁸ Jean-Claude Robert hevder at for det store flertallet av befolkningen, ble imidlertid ikke livet radikalt forandret etter den britiske erobringen.¹⁹

Ifølge den kongelige proklamasjonen fra 7. oktober 1763, var Canada heretter en britisk provins, og skulle dermed følge britisk lov. Det eneste offisielt godkjente språk var engelsk, og den anglikanske tro ble den eneste anerkjente religion. Fransk-canadierne ble ekskludert fra posisjoner i administrasjonen, og de ble tvunget til å avlegge troskap til den britiske tronen. Helt fra det 17. århundre hadde nybyggerne i Ny-Frankrike raskt tilpasset seg det nordamerikanske kontinent og dets kalde klima. Det som først og fremst karakteriserte denne befolkningen, var den katolske religion, og det var dette som ifølge engelsk lov, gjorde den mest uregjerlig. På denne tiden var religion ikke bare et spørsmål om personlig tro, det var i tillegg grunnlaget som ethvert samfunns politiske og sosiale livsgrunnlag var bygd opp om. Den canadiske befolkning var i 1760 mer følsom overfor det religiøse spørsmålet enn det var til det etniske.

De britiske erobrerens mål var ganske klart: Canadierne skulle bli assimilert, eller i det minste tilpasse seg det britiske imperiets lover og verdigrunnlag. Heldigvis fant

¹⁵ Thompsen 1973: 40

¹⁶ Ouellet i Cornell, Hamelin, Ouellet, Trudel 1967: 147

¹⁷ Trudel i *ibid.*,: 95

¹⁸ In collaboration, *Canada français et union canadienne*, L'Action Nationale, Montréal 1954: 36

¹⁹ Balthazar 1990: 42

styresmaktene i London etterhvert ut at den kongelige proklamasjonen var vanskelig å sette i verk, og de så seg tvunget til å anerkjenne det canadiske samfunnets særegenhet.²⁰ Fransk-canadierne hadde allerede skapt et distinkt samfunn i Canada, og den britiske immigrasjonen var ennå for begrenset til å kunne modifisere denne situasjonen. Det var også nødvendig å forhindre at den revolusjonære bølgen som herjet koloniene i sør ikke spredde seg til Canada. De britiske autoritetene ble tvunget til å bekrefte den sosiale og institusjonelle arven fra det franske regimet. Canada var fra den franske kolonitiden preget av desentraliserte politiske institusjoner. De annekserte provinsene hadde vært preget av en forholdsvis stor lokal autonomi, og avstanden mellom den franske metropolen og kolonien, i tillegg til en offisiell korrespondanse som tok lang tid, gjorde sitt til at fransk-canadierne hadde vært vant med relativt mye frihet i forholdet til moderlandet.

c. Quebec-Akten 1774

Prisen som London måtte betale, var en offisiell anerkjennelse av den katolske religionen innenfor det britiske imperiet, og samtidig eksistensen av en distinkt franskspråklig befolkningsgruppe i Canada. *L'Acte de Québec* fra 1774 blir av enkelte historikere sett på som en av de mest positive lovgivninger vedrørende quebecerne som noensinne er kommet fra den engelske regjeringen. Robert Lahaise hevder at denne loven gav fransk-canadierne tilbake rettighetene som de hadde mistet i 1760, og fikk store konsekvenser på områder som religion, språk og lovverk.²¹ Loven førte til at det franske lovverket kom i bruk igjen, det franske språk og den katolske religionen ble offisielt anerkjent som kulturelle særtrekk, og fransk-canadierne fikk delta i koloniens sivile regjering. Dette var en handling som viste at provinsen Quebec var en koloni som var forskjellig fra de andre provinsene som tilhørte det britiske nordamerikanske imperiet. Denne handlingen tok hensyn til at fransk-canadierne ikke var engelskmenn, og heller ikke kom til å bli det, og de skulle derfor få beholde sine kulturelle særtrekk under det britiske regimet. Denne lovgivningen fritok de katolske canadierne fra edsavleggelse til den britiske tronen, og gav dem rett til å delta i styret av kolonien. Den britiske kriminalrett ble canadisk lov, men den franske sivilretten, de franske institusjonene og lensregimet ble offisielt anerkjent. Det franske språk forble imidlertid kun et bruksspråk, og fikk ingen anerkjennelse som offisielt språk.²²

Etter den britiske erobringen forble fransk-canadierne i lang tid hovedkilden til befolkningsekspanjonen. Den økonomiske situasjonen og forsøkene på å etablere en stor britisk befolkning hadde ikke klart å ødelegge de sosiale strukturene til det franske regimet. Utskiftningen av det franske byråkratiet med en gruppe administratorer som hovedsaklig var

²⁰ Balthazar 1990:42

²¹ Lahaise i Gougeon 1993: 20

²² Balthazar 1990: 50

britiske, representerte ingen store rystelser av samfunnets basisstrukturer. Presteskapet og godsseierne var de dominerende sosiale gruppene i samfunnet. Etter den britiske erobringen allierte presteskapet og det som var igjen av det franske aristokratiet seg med den britiske administrasjonen. Marcel Rioux kaller denne alliansen for «den aristokratiske pakten».²³

De britiske immigrantene bragte med seg andre forretningstradisjoner og idealer enn det som karakteriserte det fransk-canadiske samfunnet. De hadde sterk tro på fri handel og var skeptiske til statlig intervensjon i økonomien. I tillegg var de overbevist om at kun parlamentariske institusjoner kunne gjøre borgerskapet i stand til å spille en fullgod økonomisk rolle, og mange fransk-canadiske forretningsmenn var villige til å akseptere dette synspunktet. Borgerskapet var lite i begynnelsen, men kom etterhvert til å vokse i antall medlemmer. Pelshandelen tiltrakk seg store investeringer, og var til omkring 1775 dominert av fransk-canadierne. Britene viste større tendenser til å utvikle partnerskap og til å investere overskuddet fra pelshandelen i andre foretak som for eksempel tømmer, fiske og mer generell importhandel, mens fransk-canadierne konsentrerte seg hovedsakelig om pelshandelen. Britene kom til å dominere som initiativtagere på det økonomiske plan, og i det lange løp fikk dette betydelige konsekvenser i det økonomiske forholdet mellom engelsk-canadierne og fransk-canadierne.²⁴

d. Canada og den amerikanske revolusjon

Den amerikanske revolusjonen var en viktig hendelse som fikk betydelige konsekvenser for Canada. Revolusjonsideene har trolig påvirket de canadiske innbyggerne i St.Laurent-dalen, men motivene som fikk New England til å ønske seg uavhengighet fra det britiske imperiet, fikk ingen stor oppslutning i Quebec, da det canadiske samfunnet på denne tiden ikke var klar for uavhengighet. Amerikanerne ønsket derimot støtte fra canadierne, og det er tydelig at eksistensen av en britisk koloni nær den amerikanske grensen ble betraktet som en betydelig trussel. Canadierne ble i 1774 og 1775 derfor oppfordret til å slutte seg til de revolusjonære i de sørlige koloniene, men da denne propagandaen ikke førte frem, ble det besluttet å innvadere Canada. Amerikanerne ble etter kort tid tvunget til å trekke seg tilbake, men gjennom hele den amerikanske revolusjonen planla amerikanerne hevn.²⁵

Den amerikanske revolusjonen fikk betydelig konsekvenser for Canada. På den ene siden fikk den konsekvenser for fransk-canadiernes økonomi. Denne perioden markerte slutten på fransk-canadiernes herredømme innenfor pelshandelen, og i løpet av revolusjonen ble det fransk-canadiske næringslivet gradvis utkonkurrert av britene, en utvikling som

²³Rioux 1987: 50

²⁴Ouellet i Cornell,Hamelin,Ouellet,Trudel 1967: 157-58

²⁵Ouellet i Cornell,Hamelin,Ouellet,Trudel 1967:161

fortsatte til langt ut på 1900-tallet. En annen konsekvens av den amerikanske revolusjonen, var at den førte med seg en betydelig befolkningsøkning. Man kan på mange måter si at den amerikanske uavhengighetskrigen skapte det engelske Canada. Fra 1815 til 1850 kom det svært mange immigranter til Canada, først og fremst fra de britiske øyene, men svært mange kom også fra New England. Disse «lojalistene» nektet å akseptere den amerikanske revolusjonen, og flyktet til Canada for å vise sin lojalitet til moderlandet. Immigrasjonen i denne perioden forandret den demografiske balansen i Canada. Den britiske minoriteten økte fra 4-5 % til 10-15 % av befolkningen i løpet av få år²⁶. Med lojalistenes ankomst var alt tilrettelagt for en konfrontasjon mellom to kulturer, to ideologier og to forskjellige interessesystem. Denne skulle imidlertid komme til å skje langt senere, etterhvert som fransk-canadiernes nasjonale bevissthet ble sterkere og førte til et sterkere ønske om autonomi.²⁷

II. 1791-1867

a. «Constitution Act 1791»

Den britiske regjeringen ble nødt til å reagere på den nye situasjonen i kolonien, og det ble bestemt at en ny konstitusjon var nødvendig. For å unngå å provosere den fransk-canadiske befolkningen som fremdeles utgjorde majoriteten i provinsen, ble det bestemt at London skulle anerkjenne det gamle regimets sosiale struktur. *Konstitusjonsakten* fra 1791 delte Canada i to kolonier: det Nedre Canada (det som i fremtiden skulle bli til provinsen Quebec) med en franskspråklig majoritet, og det Øvre Canada (det fremtidige Ontario) som hadde en engelskspråklig majoritet. Et demokratisk regime ble installert i begge disse provinsene. De to hovedkonsekvensene av grunnlovsakten av 1791 var den territoriale delingen og opprettelsen av en nasjonalforsamling. Denne loven var viktig i den forstand at den skapte to «land» med to forskjellige folkegrupper, og disse hadde forskjellig religion og språk. Den nye grunnloven førte til innføringen av parlamentariske institusjoner, og dette var politiske institusjoner som var totalt fremmede for fransk-canadierne. Lojalistimmigrasjonen var hovedmotivet for delingen av Canada i to provinser, og som Ouellet hevder, hadde den engelske administrasjonen et spesielt mål med dette foretaket : « In creating Upper and Lower Canada, the English political administrators were first of all seeking to resolve the problems of cultural differences and their constitutional implications.»²⁸ Øvre Canada med sine britiske institusjoner kom til å motta flest immigranter. Nedre Canada med sin fransk-canadiske majoritet og institusjoner, ville så lenge befolkningen måtte ønske det, forbli forbundet med

²⁶ Ibid., : 164-65

²⁷ Balthazar 1990: 48

²⁸ Ouellet i Cornell, Hamelin, Ouellet, Trudel 1967: 167

sine tradisjoner. På denne måten kom ikke grunnlovsakten av 1791 til å avskaffe Quebec-akten av 1774, denne ble heller forandret. Problemet med to forskjellige kulturer var likevel ikke løst.

Mens Quebec-akten hadde vært en nødvendighet, ble opprettelsen av det nedre Canada av mange oppfattet som et politisk feiltrinn. Dette var fordi *les Canadiens*²⁹ fikk kontroll over en lovgivende forsamling i et territorium hvor de selv utgjorde majoriteten av befolkningen. Etter lojalistenes ankomst fantes det nå to forskjellige samfunn i Canada, og fransk-canadierne kom etterhvert til å skifte ut betegnelsen *canadiens* med uttrykket *Canadien-français* for å markere den kulturelle forskjellen mellom dem og de engelskspråklige canadierne. Denne betegnelsen kom ikke til å gjennomgå noen forandringer før i 1960-årene, da denne ble skiftet ut til fordel for uttrykket *Québécois*, som refererte til territoriet Quebec. Denne nye situasjonen førte til at ethvert forsøk på assimilasjon av fransk-canadierne var dømt til å mislykkes.³⁰ De mest klartenkte av det britiske Nord-Amerikas ledere skjønte fort at feilene fra 1791 måtte rettes opp. Det nedre Canadas engelsktalende og protestantiske minoritets engstelser ble dempet da de to provinsene ble slått sammen til en stor provins, *United Canada* i 1841.

b. Nasjonalismens fødsel

På begynnelsen av 1800-tallet skjedde det viktige forandringer i det nedre Canadas økonomi og samfunn, forandringer som fikk konsekvenser på flere områder. Nye ideologiske bølger fikk innpass i det fransk-canadiske samfunnet. Det politiske klimaet som til nå hadde vært forholdsvis rolig, ble nå mer turbulent, og det skjedde en økning i etniske konflikter. Den fransk-canadiske nasjonalismen utviklet seg i denne perioden, og var et uttrykk for den nye tiden. Nasjonalisme som ideologi finner man ifølge Louis Balthazar ikke i Quebec før på begynnelsen av 1800-tallet. Det eksisterte ikke i 1700-tallets canadiske samfunn en organisert bevegelse som kjempet for anerkjennelsen av en distinkt nasjon.³¹ Fernand Ouellet mener også det vil være misvisende å datere nasjonalismen i Quebec til det franske regimet, fordi

²⁹ Fransk-kanadierne ble kalt *Canadiens*, mens den britiske befolkningen imidlertid fikk tilnavnet *Canadians*. De fransk-talende som bodde i St.Laurent- dalen, fikk denne betegnelsen på begynnelsen av 1700-tallet, og ble kalt *canadiens* helt til ca. 1800.

³⁰ Thomson 1973: 42

³¹ Balthazar 1990: 37-38

innbyggerne på denne tiden ikke var spesielt opptatt av disse verdiene.³² Man kan derimot finne *konturene* av en fransk-canadisk nasjonalfølelse på 1700-tallet. Ifølge Jean-Paul Bernard kan man fra ca. 1820 snakke om eksistensen av en slags form for nasjonalisme. I det nedre Canada var nasjonalismen, følelsen av å tilhøre en nasjonal gruppe, ikke et nytt fenomen, men fra 1820 kan man finne ikke bare en bevissthetsfølelse, men også en virkelig bevegelse.³³ Denne bevegelsen fikk sin leder i Louis-Marie Papineau som dannet *Parti Patriote*, og denne nasjonalismen fikk sin inspirasjon i liberale strømninger fra Europa og USA.

Det parlamentariske regimet som hadde blitt installert i det Nedre og det Øvre Canada etter Grunnlovsakten av 1791, førte til at det fransk-canadiske småborgerskapet fikk kontroll over sine politiske institusjoner. Dette småborgerskapet kom etterhvert til å markere seg sterkere mot det britiske borgerskapet, og det var denne samfunnsklassen som stod i spissen for Patriotene og *la Rébellion* i 1837-38, revolten som hadde som mål å innføre en republikk i det nedre Canada, et samfunn grunnlagt på jordbruk og en handel kontrollert av fransk-canadierne. Dette var første gang man seriøst vurderte mulighetene for å omdanne Quebec til en egen nasjonalstat. Opprøret i 1837-38 endte med nederlag for patriotene, og nasjonalismen mistet etter dette mye støtte.³⁴ Nederlaget skulle komme til å forsterke den pessimistiske holdningen som etterhvert hadde karakterisert fransk-canadierne siden den britiske erobringen. Selv om fransk-canadiernes opprør altså ble slått ned av britene, var denne hendelsen likevel viktig, fordi det var det første virkelige forsøket på å gi fransk-canadierne tilbake kontrollen over sitt økonomiske og politiske liv. Ifølge «patriotene» representerte den britiske minoriteten en fare for utviklingen av den fransk-canadiske nasjonen, fordi britenes kontakter med regjeringen i London og i tillegg deres sterke forretningsposisjoner gav dem en ledende stilling i Canada.³⁵ Dette var første gang man seriøst vurderte mulighetene for å omdanne Quebec til en egen nasjonalstat.

c. Lord Durham og Unions-akten 1841

I 1838 sendte den britiske regjeringen lord Durham til Canada for å utarbeide en rapport om det britiske Nord-Amerikas fremtid. Ifølge Durham var de to nasjonene i Canada ulike med hensyn til språk, rase og religion, men i tillegg hevdet han at de to samfunnene var preget av forskjellige utviklingsnivå. Han anså det fransk-canadiske samfunnet som statisk og

³² Ouellet i Cook 1969: 50

³³ Bernard i Gougeon 1993: 37

³⁴ Papineau hadde i 1834 presentert for nasjonalforsamlingen et skriv som representerte fransk-kanadiernes klager mot engelskmennene og hvor de krevde nye rettigheter. Papineau så for seg løsrivelse som eneste løsning hvis ikke kravene ble innfridd, og misnøyen blant fransk-kanadierne ble etter hvert så stor blant fransk-kanadierne (kravene ble ikke innfridd) at et opprør brøt ut høsten 1837.

³⁵ Bernard i Gougeon 1993: 41

forutbestemt til å forbli slik, og konkluderte med at den franske befolkningen alltid ville komme til å inneha en mindreverdig posisjon i forhold til den britiske. Han foreslo i sin rapport at den engelskdominerte kolonien burde gjenforenes med den franske delen (nedre Canada), og at et representativt system burde bli etablert i denne nye, store kolonien. Målet var å «anglisere» det nedre Canada ved hjelp av innvandring og økt britisk dominans over fransk-canadierne. Lord Durham oppdaget fort at konflikten ikke var en konflikt mellom regjeringen og folket: «Jeg ventet å finne en konflikt mellom regjeringen og folket; jeg fant to nasjoner i krig innenfor samme stat; jeg fant en kamp, ikke av prinsipper, men av rase.»³⁶

Unionsakten som ble undertegnet i London i 1840, og som ble satt i verk i koloniene den 10. februar 1841, gav de to koloniene en felles nasjonalforsamling, hvor de skulle sende et likt antall representanter. Det nedre og det øvre Canada fikk også en felles regjering. På denne tiden var det nedre Canada og fransk-canadierne fremdeles en majoritet, men britene i det øvre Canada fikk likevel tildelt like mange representanter i nasjonalforsamlingen. Dette skapte frustrasjon blant fransk-canadierne. De beholdt sitt lovverk, men det franske språket fikk ingen offisiell status. Den eneste muligheten for fransk-canadierne var nå å samarbeide med britene. Enhver repetisjon av opprørsideene fra 1837, med krav om nasjonal uavhengighet, ble fra nå av ansett som umulig.³⁷ Det mislykkede opprøret i 1837 regnes som et sentralt punkt i utviklingen av det franske Canada på 1800-tallet: Unionen mellom de to koloniene var forutsigbart etter patriotenes nederlag. Britene så ingen annen løsning på det fransk-canadiske problem. Assimilasjon av fransk-canadierne var en umulig oppgave, det fransk-canadiske samfunn var altfor sterkt til å forsvinne, men England hadde likevel makt til å legge en demper på fransk-canadiernes nasjonale ønsker, som f.eks. opprettelsen av en autonom republikk.³⁸

På det politiske plan ble det i denne perioden skapt en politisk, britisk majoritet som ble mer og mer dominerende, og spesielt den økte britiske innvandringen fikk betydning for at fransk-canadierne ble en minoritet i Canada. Lord Durhams mål med dette var at denne nasjonen etterhvert skulle forsvinne ved hjelp av assimilasjon. Han regnet dette som uunngåelig, og trodde at det var nok å forme en britisk majoritet for å løse problemet med de to kulturene. Reaksjonen på dette assimilasjonsforsøket var tilsynelatende av en fransk-canadisk kulturell nasjonalisme, først og fremst på grunn av at det franske språk ble angrepet, og ikke ble anerkjent som offisielt språk på lik linje med engelsk. Mer enn noen gang før kom det franske Canada til å identifisere seg med sine kulturelle særtrekk; deres nasjon var ikke lenger kun et territorium; det var også et språk, en religion og lover som var truet, og disse verdiene måtte man beskytte.

Unionsakten fra 1841 forente det nedre og det øvre Canada under navnet det forente

³⁶ Durham 1990: 58. «*Je m'attendais à trouver un conflit entre le gouvernement et le peuple; je trouvai deux nations en guerre au sein d'un même État; je trouvai une lutte, non de principes, mais de race.*»

³⁷ Robert 1975: 59

³⁸ Robert 1975: 51-52

Canada (United Canada), og denne nye kolonien fikk et felles parlament og gjorde engelsk til det eneste offisielle språk. Denne politiske unionen og innføringen av en politikk som favoriserte britisk innvandring gjorde anglisering mulig, noe som ville umuliggjøre enhver form for nasjonal overlevelse for fransk-canadierne. Unions-akten fra 1841 knuste fransk-canadiernes drøm om engang å få en egen stat, og unionen representerte begynnelsen på en tid preget av erstatningsmyter i den konservative fransk-canadiske nasjonalismen. Fra 1841 kan man se røttene til det som hundre år senere skulle bli en svært lukket og konservativ nasjonalisme, og som i 1930-årene ble karakterisert som ikke-demokratisk og til og med fascistisk.³⁹ Det er betegnende at etter 1841 blir uttrykket *canadien* byttet ut med betegnelsen *canadien-francais*; et uttrykk som skulle vise forskjellen på fransk-canadierne og engelsk-canadierne. Denne nasjonalismen kom til å dominere det fransk-canadiske samfunn i Canada i over hundre år, og var et resultat av patriotenes nederlag i 1837. Michel Brunet mener det er tre dominerende tema i denne konservative nasjonalismen: jordbruk, religion og antietatisme.

40

Etter unionsakten kom kirken og presteskabet til å få en dominerende plass i det fransk-canadiske samfunn, en posisjon de skulle beholde helt til slutten av 1950-årene. For presteskabet var religionen selvfølgelig den viktigste verdien i samfunnet, men med den katolske religion fulgte også det franske språk og de franske juridiske tradisjonene. Fra et fransk-canadisk synspunkt i 1850, ble språket ansett som *gardienne de la foi*⁴¹. På et protestantisk og materialistisk kontinent, ble de spirituelle og intellektuelle verdiene som ble assosiert med katolisismen sterkt verdsatt blant fransk-canadierne. Det ble utviklet en ideologi basert på den spirituelle misjonen til den fransk-canadiske nasjon.⁴²

Den nye nasjonalismen som kom til syne gjennomgikk en forandring, og den blir av historikere ofte referert til som *Nationalisme de survivance* (overlevelse). Balthazar hevder at et kjennetegn på denne tradisjonelle nasjonalismen er en mindreverdighetsfølelse innenfor den fransk-canadiske gruppen, som kan komme som et resultat av tilbaketrekningen fra det politiske liv. Det oppstod i denne forbindelse en følelse av fremmedgjøring, en konsekvens av at andre hadde overtatt retten til å bestemme over nasjonens skjebne. Men det merkelige er at denne fremmedgjøringen ikke førte til en større politisk bevissthet. Denne nasjonalismen var påvirket av de romantiske strømningene, og gjemte seg bak spirituelle ønsker og tradisjonelle verdier. Fedrearven og folkløse ble viktige ingredienser i denne tradisjonelle nasjonalismen som skulle komme til å prege det franske Canada fra ca.1840 til slutten av 1950-årene.⁴³ Det var en nasjonalisme som forsvarte et konservativt samfunn, som var kritisk til liberale ideer

³⁹ Bernard i Gougeon 1993:43

⁴⁰ Robert 1975: 55

⁴¹ Bernard i Gougeon 1993: 45 («troens vokter.»)

⁴² Bernard 1980: 54

⁴³ Balthazar 1993:28-29

og som beskyttet jordbrukssamfunnet. Man finner i denne ideologien også ideen om at fransk-canadierne hadde en evangelisk misjon på det nord-amerikanske kontinentet, samtidig med at man hadde et ønske om å gjenerobre på en fredelig måte området som ble tatt fra dem i 1760.⁴⁴

Unionen hadde som konsekvens at britenes økonomiske dominans ble styrket, og ved hjelp av nasjonalforsamlingen kom de også til å kontrollere det politiske liv. Jean-Claude Robert hevder at unionen ble påtvunget fransk-canadierne av økonomiske grunner.⁴⁵ Fransk-canadierne hadde ikke, som før 1837, en global visjon om koloniens fremtid, men istedenfor et ønske om å beskytte sin franske kulturarv.

III. 1867-1960

a. British North America Act 1867

Etterhvert fikk London en annen holdning til koloniene. De ble funnet mer og mer kostbare, og mindre og mindre nyttige på handelsmarkedet. Det var i dette klimaet at føderasjonen ble en realitet, og flere hensyn lå til grunn: USA forble en stadig trussel, samtidig som England ble mer og mer likegyldig i forholdet til sin canadiske provins. Mellom 1842 og 1854 ble det store kompromisset i Canadas historie utviklet. De minst fanatiske britiske lederne hadde gitt opp å assimilere fransk-canadierne, som på sin side hadde gitt opp uavhengighetsprogrammet til Louis-Joseph Papineau og patriotene. Føderalismen kom dermed til å stå frem som en ideell løsning på problemene som dominerte de to samfunnene i det forente Canada, og ble også sett på som et middel til å forene alle de britiske koloniene i Nord-Amerika.⁴⁶ Føderasjonen var en politisk løsning som var ønsket av den politisk-økonomiske eliten i det forente Canada. Den representerte en kompromissløsning som ville komme til å favorisere innbyggerne i det vestlige Canada og forretningsborgerskapet i Montreal. I det nye landet ble fransk-canadierne en minoritet og det meste av den felles forretningsdriften falt i hendene på britene og engelsk-canadierne.

Den nye grunnloven trådte i kraft den 1. juli 1867, og denne datoen må regnes som det moderne Canadas fødsel. Betegnelsen «Dominion of Canada» ble valgt. Den nye canadiske konstitusjonen forente New-Brunswick, Nova Scotia og Canada (det som idag er Ontario og Quebec). Canada var i 1867 fremdeles en britisk koloni, og innenfor det britiske imperiet var

⁴⁴ Bélanger i Gougeon 1993:55

⁴⁵ Se Robert 1975

⁴⁶ Brunet 1976: 185

det fortsatt parlamentet i London som utøvde den politiske suvereniteten over Canada. Koloniene i Nord-Amerika hadde likevel gradvis oppnådd en ganske sterk grad av autonomi, og i 1867 var det hovedsaklig kun utenrikspolitikken som den britiske regjeringen fortsatt styrte. I 1931 kom en ny lov til å forandre dette forholdet mellom Canada og England. *Statute of Westminster* førte til at det britiske parlamentet mistet det meste av sin makt over de britiske *dominions*, og Canada ble en fri og uavhengig nasjon. Den canadiske grunnloven fra 1867, *The British North America Act (AANB)*, fordelte den politiske makten mellom en sentral regjering i Ottawa og provinsregjeringene. Grunnloven av 1867 er av føderal type, men det handler om en sterkt sentraliserende føderalisme.⁴⁷ Makten som ble tildelt provinsregjeringene var på områder som sosial- og kulturpolitikk, det som gjaldt eiendom og sivile rettigheter, helse og sosialtrygd, rettsadministrasjon og utdanning. Artikkel 91 tildeler den føderale regjeringen i Ottawa stor makt på det økonomiske og militære området.⁴⁸ I den tradisjonelle fransk-canadiske historie, representerer konføderasjonen en triumf for fransk-canadiernes politiske kamp for å beskytte sine rettigheter. Historikeren Thomas Chapais (1858-1946) uttalte seg på følgende måte om føderasjonen:

«Det som vi har forsøkt å sette søkelys på, er at det viktigste som ble oppnådd i 1867 var opprettelsen av en føderal stat og anerkjennelsen av provinsens autonomi, og takket være dette ble provinsen Quebec utstyrt med en omfattende jurisdiksjon på områder som var viktige for utviklingen av vårt økonomiske, sosiale og nasjonale liv.....Vi føler at vi har rett til å erklære grunnloven av 1867 som kronen på verket etter hundre års kamp for erobringen av det franske Canadas selvstyre.»⁴⁹

I 1867 fikk det franske språk status som offisielt språk i parlamentene i Ottawa og Quebec, samt i den føderale og provinsielle domstolen. I fransk-canadiernes øyne representerte 1867 en slags forståelse og en pakt mellom provinsene og sentralregjeringen, men også som en pakt mellom de to folkegruppene som grunnla Canada: franskmennene og britene. Samtidig ble også mange fransk-canadiere klar over at Quebec fra nå av fikk en

⁴⁷ En føderasjon el. en forbundsstat er en nasjonalstat som er dannet av flere autonome delstater med en felles, føderal forfatning og føderale sentralmyndigheter. Delstatsstyret er bare ansvarlig for den lokale administrasjonen, mens føderale organer som regel tar seg av sentrale nasjonale oppgaver. I et slikt system er ikke makten samlet hos en enkelt autoritet, og hver regjering forblir suveren i sin egen jurisdiksjonssfære. Fordelen med et føderalt system er dens mulighet for å integrere heterogene stater eller regioner til en politisk enhet.

⁴⁸ Linteau, Durocher, Robert 1979:254-55

⁴⁹ Chapais i Robert 1975:141-42. « *Ce que nous avons voulu mettre en lumière, c'est que le mérite capital de l'oeuvre accomplie en 1867 a été la création d'un État fédéral au lieu d'un État unitaire, et la reconnaissance de l'autonomie provinciale, grâce à laquelle la province de Québec s'est trouvée investie d'une vaste juridiction sur des matières d'importance vitale pour le développement de notre vie économique, sociale et nationale.....nous croyons avoir le droit de proclamer la constitution de 1867 comme le couronnement d'un siècle de luttes pour la conquête du self-gouvernement par le Canada français.* »

politisk minoritetsstatus i den nye føderale strukturen, da de fra nå av kun var en av fire provinser. Fransk-canadierne representerte fra nå av kun en tredjedel av befolkningen, mens de i 1840 fremdeles hadde vært en majoritet. Denne vissheten om å være en minoritet vekket beskyttelsesinstinkt til fransk-canadierne. Likevel var konføderasjonen viktig i den forstand at den betydde at Quebec fikk sin egen provinsstat som de skulle komme til å referere til som *la province de Québec*, hvor fransk-canadierne kunne arbeide for å bevare sine kulturelle særegenheter: det franske språk, deres katolske tro, deres kultur, deres institusjoner, lover og levemåte. I 1867 ble også det franske språk anerkjent i det føderale parlamentet, og en tospråklig karakter ble gitt til provinsen Quebec. Økning av Quebecs autonomi var viktig, fordi det gav et signal om slutten på den fatale unionsakten fra 1841. Heretter ble det tydelig for fransk-canadierne at provinsen Quebec virkelig var deres nasjonale «hjem».⁵⁰ Disse kulturelle innrømmelsene som ble gitt til Quebec i 1867 tillot den engelske majoriteten å beholde de viktigste institusjonene. Fra 1870 til 1949 kom seks andre provinser til å slutte seg til konføderasjonen, som gav dagens Canada.

Spesielt to områder skulle komme til å veie tungt i maktbalansen mellom den føderale regjeringen og provinsregjeringene: Ottawa kontrollerte nesten all skatteinntekt, og gav seg selv vetorett vedrørende enhver lov vedtatt av provinsregjeringene. Vetoretten, fleksibiliteten av de føderale subsidiene til provinsene, skole spørsmålet og det føderale begrepet om guvernørens rolle var problemer som skulle komme til å skape konflikter mellom Quebec og den føderale regjeringen i Ottawa.

Den fransk-canadiske nasjonalismen kom i den politiske sfære til uttrykk på flere måter, da de tre hovedmålene gjennom konføderasjonsperioden var følgende: Først og fremst var det viktig å bevare, og hvis mulig, øke den fransk-canadiske minoritetens rettigheter i andre provinser. I tillegg etablerte regjeringen i Quebec en lang, uavbrutt tradisjon ved å beskytte provinsens autonomi mot den føderale regjeringens forsøk på å øke sin makt i forhold til provinsene. Fransk-canadierne forsøkte også å øke Canadas innflytelse innenfor det britiske samveldet, samtidig som de prøvde å unngå landets engasjement i Englands utenrikspolitikk og kriger. I andre halvdel av 1800-tallet hadde proletariseringen av fransk-canadierne begynt, til fordel for engelsk-canadiske og amerikanske kapitalisters fortjeneste. Etterhvert som industrialiseringen av Quebec tok til, økte den utenlandske økonomiske makten betraktelig. Fransk-canadierne var for det meste fornøyde med de beskjedne funksjonene de var satt til.⁵¹ Fransk-canadisk nasjonalisme kom imidlertid til å øke i styrke over spørsmålet om verneplikt under begge verdenskrigene. Ved begynnelsen av andre verdenskrig ble fransk-canadierne påbudt verneplikt, til tross for at denne gruppen var imot dette. De ønsket nemlig ikke å gå i krig for Englands skyld.

⁵⁰ Bélanger i Gougeon 1993: 53-54

⁵¹ Piote i Cook 1969: 315

b. Quebec under Maurice Duplessis

I 1936 kom *Union Nationale* under ledelse av Maurice Duplessis til å stå for nederlaget til Taschereaus⁵² korrupte regime, med sterk støtte fra arbeiderklassen og en del av bøndene. Duplessis tapte imidlertid provinsvalget i 1939, da Adélard Godbout og det liberale parti kom til makten. Duplessis overtok så makten igjen i 1944, hvor han ble værende til sin død i 1959. På midten av 30-tallet fremstod *Union Nationale* som et parti med en reformvennlig politikk, men da Duplessis kom til makten igjen i 1944, forstod han at det ikke var mulig å beholde den politiske makten uten støtte fra bøndene, siden de var en større gruppe enn den urbane arbeiderklassen. På grunn av bøndenes konservatisme ble *Union Nationale* tvunget til å kjempe for å bevare de tradisjonelle verdiene som karakteriserte det fransktalende samfunnet. Dette kom til uttrykk i en konservativ og negativ nasjonalisme.

I 1930-årene hadde Lionel Groulx hatt en sterk innflytelse på den fransk-canadiske nasjonalismen. Groulx-nasjonalismen var konservativ og tradisjonell, det vil si at verdier som den katolske tro og det franske språk var viktige elementer. *La survivance* (overlevelse) var et viktig element i denne konservative nasjonalismen, og man kan på mange måter si at Duplessis representerte denne nasjonalismen, da han satte tradisjoner, den historiske arv, familien, religion og jordbruket i sentrum. Maurice Duplessis kan på mange måter representere det rurale og det tradisjonelle Quebec. Hvorfor er det interessant å analysere Duplessis ideologi? Fordi denne mannen har spilt en svært viktig rolle i Quebecs samfunn og utvikling i etterkrigstiden. Av noen ble han sett på som fransk-canadiernes frelser, mens hans motstandere holdt ham ansvarlig for underutviklingen av det fransk-canadiske samfunn.

I sin definisjon av «nasjonen» Quebec, gav han en fremtredende plass til religiøse verdier, noe denne uttalelsen viser : « Quebec bør være den kristne sivilisasjons skanse i Canada, til og med på det amerikanske kontinent.»⁵³ Som for alle de tradisjonelle nasjonalistene, var det franske språk, de franske tradisjonene og spesielt den katolske tro de tre viktigste elementene i den fransk-canadiske nasjonen. Når det gjelder konstitusjonelle spørsmål, opponerte ikke Duplessis på noen måte mot føderalismen og grunnloven av 1867, fordi han fremfor alt foretrakk stabilitet og orden. Han uttrykker seg på følgende måte: «....Føderalismen er det eneste som kan garantere den nasjonale harmoni og gjøre Canada til en stor og sterk nasjon⁵⁴....» Ifølge Duplessis var det dermed ikke grunnloven som var ansvarlig for de konstitusjonelle problemene, det var heller den føderale regjeringen i Ottawa som ikke respekterte den canadiske grunnloven. Duplessis så på den canadiske føderasjonen

⁵² Louis -Alexandre Taschereau var statsminister i Quebec fra 1921-36, og leder av det liberale parti.

⁵³ Duplessis sitert i *Le Devoir*, 22.nov 1946. «Elle doit être la forteresse de la civilisation chrétienne au Canada et même sur le continent américain...»

⁵⁴ *Le Devoir*, 3.januar 1946 . « Seul le fédéralisme peut garantir l'harmonie nationale et faire du Canada une nation grande et forte....»

som en pakt mellom to nasjoner, den franske og den engelske, og refererte til konstitusjonens fedre for å legitimere sitt forsvar av det allerede eksisterende samfunnet. I 1953 ble Tremblay-kommisjonen opprettet, og denne hadde som oppgave å foreta undersøkelser om grunnlovsproblemene i Canada. Kampen for provinsens autonomi viste seg under Duplessis som en kamp for det føderale status quo, på en tid da den føderale regjeringen ville «forbedre» føderasjonen i en sentraliserende retning. Det er viktig å presisere at Duplessis på ingen måte var separatist.

Den dominerende ideologien i Quebec har alltid vært kritisk med hensyn til hvilken rolle staten skal spille i samfunnet. I et forsøk på å beskytte kirkens hegemoni, forsøkte de tradisjonelle elitene å begrense statens inngripen i samfunnet. Duplessis mente at staten skulle blande seg inn så lite som mulig. Ifølge ham kunne ikke staten bli betraktet som en agent for den økonomiske veksten, men heller som et instrument for forsvar og bevaring av det eksisterende samfunnet. Duplessis var en forsvarer av den private sektor, fordi den ifølge ham var kilden til samfunnets velstand. Ifølge Duplessis var det de private bedriftene som skaffet provinsens nødvendige inntekter, og han mente at de var de eneste aktørene som var i stand til å øke den industrielle utviklingen i Quebec. Duplessis ville på ingen måte la staten spille en positiv rolle i Quebecs økonomi: «....Vi er av den oppfatning at statlig paternalisme er fremskrittets fiende. Vi tror at provinsen Quebec blir mer fornuftig og raskere utviklet ved privat initiativ...»⁵⁵ Regjeringens rolle skulle ikke være å kontrollere økonomien, den skulle heller støtte og samarbeide med det private næringsliv. Duplessis blir ofte beskyldt for å ha fortsatt Taschereaus politiske tradisjon med hensyn til provinsens naturressurser. Denne politikken bestod i å gi konsesjon til amerikanske og engelsk-canadiske selskaper som nærmest fikk kontroll over naturressursene. Dette uttrykte han på følgende måte: «Vi har ressursene, dere har pengene...La oss samarbeide.»⁵⁶

Når det gjaldt Duplessis sosiale tankegang, lignet den svært på hans økonomiske tenkning. Hovedargumentet han brukte for å motsette seg statlig intervensjon i sosiale saker, bunnet i verdier han tilskrev det individuelle ansvar. Ifølge Duplessis, skulle ikke staten spille noen som helst sosial eller økonomisk rolle. Individet var selv ansvarlig for å løse sine egne problemer, både med hensyn til den sosiale sikkerhet og innenfor utdanningssystemet. Samtidig spilte private og religiøse institusjoner en svært viktig rolle på disse områdene.

Fra 1945-60 fortsatte den katolske kirke å utøve sitt lederskap innenfor den fransk-canadiske nasjon. Ved å referere til det franske språk som «troens vokter», satte kirken seg selv i rollen som nasjonens vokter og ble selve institusjonen som personifiserte den fransk-canadiske nasjonen. Den katolske kirken var tilstede på alle plan i samfunnet, og

⁵⁵ i Quinn 1963: 81. « *Nous sommes d'opinion que le paternalisme d'État est l'ennemi du progrès véritable. Nous croyons que la province de Québec sera développée plus rationnellement et plus rapidement par l'initiative privée bien comprise.* »

⁵⁶ Duplessis sitert i *Le Devoir*, 20.juli 1953 . « *Nous avons les ressources, vous avez de l'argent..travaillons ensemble.* »

utdanningsinstitusjonene var i presteskapets og de religiøse samfunnenes hender. Kirken påvirket hele samfunnet til å foretrekke den nasjonale «overlevelsen» i stedet for økonomisk vekst. Ved å være et instrument i den nasjonale kampen, ble kirken i denne forbindelse på mange måter mer mektig enn et politisk parti. Den fransk-canadiske nasjonalismen var under Duplessis-epoken veldig sterk, og den forskanset seg i institusjonene som var kontrollert av presteskapet. Helt til 1960-årene forble den katolske kirke en viktig sosial og politisk maktfaktor i Quebec, og det foregikk et utstrakt samarbeid mellom Duplessis-regjeringen og den katolske kirke.

Selv om Quebec i etterkrigstiden ennå var preget av den tradisjonelle ideologien, var samtidig provinsen preget av denne ideologiens gradvise oppløsning og tilsynekomsten av en ideologisk pluralisme som skulle kulminere med *la Révolution tranquille*. Utover på 50-tallet foregikk det både sosiale og politiske forandringer i Quebec. De sosiale og økonomiske forholdene i provinsen var i en slik tilstand at flere grupper, spesielt innenfor intelligentsiaen, viste sterk misnøye med situasjonen, og den konservative Duplessis-regjeringen ble gjenstand for sterk kritikk. Man begynte å stille kritiske spørsmål ved de gamle og konservative ideene, holdningene og mentaliteten i samfunnet. Man fikk også en ny bevissthetsfølelse vedrørende fransk-canadiernes tradisjonelle mindreverdighetsposisjon i den canadiske føderasjonen, spesielt på det økonomiske plan. Det var i dette politiske klimaet at det liberale parti under ledelse av Jean Lesage kom til makten i 1960.

Kap. 2 La Révolution tranquille 1960-66

I periodene 1936-39 og fra 1944-59 hadde Maurice Duplessis og hans parti Union Nationale regjert i Quebec, gjennom et nært samarbeid med den engelske forretningsklassen og den katolske kirken. Dette var en periode i Quebecs historie som var preget av korrupsjon og anti-kommunistisk propaganda som ble brukt for å rettfærdiggjøre undertrykkelsen av fagforeninger, reformbevegelser og progressive ideer. Denne perioden har i ettertid blitt referert til som «*det store mørket*». I de senere år har det blant forskere oppstått diskusjon om hvorvidt denne perioden virkelig var så mørk og dystert som man tidligere hadde ment.

Slutten på denne perioden og begynnelsen på «den stille revolusjonen» markeres ved Maurice Duplessis død i 1959 og Jean Lesages valgseier 22. juni 1960, da det ble satt spørsmålsteget ved ideologien som hadde dominert den franskspråklige provinsen i Nord-Amerika i mer enn hundre år, og denne ble mer eller mindre forkastet av ikke bare nasjonalistiske grupperinger, men av de fleste intellektuelle i Quebec. Det er denne forkastelsen av den tradisjonelle dominerende ideologien som best karakteriserer *Révolution tranquille* og gir den sin enestående karakter. Den stille revolusjonen blir ofte omtalt som reformperioden 1960-66 i Quebec. Uttrykket *Quiet Revolution* ble første gang brukt av en journalist i en Toronto-avis, *Globe and Mail*, etter å ha observert Lesage-regjeringens første uker ved makten.⁵⁷ Etterhvert kom den fransk-canadiske politiske eliten raskt til å ta det i bruk som sitt eget slagord.

Jean Lesage kan på mange måter sies å være «arkitekten» bak *la Révolution tranquille*. Han hadde i 1958 blitt valgt til leder av det liberale partiet i Quebec, en posisjon han overtok etter Georges-Émile Lapalme.⁵⁸ Advokaten Lesage kom fra en lang politisk karriere i Ottawa, hvor han i 1953 ble minister i Louis Saint-Laurents regjering, en av de mest sentraliserte føderale regjeringene etter 1867 før Pierre Elliott Trudeau kom til makten i 1968. Lesage og det liberale parti vant valget etter å ha ført en valgkampanje preget av mottoet «C'est le temps que ca change!» (Det er på tide med forandring!). Blant Lesages partivenner kan nevnes noen av de som skulle komme til å bli de mest sentrale i regjeringen : René Lévesque, Paul Gérin-Lajoie, Georges-Émile Lapalme og René Hamel. Partiprogrammet var sterkt inspirert av Tremblayrapporten⁵⁹, og noen av de viktigste punktene i partiprogrammet gjaldt bl.a. sykeforsikring, gratis utdanning for alle og opprettelse av nye departementer. Det liberale parti hadde en spesiell misjon: moderniseringen av provinsen Quebec. Et av kapitlene i partiprogrammet er viet den økonomiske ekspansjonen. Kapitlet innledes med følgende sitat

⁵⁷ Thomson 1984: 17

⁵⁸ Lapalme kom på mange måter til å prege den stille revolusjonen, da mange av hans politiske ideer preget det liberale partiets valgprogram i 1960.

⁵⁹ I 1950-årene hadde Maurice Duplessis opprettet en undersøkelseskomisjon som skulle skrive en rapport om de konstitusjonelle problemene i Canada, og den ble kjent under navnet *Tremblay-rapporten* etter lederen av denne, Arthur Tremblay.

av Jean Lesage:

« Den generelle økningen i levestandard som en økonomi i full ekspansjon kan gi oss, kan ikke tilfredsstille vår etniske gruppes behov, så lenge som kontrollen og styringen av denne økonomien fortsetter å unnsnippe oss på en så tragisk måte....»⁶⁰

Valget den 22. juni 1960 førte til at det liberale partiet vant 51 av 95 seter i Quebecs parlament, og fikk 51 % av stemmene.⁶¹ Dette var første gang et parti som rekrutterte mesteparten av velgerne sine i urbane miljøer tok makten i Quebec. Etter seieren uttalte Lesage: « Vi vil gi provinsen Quebec nye ideer. Det som nå er i ferd med å skje, er mer enn et regjeringsskifte. Det er en ny levemåte.»⁶² Mange observatører mente at Union Nationales nederlag i provinsvalget i 1960, etter 16 år ved makten, var viktigere enn den liberale seieren. Gérard Filion skriver dagen etter valget følgende i avisen *Le Devoir*:

« Det er slutt på Duplessisepoken. Provinsen vil ikke i løpet av de neste årene noengang bli den samme. Det er en ny epoke som begynte med ankomsten av Herr M. Sauvé, og som vil fortsette å øke i styrke. Duplessis metoder har mistet sin verdi. Folket i Quebec kommer aldri mer til å akseptere å bli behandlet slik de gjorde fra 1944.»⁶³

⁶⁰ *Le programme politique du parti libéral du Québec 1960*: 5. « Le relèvement général du standard de vie que peut nous assurer une économie en pleine expansion ne saurait satisfaire toutes nos aspirations, comme groupe ethnique, tant que le contrôle et la gérance de cette économie continuent de nous échapper aussi tragiquement. »

⁶¹ Thomson 1984: 120

⁶² Jean Lesage sitert i Nouailhat 1992:98. « Nous voulons donner à la province de Québec une pensée nouvelle. Ce qui vient de se produire est plus qu'un changement de gouvernement, c'est un changement de vie. »

⁶³ *Le Devoir*, 23. juni 1960. « C'est la fin d'une ère politique, l'ère Duplessis. La province ne sera plus la même au cours des prochaines années. C'est une ère nouvelle, commencée avec l'arrivée de M.Sauvé, qui se continuera et s'amplifiera. Les méthodes duplessistes, qui ont fait une fortune durant une génération, sont totalement dévalorisées. Le peuple du Québec n'acceptera plus de se faire mener à coups de bâton comme il le fut à partir de 1944. »

I. Den stille revolusjonens ideologi og tilsynekomsten av en ny nasjonalisme

Utover på 50-tallet hadde enkeltindivider, tidsskrifter og bevegelser begynt å bryte vei for en mer liberal retning. Perioden etter den første verdenskrig hadde på mange måter vært en periode preget av politisk og sosial stabilitet i Quebec. Den fransk-canadiske provinsen var i 1945 blitt et urbant og industrielt samfunn, men motsetningene i dette samfunnet var økende. På mange måter kan man si at makten i Quebec var tredelt: den politiske makten var i Duplessis hender, den religiøse makt tilhørte kirken og den økonomiske makt var i hendene på amerikanere og engelsk-canadiere. Etterhvert fikk man se en reformvilje blant intellektuelle som ble mer og mer dominerende. To sterke tankestrømninger kom til syne og skulle komme til å bane vei for *la Révolution tranquille*: for det første en form for liberalisme med et snev av sosialdemokrati, for det andre en neonasjonalistisk bevegelse, som kjempet for en ny oppfatning av den fransk-canadiske identiteten i Quebec.

Den politiske eliten i Quebec ble etter krigen nødt til å reflektere og stille spørsmål, samtidig som de begynte å sammenligne samfunnet i Quebec med andre samfunn i den vestlige verden. Fra 1945 til 1960 var det meste av kritikken rettet mot Duplessis, de tradisjonelle elitene og den konservative ideologien som dominerte provinsen. Det viktige nå var å innhente den tapte tiden, å tilpasse Quebec til den industrielle verdens realiteter og å etablere et liberalt demokrati i Quebec. Mange intellektuelle skjønnte at utdanningssystemet og sosial- og helsevesenet i Quebec var inne i en dyp krise. Disse institusjonene hadde tradisjonelt blitt sett på som noen av de flotteste eksemplene på den fransk-canadiske kulturen. En minoritet av intellektuelle, syndikalister, journalister, kunstnere og studenter opponerte mot den tradisjonelle ideologien. Fagbevegelsen skulle i denne perioden utvikle seg til å bli den største motstanderen til Duplessis-regimet.

Den konservative nasjonalismen hadde vært så dominerende i Quebec at det var ikke før i 1950, da tidsskriftet *Cité Libre* ble skapt, at man så begynnelsen på en prosess som skulle snu opp ned på det fransk-canadiske samfunnet og føre til at en liberal nasjonalisme skulle hevde seg som den offisielle og dominerende ideologien i Quebec. Det har ofte blitt hevdet at spesielt dette tidsskriftet skulle komme til å bane vei for den stille revolusjonen. Før den ble de politiske autoritetenes ideologi, eksisterte denne nasjonalismen allerede i tankene til mange quebecere. Den revolusjonerende rolle som kan tilkjennes *Cité Libre* er at tidsskriftet ble en inspirasjonskilde for mange fransk-canadiere, og det representerte på mange måter tilsynekomsten av en ny holdning i samfunnet. Man begynte å stille seg kritisk til den «spirituelle» nasjonalismen som hersket i Quebec. Man anklaget denne tradisjonelle nasjonalismen for å ha vært en demper for friheten og for å ha stengt fransk-canadierne inne i en foreldet samfunnsstruktur, hvor individet ble ofret av hensyn til den kollektive overlevelsen. Man anklaget også nasjonalismen for å ha opprettholdt sosiale og kulturelle strukturer som var fullstendig avleggs i forhold til den moderne samtidsutviklingen. *Cité*

Libre opponerte mot det tradisjonelle synet på statens inngripen i samfunnet, og gikk inn for en ny holdning med hensyn til statlig intervensjon. Citélibristene tildelte staten rollen som innbyggernes beskytter ikke bare på det juridiske plan, men også på det sosiale og økonomiske plan, slik at de skulle kunne dra nytte av velstanden og den teknologiske utviklingen. Staten hadde med andre ord en sosial rolle å spille, og Citélibristene pekte på nødvendigheten av at staten grep inn på det økonomiske plan.

Den nye nasjonalismen som kom til syne etter Duplessis død ble av mange observatører på 60-tallet oppfattet som et radikalt brudd med tidligere tider. Denne nye nasjonalismen var så forskjellig fra tidligere tider at man gav den et nytt navn, den ble hetende *nationalisme québécois* og ikke lengre *nationalisme canadien-français*. Utover på 50-tallet karakteriserte eliten i Quebec seg som svært antinasjonalistiske, fordi de mente at det å være nasjonalist betydde tradisjon, det betydde å være tilbaketrukket, samtidig som nasjonalistene ble beskyldt for å stenge resten av verden ute. Dette innebar en oppfatning av den fransk-canadiske nasjon som etnisk og homogen, og svært knyttet til den katolske religion. Nasjonalismen som kom til uttrykk under den stille revolusjonen, hadde som mål å omgjøre Quebec til et mer moderne samfunn som var mer åpent mot omverdenen. Denne nye nasjonalismen krevde en radikal omdefinering av det fransk-canadiske samfunnet. Fra en hovedsaklig kulturell definisjon av den katolske, fransk-canadiske nasjonen som refererte til alle de fransktalende i Canada, kom den nye nasjonalismen til å innebære en hovedsaklig politisk representasjon av staten Quebec som innebar en territoriell og statlig identifikasjon. I 1960-årene, da det moderne Quebec var i ferd med å bli skapt, begynte historikere å referere til territoriet Quebec, hvor de fransktalende utgjorde en majoritet i Canada og hvor en var vitne til en sterk utvikling innen urbanisering, industrialisering, sekularisering og immigrasjon som var like viktig i Quebec som i andre deler av den vestlige verden. Isteden for at fransk-canadierne ble sett på som ofre, ble quebecerne nå sett på som sentrale deltakere i den sosiale og økonomiske utviklingen.⁶⁴ Jocélyn Létourneau har uttrykket det på følgende måte: « The French Canadian, conquered, humiliated, and demoralized, gave way in the historical record to the Québécois, successful, entrepreneurial, and ambitious...»⁶⁵

Nasjonalismen som kom til å utvikle seg i 60-årene, var verdslig og uavhengig av den katolske religionen. Det politiske språk forandret seg. Man snakket ikke lenger om provinsen Quebec, som under Duplessis-perioden, men om staten Quebec, «l'État du Québec». Uttrykket som uten tvil best dekker Lesage-regjeringens forsøk på å modernisere Quebec, var *Rattrapage* (innhentning).

⁶⁴Rudin 1997:183

⁶⁵ Létourneau i *Recherches sociographiques* 36, 1995: 12

II. Statens nye rolle og moderniseringen av Quebec

«Den stille revolusjonen» markerte begynnelsen på en periode hvor staten kom til å overta de nasjonale institusjonene som hittil hadde vært dominert av den private sektor. På områder som utdanning, velferd og helse hadde tidligere provinsregjeringer tillatt private institusjoner, hovedsaklig kirken, mer makt og autoritet enn det som var tilfellet i de andre canadiske provinsene. Det var på disse områdene at noen av de største forandringene i Quebec skjedde i løpet av Lesages regjeringstid.

Det tradisjonelle samfunnet i Quebec hadde vært preget av et kritisk syn på staten og statlig kontroll av samfunnet. I denne perioden fikk man et radikalt skifte i opinionen. Staten ble ikke lengre sett på som et «monster», man begynte å forstå at staten var et viktig instrument for å oppnå fremskritt i Quebec. I en økonomisk nedgangstid ble staten sett på som den eneste aktør som var i stand til å få fart på den økonomiske veksten, og som et viktig instrument i den kollektive frigjøringen av Quebec. Da de liberale kom til makten i Quebec i 1960, fikk ideen om den aktive stat en ny dimensjon. De politiske lederne i Quebec ønsket å la staten gripe direkte inn i økonomien og gjøre private bedrifter til sine medspillere. Jean Lesage uttalte i 1963 følgende: «Quebecerne har kun en mektig institusjon: deres regjering. Nå vil de benytte seg av denne institusjonen for å skape en ny epoke, som de ikke tidligere kunne drømme om.»⁶⁶ Han understreket betydningen av statens viktige rolle ved å peke på de farlige konsekvensene ved ikke å benytte seg av denne institusjonen:

«Hvis vi nekter å bruke staten vår, av frykt eller fordommer, ødelegger vi muligheten til det som kanskje er den eneste utvei som gjenstår for å overleve som etnisk minoritet og utvikle oss som et folk som er klar over kravene i en verden hvor vi fra nå er til stede...»⁶⁷

Den «stille revolusjonen» blir ofte omtalt som reformperioden 1960-66 i Quebec, og det var en prosess som kom til å påvirke de fleste sektorene i samfunnet. Den canadiske provinsen lette etter en politisk uttrykksform, og staten ble hovedredskapet i denne «frigjøringen» av den fransk-canadiske nasjon. Quebec utviklet i løpet av disse årene en velferdsstat, og dette betydde at den katolske kirke mistet sin tidligere mektige rolle i provinsen. Man fikk en dreining i politikken mot en etablering av en sosialdemokratisk politikk, og en konsekvens av dette var at man fikk en sterk ekspansjon av den offentlige

⁶⁶ *Le Devoir*, 10. oktober 1963: 8. «*Les Québécois n'ont qu'une seule institution puissante: leur gouvernement. Et maintenant, ils veulent se servir de cette institution pour construire l'ère nouvelle à laquelle ils ne pourraient pas aspirer autrement.*»

⁶⁷ Lesage sitert i Sauriol 1962 : 113. «*Si nous refusions de nous servir de notre État, par crainte ou préjugé, nous nous priverions alors de ce qui est peut-être l'unique recours qui nous reste pour survivre comme minorité ethnique et pour progresser comme peuple conscient des exigences du monde dans lequel nous sommes dorénavant appelés à vivre.*»

sektor. Staten tok initiativ på flere områder. Det var likevel innenfor to områder at disse reformene fikk størst konsekvenser: innenfor den økonomiske sektor og innenfor utdanningssystemet.

I løpet av det 19. og det 20. århundre, har det skjedd en enorm økning i makten og tilsynekomsten av den « vitenskapelige» stat som en nøkkelkomponent i moderniseringsprosessen. Den byråkratiske staten bruker vitenskap og ny teknologi som middel til å øke effektiviteten i samfunnet. Anthony Smith hevder at etablering av et massivt utdanningssystem har vært sentralt for å skape en effektiv arbeidsstyrke og lojale innbyggere.⁶⁸ Det sentrale her er at det skapes et massivt utdanningssystem under statlig kontroll, først og fremst for å tilfredsstille det nasjonale behov for ekspertise og kvalifisert personale i den nasjonale mobilisering. Det er ved universitetene og høyskolene at etnisk uro ofte oppstår, hvor lingvistiske spørsmål symboliserer den dypere strømning av historiske og nasjonale følelser.

De siste to hundre årene hadde utdanningssektoren i Quebec vært et område som hadde vært kontrollert av den katolske kirke. Allerede på 50-tallet hadde *La Commission royale d'enquête*, også kjent som *Tremblay-rapporten*, konkludert med at det var nødvendig med opprettelsen av et utdanningsdepartement.⁶⁹ Reformen i utdanningssystemet hadde allerede blitt satt i gang i 1959 av Union Nationale under ledelse av Paul Sauvé. Det var imidlertid Paul Gérin-Lajoie, den liberale ministeren som var ansvarlig for utdanning, som kom til å presse på for videre og mer pågående reformer. Lesage-regjeringen opprettet også Parent-kommisjonen, som kom med flere anbefalinger til regjeringen angående utdanningssektoren. Med opprettelsen av et provinsielt Utdanningsdepartement i 1964, kom regjeringen i Quebec til å overta full kontroll over alle utdanningsinstitusjonene i Quebec. I en av sine uttalelser viser Lesage tydelig hvilken betydning han gir utdanningssystemet: « Utdanning er det viktigste middelet vi har for å kunne dominere vår nye situasjon og for å utnytte mulighetene.»⁷⁰ Han sier videre :

« ...Enten det gjelder ekspansjonen i den kooperative bevegelsen og utviklingen av flere fransk-canadiske bedrifter, eller vår tilgang til lederstillinger i de private bedriftene i provinsen: alle muligheter for en forbedret økonomi forutsetter det samme: et utdanningssystem som kan tilfredsstille kravene til en industrialisert sivilisasjon.»⁷¹

⁶⁸ Smith 1995: 91

⁶⁹ Caulais i *L'année politique et économique* 37, 108, 1964: 164

⁷⁰ Lesage 1959: 118. « *L'éducation constitue le principal moyen dont nous disposons pour dominer notre nouvelle situation et pour en exploiter pleinement les possibilités.*»

⁷¹ Lesage 1959: 119. « *Qu'il s'agisse de l'expansion du mouvement coopératif de la création d'entreprises canadiennes-françaises plus nombreuses, ou de notre accession aux postes de commande dans les entreprises privées, dans la province avec du capital étranger: tous les moyens de promotion économique supposent une même chose: un système d'éducation répondant aux besoins d'une civilisation industrialisée.*»

Den samme sentraliseringen av autoritet og makt i Quebecs provinsregjering skjedde også innenfor helse- og velferdssektoren. Institusjoner som tidligere hadde vært under kirkelig kontroll kom i økende grad under provinsbyråkratiets dominans. Regjeringen opprettet en sykeforsikring i 1960, en pensjonsordning i 1964 og det ble samtidig skapt et Sosialdepartement. Historikerne Kenneth McRoberts og Dale Posgate hevder at provinsens økende rolle innenfor denne sektoren ble gjort mulig ved hjelp av overføringen av eksisterende føderale programmer til provinsregjeringen. Quebecs ønsker om å ta over slike føderale programmer skulle komme til å bli et hovedtema i konflikten mellom Ottawa og Quebec i denne perioden.⁷² Nye lover gjorde det lettere for arbeidere å organisere seg, noe som ble gjort for å forbedre arbeidsforholdene. Streik ble gjort lovlig for ansatte i offentlig sektor.

Det andre målet for de nye regjeringsinitiativene under Lesages regjeringsperiode var fokusert på økonomien. Her var hovedmålet å forandre det faktum at fransk-canadiere var underrepresentert på de øverste nivåene av Quebecs økonomiske strukturer. I stedet for å forsøke å forandre rekrutteringspraksisen til de engelsk-canadiske og amerikanske bedriftene som dominerte Quebecs økonomi, hadde man i etterkrigstiden brukt mye energi på å ekspandere den relativt beskjedne fransk-canadiske sektoren. To økonomiske hovedstrategier ble fulgt på 60-tallet: etablering av offentlige bedrifter og styrking av bedrifter som var på fransk-canadiske hender.⁷³ Det ble opprettet flere statlige selskaper som hadde som oppgave å utvikle og stimulere økonomien. Når det gjelder offentlige bedrifter, var noe av det viktigste som skjedde i denne perioden nasjonaliseringen av de private elektrisitetsselskapene, som hovedsaklig var eid og ledet av engelsk-canadiere, og innlemmet i Hydro-Quebec i 1963. Nasjonaliseringen skulle komme til å få en symbolsk betydning, og var svært viktig på mange måter. I 1961 ble *la Caisse de dépôt et de placements du Québec* opprettet. Dette var en bank som skulle finansiere kapital til det fransk-canadiske næringslivet, og som kom til å redusere provinsregjeringens avhengighet av det engelsk-canadiske kapitalmarkedet. I 1962 opprettet så regjeringen *la Société générale de financement (SGF)*. Meningen var at dette finansieringsforetaket skulle styrke de små, ofte familieeide fransk-canadiske industri- og handelsbedriftene som eksisterte på denne tiden. I tillegg til Hydro-Quebec, SGF og Caisse de dépôt, var et annet viktig foretak opprettelsen av SIDBEC (*Sidérurgie québécoise*) i 1964. SIDBEC hadde som oppgave å utvikle stålindustrien, og skulle komme til å spille en viktig rolle i Lesage-regimets intervensjon i økonomien.

Kontroll over massekommunikasjoner er viktig for en hvilken som helst gruppe som er opptatt av å beskytte sin kultur og denne gruppens fremtidige utvikling. Karl Deutsch ser i nasjonalismen et svar på økningen i kommunikasjonsnettene. Han hevder at et folk består av

⁷² McRoberts og Posgate 1983:105

⁷³ McRoberts og Posgate 1983:105-106

mennesker som har felles kommunikasjonsmidler, som språk og kultur. I moderniseringsprosessen mister befolkningen sine tradisjonelle verdier, og får ofte en ny identitet.⁷⁴ Dette innså også regjeringen i Quebec på 1960-tallet. Kampen som kom til å utvikle seg mellom regjeringen i Quebec og den føderale regjeringen i Ottawa var viktig i den forstand at resultatet av konflikten ble sett på som et nederlag og avvisning av Quebecs krav. Dette førte til at mange nasjonalister kom til den konklusjonen at Quebec aldri ville få mulighet til fritt å definere sin særegne kultur under det eksisterende føderale regimet.⁷⁵ De nasjonalistiske gruppene i Quebec så på kontroll over media som nødvendig for å utvikle en ny nasjonal kultur på bekostning av den tradisjonelle kulturen i Quebec. Kommunikasjonsmidlene i Quebec var tradisjonelt dominert av den føderale regjeringen i Ottawa. *Radio-Canada* i Montreal ble etter hvert en av de største produsentene av franskspråklig fjernsyn i hele verden, og skulle komme til å bli et redskap for quebecernes selvhøvdelse. Før fjernsynets tidsalder, hadde den fransk-canadiske kulturen først og fremst vært reservert eliten, mens majoriteten i stor grad hadde blitt påvirket av en amerikanskdominert kultur. I løpet av noen tiår skulle fjernsynet få en sterk påvirkning på den fransk-canadiske kulturen.

Selv om regjeringen i Quebec først og fremst var opptatt av den økonomiske politikken på 60-tallet, spilte den likevel en indirekte rolle i den kulturelle oppblomstringen. I 60-årene skjedde det nærmest en eksplosjon i den kulturelle utviklingen, og dette kom til uttrykk bl.a. ved en økt produksjon av romaner og dikt, teateroppsetninger og ikke minst fikk man en økt filmproduksjon. Den fransk-canadiske musikken opplevde også en sterk vekst i denne perioden. Mye av denne kulturelle aktiviteten hadde et nasjonalistisk aspekt, i den forstand at den representerte et forsøk på å definere og utvikle begrepet om hva det egentlig ville innebære å være «Québécois», og hva den fransk-canadiske kulturen representerte. Man fikk et sterkt behov for å vise at fransk-canadierne hadde en unik kulturell arv og en felles, etnisk fortid.

Fra slutten av 50-årene fikk det franske språk en økt betydning. En stadig større gruppe i Quebec kom med lingvistiske krav. Språkets betydning er et fenomen som har en stor plass i den politiske debatten i Quebec. Spesielt på slutten av 60-tallet ble det franske språk det kulturelle særtrekket som klarest kom til å karakterisere det franskspråklige samfunnet i Nord-Amerika. Man bekymret seg for det franske språkets overlevelse i Quebec. Etter 1945 hadde tendensen vært at de nye immigrantene som kom til Quebec, og som ikke hadde hverken fransk eller engelsk som morsmål, som oftest valgte å sende barna sine til engelskspråklige skoler, da de mente at dette var mest fordelaktig for barna. Kampen for å bevare en distinktiv kultur ble på mange måter en kamp for å bevare det franske språk. Tidligere hadde det franske språket blitt regnet som et av flere grunnleggende trekk ved den fransk-canadiske kultur, men

⁷⁴ Se Deutsch 1954, *Political Community at the International Level*.

⁷⁵ Coleman 1984: 151

på slutten av 60-tallet virket det på mange måter som om det var det eneste synlige fundamentet som var igjen. Det ble dermed et symbol på den fransk-canadiske kulturarven, og spesielt intelligentsiaen kom til å spille en viktig rolle i denne prosessen. De agiterte for anerkjennelsen av det franske språk, og for dets likestilling med engelsk. *The Royal Commission on Bilingualism and Biculturalism*⁷⁶ (B&B-kommisjonen), konkluderte med at Quebec måtte anerkjennes som et distinkt samfunn i Canada, og fransk burde dermed bli anerkjent som offisielt språk i landet på lik linje med engelsk. En av de første handlingene til Trudeau-regjeringen var å akseptere B&B-kommisjonens forslag, og den innførte *Official Languages Act* i 1969, som sidestilte fransk med engelsk som offisielt språk i Canada.

Staten kom til å bli den fransk-canadiske nasjonens store frigjøringsinstrument. Det var staten Quebec som skulle tillate de fransktalende i Quebec å ta skjebnen i egne hender. Staten skulle komme til å ta initiativ på alle plan: kultur, utdanning og innenfor den sosiale sektor. Men som vi senere i oppgaven skal se, var det på det økonomiske plan at statens handlinger sterkest fremstod i et nasjonalistisk perspektiv, i et forsøk på å gjenerobre fransk-canadiernes egen økonomi. Denne intervensjonen tok utgangspunkt i et realistisk syn på fransk-canadiernes økonomiske underlegenhet, og en statlig inngripen i økonomien ble sett på som den eneste muligheten til å forandre denne situasjonen.

III. Relasjonene til den føderale regjeringen i Ottawa og Quebec som internasjonal aktør

Amerikaniseringen av den canadiske kulturen betydde for mange en trussel for det franske Canadas kulturelle overlevelse. Samtidig med disse direkte utfordringene til den unike fransk-canadiske kulturen, kom Quebecs regjering etterhvert til å befinne seg i midten av en krangel som gikk ut på hvor stor grad av autonomi regjeringen i Quebec skulle ha. Lesages valgseier i Quebec i 1960 førte til at Quebec fikk nye holdninger og mål i forholdet til Ottawa. Det ble opprettet et departement for føderale-provinsielle saker i begynnelsen av 60-årene. Dette var et av Lesages politiske mål, og ble nevnt i partiprogrammet i 1960.⁷⁷ Lesage-administrasjonens politikk som gikk ut på å skape en mer aktiv stat betydde at den gamle strategien i forholdet til den føderale regjeringen ikke lenger var mulig å gjennomføre. Ekskluderingen av den føderale regjeringen i provinslovgivningen var ikke lenger det eneste målet for provinsregjeringen i Quebec. Det ble viktig å kunne bruke denne domsmyndigheten til å iverksette de nye moderniseringsprogrammene i provinsen, som kom til å bety en sterk økning i provinsens utgifter.

⁷⁶ Denne kommisjonen skulle utarbeide en rapport om Canadas konstitusjonelle og kulturelle problemer, og kommisjonens arbeid skulle få stor betydning.

⁷⁷ *Programme politique du parti libéral du Québec*. 1960. Art 39

Lesage-administrasjonen gikk inn for en annerledes strategi i forholdet Quebec-Ottawa enn det som hadde preget tidligere regjeringer. På grunn av dens forpliktelse til politisk modernisering, var provinsregjeringen i Quebec nødt til å utfordre flere og flere av de etablerte prosedyrene innenfor den canadiske føderalismen.⁷⁸ En viktig sak ble de føderale programmene. Jean Lesage erklærte på en konferanse i oktober 1960 at Quebec nå ville tillate seg « på en midlertidig basis» å delta i de eksisterende føderale programmene. Samtidig krevde han at den føderale regjeringen skulle trekke seg tilbake fra alle slike program med skattekompensasjon til provinsene.⁷⁹ Quebec ba om å få motta de føderale fondene uten noen betingelser, og denne ordningen fikk betegnelsen *opting out*. Lesage-regjeringen refererte til det spesielle ansvaret Quebec hadde på utdanningsområdet, som den eneste franskspråklige provinsen. Med dette kravet hadde presedensen blitt satt: en provins kunne nekte å delta i et føderalt program uten økonomisk tap. Lesage ønsket å flytte ansvarsområdet fra den føderale regjeringen i Ottawa til regjeringen i Quebec. Lesage-regjeringen krevde at disse avtalene skulle bli utvidet til en rekke av de eksisterende føderale programmene som berørte områder som Lesage-regjeringen mente var utelukkende provinsens ansvar. Dette gjaldt områder som utdanning, helse og sosial velferd.

På begynnelsen av 60-tallet gikk Ottawa med på flere av disse kravene. *Opting out*-formulaen ble brukt på en lang rekke av føderal-provinsielle kostnadsdelte programmer så vel som programmer som hovedsaklig var administrert av den føderale regjeringen. Men den føderale regjeringen prøvde sterkt å beholde kontrollen over en pensjonsplan, mens Quebec ville etablere sin egen pensjonsordning. Mange av disse avtalene hadde kun en symbolsk verdi. Disse programmene var viktige for utviklingen av Quebecs byråkratiske struktur. *Opting-out* begrepet var viktig i den forstand at den hjalp til å legitimere ideen om at Quebec hadde spesielle behov og ansvarsområder som de andre provinsene ikke hadde. Quebec hadde allerede krevd å få en spesiell status innenfor den canadiske føderasjon.

Et annet område som skulle skape konflikter med den føderale regjeringen, var at Quebec ønsket en omfordeling av skatteinntektene mellom Ottawa og Quebec. Lesage-regjeringen mente at den føderale regjeringen tok en for stor del av Quebecs skatteinntekter. Hvis Quebec skulle klare å imøtekomme sitt ansvar overfor befolkningen, var det nødvendig at den føderale regjeringen reduserte sin del av skatteinntektene. Quebecs angrep på de eksisterende prosedyrene innenfor den canadiske føderalismen ble ført med en energi som man tidligere aldri hadde opplevd. I prinsippet var det ingen grenser for hvilke konsekvenser denne *neonasjonalismen* i Quebec kunne få for den canadiske føderalismen.⁸⁰

Den nye nasjonalismen i Quebec kom også til å vise seg på et annet nivå, nemlig på det utenrikspolitiske plan. Regjeringen i Quebec kom etter hvert til å definere seg selv som det franske Canadas politiske uttrykk. Regjeringen følte også at den hadde en spesiell oppgave: å

⁷⁸McRoberts og Posgate 1983: 111-112

⁷⁹ibid.:112

⁸⁰McRoberts og Posgate 1983: 114

beskytte og ivareta den spesielle fransk-canadiske kulturen på et kontinent som var dominert av britisk og amerikansk kultur. Quebec skulle etterhvert komme til å definere seg som en egen nasjonalstat ⁸¹, og som enhver «nasjonalstat», ville den føre en utenrikspolitikk og etablere relasjoner med andre nasjoner. Det var denne viljen til å handle som en nasjonalstat som fikk Quebec til å bli en aktør på den internasjonale arena i 60-årene. Det var blitt umulig for Quebec å hevde sitt spesielle særpreg uten å referere til det store internasjonale fransktalende samfunn. For den canadiske provinsen hvor fransk-canadierne utgjorde majoriteten, ble det viktig å etablere kontakt med andre franskspråklige stater.

Quebecs inntreden på den internasjonale arena på 60-tallet må ses i sammenheng med en gunstig internasjonal kontekst. De store avkoloniseringsbevegelsene på 50- og 60-tallet førte til at mange nye uavhengige stater vokste frem, og mange av disse var tidligere franske kolonier. Flere av disse nye statene var relativt svake både politisk og økonomisk sammenlignet med Quebec, og dette gjorde at fransk-canadierne fikk økt selvtillit, og begynte å se på seg selv som en internasjonal aktør med et sterkt potensiale.⁸² Kanskje enda viktigere var den internasjonale kontekst som preget etterkrigstiden. Den suverene staten ble svakere, og internasjonale kommunikasjoner kom til å etablere seg på andre nivå enn kun regjeringnivå.

Flere faktorer bidro til Quebecs økende rolle på den internasjonale arena. Først og fremst er det nødvendig å nevne provinsregjeringens nye politiske orientering og dens nye politiske rolle. Den internasjonale konteksten er som nevnt tidligere også en faktor, og i tillegg viste Frankrike en meget sterk vilje til å anerkjenne Quebec som en fullgod internasjonal aktør. Disse årene var spesielt preget av forholdet til moderlandet Frankrike. Da Charles de Gaulle besøkte Quebec i 1960 var alt tilrettelagt for et samarbeid mellom Quebec og Frankrike. De Gaulle viste gjennom hele sin regjeringstid en oppriktig interesse for Quebec og provinsens fremtid, og som dette utdraget fra en av hans taler viser, lover han Frankrike sin fulle støtte: « Dere kan stole på Frankrike, fransk-canadiere, dere kan stole på Frankrike i debatten som vil begynne. Vi stoler på at dere vil følge oss og støtte oss med alle midler...»⁸³

Ønsket om økte kulturelle, økonomiske og sosiale relasjoner med Frankrike ble et standardkrav i mange nasjonalistiske grupper og blant fremtredende politikere. Disse gruppene følte at Quebec trengte impulser fra Frankrike, og de hevdet at dette var en nødvendig forutsetning for at kulturen i Quebec skulle ha noen som helst mulighet til å blomstre og bevare sin spesielle egenart. Tatt i betraktning at en ny økonomisk retning etterhvert ble staket ut av den nye regjeringen, og at Quebec ble gjenstand for en radikal moderniseringsprosess, ble det klart at den fransk-canadiske kulturen ville komme under et

⁸¹ Rocher 1992:152

⁸² Rocher 1992:157

⁸³ De Gaulle, sitat fra *Le Devoir*, 21 april 1960. « *Vous pouvez compter sur la France, Canadiens, Canadiens français, vous pouvez compter sur elle dans le débat qui va s'engager. Elle compte sur vous pour penser à elle pour la suivre et pour l'appuyer, partout les moyens.....* »

nytt og sterkt press, og man måtte derfor sørge for å finne nye impulser for å holde denne kulturen ved like.

Det var under Jean Lesages regjeringstid at de offisielle relasjonene mellom Quebec og Frankrike virkelig begynte. Quebecs delegasjon i Paris ble åpnet i 1961. I 1964 reiste utdanningsminister Georges-Émile Lapalme til Paris for å undersøke mulighetene for å etablere kulturelle bånd med Frankrike. Samme år ble Quebec tildelt en virkelig diplomatisk status fra Paris, og i 1965 signerte Quebec sin første internasjonale samarbeidsavtale med Frankrike, et samarbeid som først og fremst gjaldt studentutveksling. I november samme år ble det mellom de to statene igjen signert en ny kulturavtale, og i tiden som fulgte ble flere ulike avtaler signert mellom de to landene. De Gaulles besøk til Quebec i juli 1967 var et historisk øyeblikk for fransk-canadierne. Det var et stort øyeblikk da De Gaulle ropte fra balkongen på rådhuset i Montreal: « Vive le Québec libre! » («Leve det frie Quebec! »). Det sies at den franske presidenten følte seg overveldet av noen av de samme følelsene han opplevde under frigjøringen av Frankrike i 1944. Dette var en handling som skulle komme til å få store konsekvenser for forholdet mellom Frankrike og den føderale regjeringen i Ottawa. Neste dag gikk Canadas statsminister Lester B. Pearson ut med en sterk offentlig kritikk av De Gaulle, og beskrev hans oppførsel som uakseptabel for Canada og det canadiske folk. Det som ble betraktet som alvorlig fra den canadiske stats synspunkt, var Frankrikes innblanding i en suveren stats innenrikspolitikk. Konsekvensene av Pearsons utspill var at Charles de Gaulle avlyste sitt besøk til Ottawa, og den franske presidenten reiste umiddelbart tilbake til Paris. Etter denne hendelsen forbød de Gaulle sine ministre offentlige reiser til det engelske Canada, samtidig som han økte den diplomatiske utvekslingen og samarbeidet med Quebec.

Ottawa hadde til nå holdt en relativ nøytral posisjon til Quebecs begynnende relasjoner med Frankrike, men etterhvert førte Quebecs selvstendige utenrikspolitikk til et ganske spent forhold til den føderale regjeringen i Ottawa. Hovedspørsmålet i denne konflikten var hvorvidt Quebec som canadisk provins hadde rett til å signere traktater med en annen stat. Ottawa mente at kun den føderale regjeringen hadde disse juridiske rettighetene, og dette var begynnelsen på en konflikt som skulle komme til å sette forholdet mellom Quebec og Ottawa på en alvorlig prøve. Dette skulle prege forholdet inntil Pierre Elliott Trudeau ble statsminister i Canada i 1968, noe som førte til at det anstrengte forholdet kom til å roe seg betraktelig. Trudeau var fransk-canadier og nasjonalist, men han var samtidig føderalist og ønsket å bevare den canadiske føderasjonen med sine eksisterende grenser, inkludert provinsen Quebec.

Media har ofte lagt vekt på det nasjonalistiske aspektet ved Quebecs utenrikspolitikk på 60-tallet. Fransk-canadiere hadde alltid vært i mindretall i det canadiske diplomati, og i 60-årene ble det kjempet for økt deltagelse for denne gruppen ved utenriksdepartementet i Ottawa. Det hersker liten tvil om at «moderlandet» Frankrike har spilt en betydelig rolle for Quebec. Helt fra begynnelsen har Frankrike vært noe mer enn en internasjonal partner, og det var også det første landet som gav Quebec diplomatisk status. En viktig konsekvens av disse

forbindelsene, var undertegnelsen av flere avtaler med Frankrike innenfor områder som utdanning og kultur. Louis Balthazar mener at det helt klart finnes et nasjonalistisk aspekt over Quebecs utenrikspolitikk, men han mener at denne politikken ikke kun må ses i sammenheng med Quebecs politiske status eller i forhold til nasjonalismen i Quebec. Utenrikspolitikken ble betraktet som viktig på det økonomiske plan, men selv om økonomisk gevinst var et viktig mål, var det også et klart kulturelt aspekt ved politikken Quebec førte i 60-årene. Ifølge Balthazar var utenrikspolitikken viktig for Quebec, da det førte til at provinsen fikk hevdet seg på den internasjonale arena.⁸⁴

IV. Den nye middelklassen

De fleste tidligere analyser av den stille revolusjonen har fokusert på tilsynekomsten av en ny franskspråklig middelklasse for å forklare den neonasjonalistiske ideologiens opprinnelse og den stille revolusjonens program. Samfunnsvitere som var kritiske til den nasjonalistiske orienteringen til Lesage-administrasjonen, og som var redde for oppblussingen av ekstreme separatistbevegelser som hadde funnet sted på slutten av 50- og begynnelsen av 60-tallet, foreslo en forklaring på disse fenomenene i form av en sosial klasseteori. De hevdet at hovedkraften bak den stille revolusjonen og dens politiske neonasjonalistiske ideologi, var en ny fransktalende byråkratisk middelklasse som hadde vokst gradvis frem etter den andre verdenskrig.

Hubert Guindon var en av de første som kom til å innta denne posisjonen. Guindon lurte på hvorfor denne nye middelklassen, som var et produkt av den byråkratiske ekspansjonen, hadde blitt så sterkt nasjonalistisk, og til en viss grad, separatistisk. Guindon mente at det liberale partiets politiske seier og styrke skyldtes denne nye middelklassen i Quebec.⁸⁵ Regjeringen belønnet denne nye middelklassen ved å gjennomføre en byråkratisk revolusjon på områder som helse, velferd og utdanning. Dette ble veldig kostbart og hadde som konsekvens en neonasjonalistisk konfrontasjon med Ottawa over bl.a. skattepolitikken. Mange personer innenfor middelklassen begynte å stille spørsmål om føderasjonens gyldighet.

Raymond Breton, Albert Breton og Pierre Elliot Trudeau tok opp denne vinklingen i en spesialutgave av *Cité Libre* om separatisme i 1962, da de fremsatte ideen om middelklassens begrensede yrkesmessige mobilitet som en forklaring på tilsynekomsten av separatismestrømningene i Quebec siden 1957.⁸⁶ Den fransk-canadiske middelklassen hadde ekspandert etter krigen og krevde høyere sosiale, økonomiske og politiske posisjoner i samfunnet, bare for å finne ut at det fantes store hindringer for å oppnå disse målene. Denne klassen reagerte på denne utestengelsen ved å gå til angrep på alle grupper og institusjoner

⁸⁴ Balthazar i Rocher 1992: 12

⁸⁵ Guindon 1964: 150-162

⁸⁶ Breton 1962: 17-28 og Trudeau 1962.

betraktet som ansvarlige for å forhindre de nødvendige reformene som trengtes for å skape et moderne samfunn i Quebec.

Den beste syntesen på den stille revolusjonen er trolig Kenneth McRoberts *Quebec: Social change and Political crisis*.⁸⁷ McRoberts støtter middelklasseteorien fordi den tar hensyn til Quebecs langvarige kulturelle arbeidsdeling. Den nye middelklassen gav uttrykk for en ny nasjonalisme i Quebec som krevde opprettelsen av en moderne, verdslig og demokratisk stat. En slik utvikling ville gjøre middelklassen i stand til å bryte med kirkens kontroll av utdanningssystemet, helse- og sosialvesenet, samtidig som det ville skape nye muligheter for fransk-canadiere til å oppnå kontroll over Quebecs økonomi. McRoberts hevder også at middelklassens kamp for å modernisere Quebec var sterkt motivert av at dens medlemmer opplevde en stor identitetskrise.

I *The Independence Movement in Quebec 1945-1980*, stiller William D. Coleman spørsmålsteget ved klasseteoriene som passende forklaringer på den stille revolusjonen og tilsynekomsten av separatistbevegelsen.⁸⁸ Han hevder at det ikke finnes bevis for at det på slutten av 50-årene fantes en strukturell basis for den nye middelklassens eksistens. Coleman hevder at den stille revolusjonen var et felles produkt av den politiske aktiviteten til tre sosiale grupper i Quebec: den organiserte arbeiderklassen, den fransk-canadiske forretningsklassen og elementer fra den tradisjonelle middelklassen, og da spesielt intelligentsiaen.⁸⁹

Anthony Smith⁹⁰ hevder at det er liten tvil om at spesielt intelligentsiaen kom til å spille en betydelig rolle under den stille revolusjonen. Akademikere av alle slag- advokater, leger, journalister, lærere og ingeniører ble en viktig del av den eliten som kom til å drive gjennom de strukturelle forandringene i Quebec på 60-tallet. De kom til å ta betydelig makt i provinsen fra de tradisjonelle lederne av det religiøse, konservative samfunnet som hadde hatt en veldig sterk maktposisjon i samfunnet under Duplessis. Coleman finner ingen bevis for at Duplessis parti Union Nationale representerte den gamle middelklassens interesser, mens Lesages liberale parti fremstod som den nye middelklassens talerør. Coleman sier videre at samfunnsvitere som støttet denne middelklasseteorien, var villedet av amerikanskinspirerte teorier om politisk utvikling og politisk modernisering. Som et resultat av dette, kom de til å karakterisere Quebec i 50-årene som et tradisjonelt samfunn med en paternalistisk og autoritær politisk kultur. Derfor må den stille revolusjonen ha medført en politisk og sosio-økonomisk modernisering av dette tradisjonelle samfunnet utført av en frustrert middelklasse. Coleman forkaster dette synspunktet på det fransk-canadiske samfunnet i 50-årene, og hevder at nødvendige reformer på alle områder allerede da var underveis. Coleman forkaster altså klasseteoriene, da han mener de er for enkle og utilstrekkelige for å forklare den stille revolusjonen og separatistbevegelsen som etterhvert skulle komme til å vokse seg sterk.

⁸⁷ McRoberts 1988.

⁸⁸ Coleman, William D, *The independence movement in Quebec 1945-1980*, Toronto 1984: kap.1

⁸⁹ *ibid.* :92

⁹⁰ Se Smith 1995

Kap. 3 Nasjonaliseringen av Hydro-Québec

Hydro-Quebec er en av de viktigste produsenter og distributører av elektrisitet i Canada, og blir regnet som verdens tredje største produsent av hydroelektrisk energi. Hydro-Quebec er idag den eneste produsent og distributør av elektrisitet i Quebec, hvis en ser bort fra noen små selskaper, noen kommunale nett og industribedrifter som produserer for å tilfredstille sine egne energibehov.⁹¹ Området Hydro-Quebec forsyner med elektrisitet er enormt. Provinseren Quebec omfatter et område på 1,7 million kvadratkilometer, og Hydro-Quebec har et stort marked som består av over 3,5 millioner abonnenter. I 1999 stod Hydro-Quebec for 29 % av energiproduksjonen i Canada, og selskapet har over 20 000 ansatte.

I. Historikk Hydro-Quebec

Nasjonaliseringen av elektrisiteten i Quebec var ikke et revolusjonært nytt spørsmål da det fikk stor betydning på begynnelsen av 60-tallet. I 1944 hadde en liberal regjering under ledelse av Adélard Godbout grunnlagt Hydro-Quebec etter nasjonaliseringen av *Montreal Light, Heat and Power*, men aktiviteten til den nye statsbedriften begrenset seg til Montreal. I naboprovinseren Ontario var det allerede gått førti år siden de hydroelektriske ressursene hadde blitt overtatt av den offentlige sektor. I 1906 ble *Hydro Electric Power commission of Ontario* (Hydro Ontario) stiftet. Ideene til Adam Beck, den store politiske pådriveren til nasjonaliseringen i Ontario, skulle etter hvert finne veien til Quebec. Hydro Ontarios raske suksess hadde bidratt til å legitimere statens direkte intervensjon på elektrisitetsområdet. De første tiårene av det 20. århundre bestod imidlertid provinsregjeringens industristrategi hovedsaklig i å skape et gunstig klima for utenlandske investeringer, som for det meste bestod av amerikanske og britiske fond.⁹² På denne tiden var statlig inngripen i økonomien en sjeldenhet. I 1933 møtte en delegasjon fra de katolske fagforeningene daværende statsminister Alexandre Taschereau for å be ham nasjonalisere alle elektrisitetsselskapene i Quebec, og selv om de ikke fikk gjennom sitt krav, fikk fra nå av nasjonaliseringen en mer fremtredende rolle i valgkampanjene.⁹³ Etter en sterk politiske kampanje, hvor spesielt Philippe Hamel spilte en dominerende rolle, fant regjeringer Godbout det nødvendig å nasjonalisere *Montreal Light, Heat and Power*. Det ble opprettet en kommisjon som fikk navnet *Commission hydroélectrique de Québec*, eller bedre kjent under navnet *Hydro-Québec*. Kommisjonens

⁹¹ Kidder 1983: 11

⁹² Chanlat 1984: 39

⁹³ Chanlat 1984: 40

mandat blir presisert i artikkel 22 i Hydro-Quebecs forskrifter: «Kommissjonen har som oppgave å skaffe energi til kommuner, industri, handelsbedrifter og til provinsens innbyggere til lavest mulig pris, og forenelig med en fornuftig økonomisk ledelse. Kommissjonen må etablere en gjeldende tariff til hver brukerkategori i samsvar med tjenestens reelle kostnad...»⁹⁴ Hydro-Quebec måtte også betale avgifter til kommuner, skolekommisjoner og stat, i tillegg måtte kommissjonen komme med årlige rapporter. I 1944 hadde tilhengerne sett nasjonaliseringen av *Montreal Light, Heat and Power* som en første etappe i nasjonaliseringen av alle de private elektrisitetsselskapene i Quebec. Da Maurice Duplessis kom til makten i 1944, ble den videre nasjonaliseringsprosessen av de resterende private elektrisitetsselskapene lagt på is, fordi den konservative statsministeren var fiendtlig innstilt til nasjonaliseringen. Duplessis var en sterk motstander av all statlig intervensjon i økonomien. I perioden 1944-1960 kom imidlertid opposisjonen ikke til å glemme prosessen som var blitt startet av Godbout-regjeringen i begynnelsen av 1940-årene. Det kom dermed ikke som noen overraskelse da det liberale parti kom til makten i 1960, at elektrisitetsspørsmålet stod sentralt i regjeringens politikk.⁹⁵

Før 1963 var Hydro-Quebec distributør av elektrisitet kun i Montreal-området. Etter nasjonaliseringen i 1963 ble Hydro-Quebec eneste produsent og distributør av elektrisitet i Quebec.⁹⁶ I 1960, da Jean Lesage og det liberale parti vant provinsvalgene i Quebec, hadde Hydro-Quebec allerede eksistert i 16 år, men det var private selskaper som hadde størstedelen av elektrisitetsproduksjonen og distribusjonen utenfor Montreal-området. De åtte største private selskapene som hadde nærmere 700 000 abonnenter i Quebec, var følgende: Shawinigan Water and Power company, Southern Canada Power, St-Maurice Power, Quebec Power, Compagnie du Bas Saint-Laurent, Northern Quebec, Saguenay Power og Gatineau Power. Det var disse selskapene som i 1963 skulle bli innlemmet i et eneste stort statlig selskap: Hydro-Quebec.

⁹⁴ - Commission hydroélectrique de Québec 4-63 . «*La commission a pour objet de fournir de l'énergie aux municipalités, entreprises industrielles ou commerciales et aux citoyens de cette province aux taux les plus bas compatibles avec une saine administration financière. Elle doit établir le tarif applicable à chaque catégorie d'utilisateurs suivant le coût réel du service fourni à cette catégorie.*»

⁹⁵ Dufresne, *Dossier de presse sur la nationalisation*. Centre de documentation, Université de Montréal.

⁹⁶ Robert 1975: 206

II. Argumentene for nasjonaliseringen

II. a) De økonomiske argumentene

«Den økonomiske kolonialismens tid er forbi i Quebec.

Nå eller aldri- Herskere i vårt eget hus!»⁹⁷

Med dette utsagnet fra partileder Jean Lesage begynner programerklæringen til Quebecs liberale parti i 1962. Som jeg tidligere har vært inne på, var et av Lesage-regjeringens politiske mål å øke fransk-canadiernes posisjon og andel i Quebecs økonomi. Den liberale regjeringens satsing på økonomien var ikke noe nytt. I 1846 hadde Etienne Parent, utgiver av avisen *Le Canadien*, oppfordret fransk-canadierne til å engasjere seg på det økonomiske området for bedre å kunne beskytte sin nasjonale identitet. Lionel Groulx erklærte senere at «det nasjonale spørsmålet var hovedsaklig økonomisk.»⁹⁸

Quebec, som resten av Canada, hadde opplevd en sterk industriell utvikling i tiden etter den andre verdenskrig. Denne utviklingen var i stor grad knyttet til de store skog-og gruveressursene, men det var først og fremst de enorme vannkraftsressursene som tillot denne raske utviklingen. Før 60-tallet ble Ontarios økonomiske overlegenhet sidestilt med en kulturell og spirituell overlegenhet i Quebec. Fransk-canadierne aksepterte at de sannsynligvis kom til å forbli underlegne på det økonomiske plan sammenlignet med engelsk-canadierne i Quebec, for dem var det viktig at de var overlegne på områder som religion, kunst, etikk og livsstil. Dette var verdier som ble høyt anerkjent under Duplessis regime.

1950-tallet betydde et vendepunkt i utviklingen av økonomisk politikk som et viktig element i den sosiale tankegangen til Quebecs fransktalende intelligentsia. Denne perioden kjennetegnes med en forsterket debatt om fransk-canadiernes økonomiske underlegenhet. Fransk-canadierne begynte å forstå at deres mindreverdighetsposisjon i den canadiske økonomien hadde betydning for hele deres posisjon innenfor føderasjonen. Den nye middelklassen og intelligentsiaen begynte å kritisere fransk-canadiernes forretningsmetoder, samtidig som de hevdet at løsningen på dette problemet ville være å skape en aktiv og sterk stat i Quebec. De mente at fransk-canadierne måtte utvikle større bedrifter for å kunne være i stand til å konkurrere med engelsk-canadierne. Dette var en kampanje som arbeidet for at fransk-canadierne skulle få økt kontroll over sin egen økonomi. Politisk kom denne kampanjen til å følge en tradisjon innenfor den fransk-canadiske nasjonalismen som

⁹⁷ *Manifeste du parti libéral du Québec 1962. «Le colonialisme économique est fini au Québec. Maintenant ou jamais- Maîtres chez nous!»*

⁹⁸ Thomson 1980: 230

understreket betydningen av økonomisk kontroll.⁹⁹ Brunelle hevder at det sentrale problemet som forårsaket den stille revolusjonen ikke var de økte forventningene til en ny middelklasse, men økonomiske tilstander som truet eksistensen til fransk-canadiske arbeidsgivere som eide relativt små bedrifter. Det var spesielt amerikanske multinasjonale selskaper som vokste i antall i Quebec etter 1945.¹⁰⁰ Fransk-canadierne befant seg oftest i arbeidstakerposisjon, og det var stort sett engelsk-canadierne som innehadde arbeidsgiverrollen. I tillegg var fransk-canadiernes gjennomsnittsinntekt den laveste av nesten alle de andre etniske gruppene i Canada. I 1960 var arbeidsinntektene i Quebec 10 % lavere enn i Ontario, og arbeidsledigheten var 9%, eller 2% over det nasjonale gjennomsnittet.¹⁰¹

Da han kom til makten i 1960, hadde Jean Lesage en enorm oppgave foran seg: utvikle provinsen på det økonomiske plan og på en slik måte at fransk-canadierne fikk utbytte av det. Det som kanskje sterkest kom til å prege denne perioden i Quebecs historie, var at staten ble gitt hovedansvaret for å gi fransk-canadierne kontroll over sin egen økonomiske skjebne. Hovedtemaet for den nye liberale nasjonalismen som kom til syne på 60-tallet var mottoet «*Maitres chez nous*».¹⁰² Partiprogrammet til det liberale parti var i 1960 sterkt preget av økonomiske spørsmål, men allerede i 50-årene hadde en form for økonomisk nasjonalisme vært synlig i det liberale partis partiprogrammer. Denne økonomiske nasjonalismen kom imidlertid sterkest til syne ved begynnelsen av den stille revolusjonen., og spesielt i tiden rundt nasjonaliseringen av elektrisiteten i 1962. Den første store styrkeprøven for nasjonalismens tilhengere var kampen for nasjonalisering av elektrisiteten i 1962.

I 30-årene hadde Dr. Philippe Hamel sett på nasjonaliseringen først og fremst som et middel til å ødelegge monopolet som dominerte og paraliserte det politiske og økonomiske liv i provinsen. Det viktigste argumentet på 60-tallet var at nasjonaliseringen av elektrisiteten var nødvendig for Quebecs økonomiske uavhengighet og for planleggingen av den industrielle utviklingen. Quebecs liberale parti hadde ikke tildelt provinsens fremtidige energibehov en fremtredende plass i sitt valgprogram i 1960. Det eksisterte imidlertid blant flere av partiets medlemmer ambisjoner om å videreføre politikken som Adélard Godbouts regjering hadde påbegynt da den skapte Hydro-Quebec. Det hersket et stort ønske om å gi staten en mye større rolle i energisektoren. Dette var også en betingelse for René Lévesques politiske kandidatur ved valget i 1960.

Et av kapitlene i valgprogrammet til det liberale parti i 1960 er viet den økonomiske ekspansjonen, og det inneholder et sitat av Jean Lesage hvor han uttaler følgende:

« Den generelle økningen i levestandard som en økonomi i full ekspansjon kan gi oss, kan ikke tilfredsstillende vår etniske gruppes behov, så lenge kontrollen og styringen av denne økonomien

⁹⁹ Coleman 1984:95

¹⁰⁰ Brunelle sitert i Coleman 1984:12

¹⁰¹ Thomson 1980: 230

¹⁰² «Herskere i vårt eget hus!»

fortsetter å unnslippe oss på en så tragisk måte.»¹⁰³

Dette utdraget fra det liberale partiprogrammet viser et parti som forsøker å forhindre at Quebecs økonomi fortsetter å være kontrollert av amerikanere og engelsk-canadiere. I denne forbindelse er det viktig å se på elektrisiteten som en svært viktig ressurs for den videre økonomiske utviklingen. De liberale ønsket å få en slutt på fransk-canadiernes underlegenhet i den private sektor, både i den hydroelektriske industrien som i andre industrier.

Fransk-canadiernes økonomiske situasjon i Canada henger nært sammen med den historiske utviklingen, og det er mulig å trekke linjer helt tilbake til erobringen i 1759. Etter at Canada var blitt en britisk koloni, hadde franskmennene her etterhvert oppnådd sosiale, religiøse og politiske rettigheter av de britiske autoritetene, men deres økonomiske utvikling hadde stagnert. Gjennom hele 1800-tallet befant det fransk-canadiske samfunnet seg i en underlegen økonomisk situasjon sammenlignet med den britiske befolkningen. Det var først ut på 1900-tallet, etter at Quebec hadde blitt urbant, at man i Quebec begynte å stille spørsmål ved denne situasjonen. I 1950 uttalte borgermesteren i Montreal, Jean Drapeau følgende om fransk-canadiernes økonomiske situasjon i Canada: « Vi blir mer og mer arbeidstakere.... Vi går i retning av å bli et folk av proletarer....»¹⁰⁴

På begynnelsen av 60-tallet representerte fransk-canadierne ca. 80% av innbyggerne i Quebec, men likevel eide og kontrollerte de en svært liten del av provinsens økonomi. Den sosiale geografien i Montreal gjenspeilte denne økonomiske situasjonen. De finere delene av Vest-Montreal var befolket av engelsk-canadiere, mens arbeiderne dominerte østkanten av byen, og disse var i en stor grad fransk-canadiere.¹⁰⁵ Den nye økonomiske politikken som Lesage-regjeringen kom til å føre, var en sak som berørte både autonomispørsmålet og prinsippet om økonomisk rasjonalitet.

Økonomisk kolonialisme er et uttrykk som ofte har vært brukt i debatten om Quebecs rolle i Canada. Paul Sauriol hevdet på 60-tallet at Quebec på mange måter befant seg i en lignende situasjon som underutviklede land, på den måten at utenlandske kapitalister, spesielt amerikanske, utnyttet naturressursene, mens lokalbefolkningen fikk et minimalt utbytte av godene. Sauriol argumenterer i sin bok *La nationalisation de l'électricité* sterkt for nasjonaliseringen av Hydro-Quebec. Ifølge ham har nasjonaliseringen to svært viktige fordeler, i tillegg til målet om å oppnå kontroll over den industrielle utviklingen i Quebec. For det første en gjenvinning av den føderale skatten basert på profitten fra naturressursene,

¹⁰³ Programme politique du parti libéral du Québec. 1960. « *Le relèvement général du standard de vie que peut nous assurer une économie en pleine expansion ne saurait satisfaire toutes nos aspirations, comme groupe ethnique, tant que le contrôle et la gérance de cette économie continuent de nous échapper aussi tragiquement.* »

¹⁰⁴ Desbarats, 1977: 48. « *Nous sommes de plus en plus les employés.... Nous tendons à devenir de plus en plus en peuple de prolétaires...* »

¹⁰⁵ Denne situasjonen preger ennå Montreal, det er en by hvor de fransktalende og engelsktalende bor i to forskjellige bydeler.

som dermed ble et viktig våpen i kampen for å beskytte provinsens autonomi mot Ottawas aggressive skattepolitikk. I tillegg hevder Sauriol at man ikke må glemme den økonomiske gevinsten ved nasjonaliseringen. Dette går først og fremst ut på at Quebecs naturressurser hovedsaklig har vært i hendene på utenlandske kapitalister. For Sauriol er nasjonaliseringen et viktig middel i kampen for Quebecs økonomiske frigjøring.¹⁰⁶ Han sammenligner engelsk-canadiernes dominans i denne industrien som en slags økonomisk okkupasjon av provinsens arv:

«Denne industrien tilhører ikke oss... Når det gjelder den utenlandske og da spesielt den amerikanske kapitalens innflytelse i Canada, har Gordon-rapporten konstatert at elektrisiteten er et unntak, fordi dens kommersielle sektor i stor grad er i hendene på canadiske kapitalister.....Men for Quebec er forskjellen illusorisk, fordi elektrisiteten som hos oss er i hendene på canadiere i den private sektor, er dominert av engelsk-canadiere. For oss er dette en annen form for utenlandsk økonomisk okkupasjon av vårt nasjonale arvegods.¹⁰⁷

Sauriol kom med sine artikler i *le Devoir* til å spille en betydelig rolle i nasjonaliseringsdebatten. Fordi dette var en sektor som nesten utelukkende var kontrollert av engelsk-canadiske interesser, kom energisektoren til å symbolisere fransk-canadiernes økonomiske underlegenhet. I en tale i februar 1962, i anledning «Elektrisitetssuken» i Quebec, viste Lévesque tydelig at han hadde lignende synspunkter som Sauriol da han uttalte at «produksjonen og distribusjonen av elektrisk kraft burde utelukkende vært utført av Hydro-Quebec, som et første steg i retning av avkoloniseringen av Quebec».¹⁰⁸ Lévesques tale skapte overskrifter og mottok positiv respons i avisen *Le Devoir* og andre media. På begynnelsen av 60-tallet appellerte René Lévesques ideer til mange fransk-canadiere. Lévesque omtalte ofte fransk-canadiere som «det siste og eldste koloniserte folk.»¹⁰⁹

II b) Det kulturelle aspekt: fransk som arbeidsspråk

I 1962 krevde journalist André Laurendeau i *Le Devoir* at det ble opprettet en

¹⁰⁶Sauriol 1962: 85-91

¹⁰⁷ Sauriol i *Le Devoir*, 2.okt 1962. « Cette industrie n'est pas à nous.....À propos de l'influence des capitaux étrangers et surtout américains au Canada, le rapport Gordon a constaté que l'électricité fait l'exception, car son secteur commercial est en grande partie la propriété des capitalistes canadiens...Mais pour le Québec la différence est illusoire, car l'électricité qui chez nous est aux mains des Canadiens dans l'entreprise privée est dominée par des canadiens anglais, donc étrangers au groupe canadien-français. C'est pour nous une autre forme d'occupation économique étrangère de notre patrimoine provincial.»

¹⁰⁸ Thomson 1980: 302

¹⁰⁹ Lévesque sitert i Desbarats 1977: 98

undersøkelseskommissjon om bilingvismen (tospråkligheten) i Canada. *The Royal Commission on Bilingualism and Biculturalism* ble opprettet den 19. juli 1963 av Pearsons liberale føderale regjering, under ledelse av André Laurendeau og Davidson Dunton. B&B-kommisjonen som kom med sin endelig rapport i 1967, var en offentlig undersøkelseskommissjon som hadde følgende oppgave:

*«...to inquire into and report upon the existing state of bilingualism and biculturalism in Canada and to recommend what steps should be taken to develop the Canadian Confederation on the basis of an equal partnership between the two founding races, taking into account the contribution made by the other ethnic groups to the cultural enrichment of Canada and the measures that should be taken to safeguard that contribution....»*¹¹⁰

Uttrykket «founding races» refererer til den rollen som ble spilt av canadiere av fransk og britisk opprinnelse i 1867, og også lenge før føderasjonens fødsel. Canada har to offisielle språk, engelsk og fransk. Problemet med den kulturelle dualisme i Canada går dypere enn til selve språkproblemet, og det politiske spørsmål har mange andre komponenter ved siden av de lingvistiske problemene. Det er likevel viktig å understreke viktigheten av språkspørsmålet. Det er et problem som ofte blir minimalisert i Canada, spesielt av engelsk-canadiere. Det er et sterkt bånd mellom et språk og en kultur, og språket kan på mange måter sies å være det tydeligste kulturelle uttrykket for en folkegruppe.

B&B-kommisjonen¹¹¹ fikk i oppdrag å undersøke hvorvidt Canadas to kulturer¹¹², den britiske og den franske, er i besittelse av institusjonene de trenger, hvorvidt de er ordentlig representert innenfor de viktigste felles institusjonene, og hvorvidt personer som deltar i disse har mulighet til å bevare og uttrykke sin egen kultur. Hvis en nasjonal gruppe blir tvunget til å bruke et annet språk enn sitt eget morspråk i dagliglivet, vil dette samtidig utgjøre en trussel for denne gruppens kultur. Kommisjonen hevder i sin innledningsrapport:

*«...full participation by both English-speaking and French-speaking Canadians in the institutions of the working world is an important element in an equal partnership....The presence or absence of a strong representation from each language group in the strategic posts of command will do much to determine whether a sense of partnership exists....»*¹¹³

¹¹⁰ *Royal Commission on Bilingualism and Biculturalism*. Bok 1: The Official languages: xxi (innledning)

¹¹¹ B&B: forkortelse for Royal Commission on Bilingualism and Biculturalism.

¹¹² Canada er et multikulturelt samfunn. I denne sammenheng bruker jeg uttrykket to kulturer (biculturalism) i betydning at det viser til at det var disse to kulturene, den franske og den britiske, som grunnla det som ble det moderne Canada i 1867. Uttrykkene «the two founding races» og «les deux peuples fondateurs» er uttrykk som det ofte refereres til i dagens politiske debatt i Canada.

¹¹³ *Royal Commission on Bilingualism and Biculturalism*. Ottawa 1967: introduksjon-xliv

En av kommisjonsrapportens bøker omhandler detaljert informasjon om hvilken betydning de to dominerende språk og kulturer spilte i både den offentlige og private sektor i arbeidslivet. På denne tiden var engelsk hovedspråket på det øverste nivå av forretningsverdenen i Quebec, og engelsk-canadierne hadde majoriteten av toppstillingene. Samtidig var bedriftene som skapte flest arbeidsplasser og som hadde størst innflytelse på den økonomiske utviklingen eid og kontrollert av engelskspråklige interesser. Slagordet «Maîtres chez nous» er et eksempel på den frustrasjonen dette skapte blant fransk-canadierne. B&B-kommisjonen kommenterer fraværet av fransk i den private sektor som en trussel til fransk-canadiernes kulturelle liv:

« In Quebec, the limited participation of Francophones and the almost total absence of the French language in key areas of the private sector are highly detrimental to the entire cultural life of Francophone Canadians.»¹¹⁴

Rene Levesque så betydningen av å nasjonalisere elektrisiteten i forbindelse med unge fransk-canadieres karrieremuligheter. I en tale i Montreal i oktober 1962 uttalte han følgende om nasjonaliseringen:

«Den er viktig, fordi det er den eneste måten å åpne opp for våre unges karrierer- ikke bare for ingeniører, teknikere og administratorer, men for alle de som har et ønske om å lære og å arbeide i en bedrift som tilhører oss, og som kommer til å bli den viktigste i provinsen; og å strebe etter å bli noe annet enn ufaglærte arbeidere eller kontorrotter, maktesløse underordnede; mens sjefs- og direktørposter er forbeholdt andre.Den er viktig hvis vi vil industrialisere provinsen, skape bedrifter som er våre, hvor vi kan plassere fransk-canadiere på alle trinn helt opp til toppen....»¹¹⁵

¹¹⁴ Ibid. The Work world. kap.14 :491

¹¹⁵ Lévesque sitert i Jobin 1978 :182 «*Essentiel, parce que c'est le seul moyen d'ouvrir des carrières à nos jeunes gens- non seulement aux ingénieurs, aux techniciens et aux administrateurs, mais à tous ceux qui ont le désir d'apprendre et de travailler- afin qu'ils puissent, dans une entreprise bien à nous qui sera de beaucoup la plus considérable de la province, aspirer à devenir autre chose que des manœuvres ou des gratte-papier, des sous-ordre impuissants à s'élever plus haut que le rang de contre-maître, les postes de chefs de service et de directeurs étant réservés à d'autres. Essentiel, si nous voulons industrialiser la province, créer des entreprises qui soient bien nôtres, y placer des Canadiens-français à tous les échelons jusqu'au sommet.*»

III. «Maîtres chez nous» og nasjonaliseringsdebatten.

Som kritikk mot Union Nationales budsjett i 1959, hadde Georges-Émile Lapalme, tidligere leder av Quebecs liberale parti, kommet med krav om en ny politikk angående naturressursene, som skulle administreres av et nytt departement, samtidig som staten skulle ha en større inngripende rolle i denne sektoren. Selv om ikke Jean Lesage var den i regjeringen som skulle komme til å kjempe mest for nasjonaliseringen, hadde han allerede i 1959 kritisert Union Nationale for dens økonomiske politikk.

I begynnelsen av 1961 ble det skapt et departement for naturressurser. René Lévesque, som var blitt utnevnt til minister for dette departementet, begynte tidlig i 1962 å videreføre nasjonaliseringsideene som var blitt lansert på 30-tallet. Dale C. Thomson hevder at det på denne tiden var få som kjente til Lévesques fiendtlige innstilling til de engelsk-canadiske og amerikanske kapitalistene, som ifølge ham, «utnyttet provinsens rikdommer og ikke tok hensyn til lokalbefolkningen.»¹¹⁶ Lévesque samlet den administrative ledelsen i elektrisitetselskapene i Quebec, og hevdet i sin tale at «naturressursene tilhørte folket i Quebec, og at det var viktig å utnytte disse ressursene i folkets interesse!».¹¹⁷ Hovedargumentet for Lévesque var ikke elektrisitetskostnadene, men fransk-canadiernes nasjonale stolthet. Fransk-canadierne slet med en følelse av økonomisk underlegenhet, en følelse som hadde preget det fransk-canadiske samfunn i flere hundre år. Lévesque så betydningen av statens spesielle rolle i en økonomi hvor en stor del av makten lå i hendene på utlendinger. Fransk-canadierne, som representerte 85 % av befolkningen, kontrollerte ikke mer enn 15 % av den økonomiske aktiviteten i provinsen.¹¹⁸ Ved å bruke staten for å gi fransk-canadierne kontroll over sin egen økonomi og ved å se den økonomiske utviklingen som en støtte, ikke som en trussel, for quebecernes kulturelle overlevelse, ville quebecerne bli i stand til å bryte fortidens onde sirkel. Ved å se på den historiske konteksten, mente Lévesque at beslutningen om å nasjonalisere det hydroelektriske systemet i Quebec var fornuftig.

Som minister for naturressursene, ba Lévesque André Marier å komme med sine anbefalinger angående nasjonaliseringen. I sin rapport *Le Livre Bleu* hevdet Marier at et monopol som var så viktig for den økonomiske veksten, burde være i regjeringens hender, som f.eks. i Frankrike. Han hevdet også at nasjonaliseringen av energiresursene kunne være et viktig redskap for den økonomiske utviklingen i Quebec.¹¹⁹ Han dro også den konklusjonen at nasjonaliseringens gevinst ville bli likeså mye kulturell som økonomisk, i og med at arbeidsspråket ville kunne bli fransk. I tillegg ville den føderale skatten som de private selskapene måtte betale, bli eliminert hvis elektrisitetselskapene ble overtatt av staten. Et

¹¹⁶ Thomson 1984: 296

¹¹⁷ *ibid.*

¹¹⁸ Desbarats 1977: 64

¹¹⁹ Thomson 1984: 297

annet argument i favør av nasjonaliseringen som Mariers rapport viste, var at en sammenslåing av alle de privateide selskapene ville føre til en mer rettferdig prispolitikk overfor forbrukerne, fordi man da ville regulere prisen på elektrisitet slik at den ble noenlunde lik i de forskjellige områdene i Quebec.¹²⁰ På denne tiden var det store prisforskjeller på elektrisitet i Quebec, spesielt mellom Montreal og utkantstrøkene.

Samtidig som Marier jobbet med rapporten, engasjerte Lévesque seg sterkt i den offentlige debatten. Han reiste rundt i provinsen for å forklare quebecerne nasjonaliseringens positive konsekvenser. Han kom til å bruke *Le Livre Bleu*, Mariers sluttrapport, som utgangspunkt i sin forsvarstale for nasjonaliseringen av elektrisitetsselskapene, og satte opp en komité under ledelse av Michel Bélanger, som skulle jobbe videre med saken. I desember 1961 konkluderte Bélanger-komiteen med at det var nødvendig å forene elektrisitetsverkene for å korrigere den kaotiske situasjonen og for å sikre en rasjonell utnyttning av provinsens ressurser. Den hevdet at dette ville føre til at den uakseptable forskjellen blant forbrukerne ble redusert, og man ville eliminere et alvorlig hinder for den regionale utviklingen.¹²¹

I oktober 1961 stemte det liberale ungdomspartiet for en resolusjon som var positiv til nasjonaliseringen. Til tross for Lévesques store kampanje i favør av nasjonaliseringen, hadde enda ikke statsminister Jean Lesage uttrykt seg offentlig om nasjonaliseringen. I februar 1962 kom en regjeringskomité oppsatt av Lévesque med en utredning som viste at en ordentlig elektrisitetspolitikk var absolutt nødvendig for den økonomiske veksten i Quebec, og at kun Hydro-Quebec kunne utvikle en slik politikk. I forbindelse med den nasjonale elektrisitetsuken samme måned, holdt Lévesque en tale hvor han blant annet hevdet at «som et første steg i retning mot avkoloniseringen av Quebec, var det nødvendig at Hydro-Quebec fikk enerett på produksjonen og distribusjonen av elektrisiteten.»¹²² Lévesque var i løpet av to år kommet til den konklusjon at nasjonaliseringen av elektrisiteten var det logiske utfallet av regjeringens mål om økt økonomisk vekst. I en tale i *Canadian Club* i Montreal i april 1962, sa han indirekte til et engelskspråklig publikum at fransk-canadierne hadde fått nok av sin økonomiske underlegenhet.¹²³ Etter denne uttalelsen fortsatte Lévesques popularitet å vokse blant den fransktalende befolkningen, men innad i partiet hersket det betydelige uenigheter. Thomson hevder at Lévesques kampanje var preget av sterk uavhengighet, noe som ble en direkte trussel mot Jean Lesages autoritet som statsminister.¹²⁴

Lévesque fikk fra første stund sterk støtte fra nesten alle miljø i Quebec, bortsett fra finansmiljøene som så på nasjonaliseringen som de første tegn på sosialismens inntreden i Quebec.¹²⁵ Thomson hevder at Paul Sauriol, som skrev mange artikler om nasjonaliseringen i

¹²⁰ Ibid.: 297-98

¹²¹ Hogue 1979: 233

¹²² Thomson 1984: 302

¹²³ Thomson 1984: 304

¹²⁴ Thomson 1984: 305

¹²⁵ Gagné i La Presse 1975: 166

Le Devoir våren og sommeren 1962, delte mange av Lévesques synspunkt, og Dale C. Thomson hevder at mye av innholdet i disse artiklene ble gitt ham av kretsen rundt Lévesque.¹²⁶ De to største fagforeningene i Quebec, *CSN* og *FTQ*, var sterkt i favør av nasjonalseringen, det samme var mange journalister og intellektuelle. Lévesque fikk også støtte fra separatistmiljøene i Quebec. Tony le Sauteur, regionspresident i *Rassemblement pour l'indépendance nationale (RIN)*, støttet nasjonalseringen fullt ut :

« RIN tror at elektrisiteten i Quebec er drivkraften i økonomien og at hvis fransk-canadierne en dag skal kunne dirigere sin egen økonomi, er det rett og rimelig at de nasjonaliserer Shawinigan Water & Power Company. RIN mener det er ulogisk at en industri som har herredømme over den fransk-canadiske nasjons naturressurser, ikke blir styrt og eid av fransk-canadiere. RIN gir sin fulle støtte til Lévesque...»¹²⁷

J.A.Fuller, som var president i det største private elektrisitetsselskapet i Quebec, *Shawinigan Water & Power Company*, lanserte sin egen kampanje hvor han opponerte sterkt mot nasjonalseringen. Aldri tidligere hadde man sett en lignende lobbyvirksomhet mot et regjeringsprosjekt, og finansmiljøene i Montreal kjempet helt til siste slutt for å forhindre finansieringen av nasjonalseringen. For Lesage var de finansielle betraktningene det viktigste, han brydde seg ikke så mye om de filosofiske og etniske prinsippene ved nasjonalseringen. Lesage satte ned en komité ledet av Louis-Philippe Pigeon, og som bl.a. bestod av medlemmer som Michel Bélanger og Douglas Fullerton. Denne komitéen skulle arbeide med de finansielle og juridiske spørsmålene som angikk nasjonalseringen, og komiteen kom med et forslag om å tilby 30 canadiske dollar for hver aksje i *Shawinigan Water and Power Company*, mens de andre selskaperes aksjer varierte litt i pris. De fleste aksjonærene kom til å godta dette tilbudet, da det var bedre enn markedspris.

I rapporten til *Comité technique conjoint Hydro-Québec - Ministère des Richesses naturelles*, er seksjon 4 viet den industrielle ekspansjonen i Quebec. Komiteens konkluderer med at nasjonalseringens hovedmål er Quebecs industrielle ekspansjon og industrialiseringen av provinsens regioner som er utilstrekkelig utviklet, er hovedmålene for nasjonalseringen.

¹²⁸ Komiteen anslår den totale kostnaden av nasjonalseringen til den nette sum av ca. 600

¹²⁶ Thomson 1984: 305

¹²⁷ *Le Nouvelliste*, 1.aug 1962. Hydro-Quebecs arkiv. « *Le RIN croit que l'électricité au Québec, est le moteur de l'économie et que si les Canadiens-français veulent diriger un jour leur propre économie canadien-français, il est juste et normal qu'ils nationalisent la Shawinigan Water & Power Company.....Le RIN croit qu'il est illogique qu'une industrie qui puisse à même les ressources naturelles de la nation canadienne-française qui croit servir le peuple canadien-français, ne soit pas dirigée par des canadiens-français, qu'elle n'appartienne pas à des Canadiens-français et surtout qu'elle ne soit pas française de pensée.. Le RIN réaffirme publiquement qu'il appuie fortement M.René Lévesque.....*»

¹²⁸ *Rapport du Comité technique conjoint Hydro-Québec- Ministère des Richesses naturelles*,: section IV

millioner canadiske dollar. 28. desember 1962 kom Jean Lesage med en offentlig kunngjøring :

« Etter å ha fulgt regjeringens politikk og med dens støtte, kunngjør statsminister Jean Lesage at Quebecs hydro-elektriske kommisjon har bestemt seg for å komme med et endelig tilbud til aksjonærene i elektrisitetselskapene som skal nasjonaliseres.»¹²⁹

Han skjønnte fort at nasjonaliseringen ikke var mulig å gjennomføre uten store lån, og etter mye arbeid fikk han vite at provinsen kunne få et lån på 225 000 000 dollar fra USA. Finansmiljøene i Montreal arbeidet helt til siste slutt for å forhindre finansieringen av nasjonaliseringen.

Utfallet på nasjonaliseringsdebatten ble til slutt avgjort på en regjeringssamling ved Épaule-sjøen i Laurentidene i september 1962, som først og fremst var en samling hvor man skulle evaluere regjeringens generelle politiske situasjon. Her fikk Lévesque regjeringens støtte til nasjonaliseringsprosjektet, og Lesage måtte til slutt innse at planene var kommet for å bli, og erklærte sin støtte til nasjonaliseringen av elektrisitetsverkene. 19. september beordret statsminister Lesage oppløsning av Quebecs nasjonalforsamling og annonserte nye valg. Det ble bestemt at det nye provinsvalget skulle finne sted i november 1962, et valg hvor Quebecs befolkning ble bedt om å gi Lesage mandatet han trengte for å nasjonalisere de 11 private elektrisitetselskapene. Valgkampanjens slagord var «*Maitres chez nous*» («Herrer i vårt eget hus!»). I det liberale partis program for denne valgkampanjen blir det fokusert på betydningen av nasjonaliseringen for Quebecs framtid:

« Samlingen av elektrisitetsnett- nøkkelen til industrialiseringen av alle Quebecs provinser viser seg som den viktigste betingelsen for vår økonomiske frigjøring og en dynamisk sysselsettingspolitikk. Denne viktige etappen krever nasjonaliseringen av elleve selskaper som produserer og distribuerer elektrisitet.»¹³⁰

¹²⁹ Commissaire Signac. *Communiqué du Premier ministre de la province de Québec*. 28. desember 1962. . « *Le Premier ministre, l'honorable Jean Lesage, annonce que, suivant la politique du gouvernement et avec son approbation, la Commission hydro-électrique du Québec a décidé de faire des offres fermes et définitives aux actionnaires des compagnies d'électricité dont la nationalisation a été décidée...* »

¹³⁰ *Programme politique du parti libéral du Québec 1960*. « *L'unification des réseaux d'électricité- clé de l'industrialisation de toutes les régions du Québec- s'impose comme condition première de notre **libération économique** et d'une politique dynamique de plein emploi. Cette importante étape exige la nationalisation de onze compagnies de production et de distribution d'électricité.* »

Elektrisitetsspørsmålet representerte for en stor del av opinionen i Quebec et spørsmål om Quebecs naturressurser som var blitt solgt billig siden slutten av 1800-tallet. Det liberale partiet viste vilje til å ta over makten over sine egne naturressurser, og med dette også styringen av den kollektive skjebnen til fransk-canadierne, spesielt innenfor den økonomiske sektor

Mange mener at økonomiske faktorer er hovedårsaken til problemene i Quebec, enten som et uttrykk for spesielle samfunnsklassers økonomiske interesser, eller som uttrykk for den generelle utviklingen i Quebecs økonomiske struktur, på det interne området eller i forhold til den større canadiske økonomien. Nasjonaliseringen av Hydro-Quebec hadde flere røtter: De økonomiske årsakene til nasjonaliseringen gikk blant annet ut på å rasjonalisere systemet. Samtidig fantes det et mer nasjonalistisk argument til nasjonaliseringen: det største av de private selskapene i Quebec var kontrollert av engelsk-canadierne og amerikanere i Montreal, selv om fransk-canadierne utgjorde majoriteten av befolkningen i provinsen. I en tale som han holdt på Le Club Richelieu i Montreal 4.oktober 1962, uttalte Rene Lévesque følgende om hvorfor nasjonaliseringen var så viktig for provinsen:

« Det er viktig for provinsens økonomiske utvikling i sin helhet. Fordi man har snakket om dette i førti år, og det er på tide at vi beskjeftiger oss med vår fremtid. For oss fransk-canadiere, som representerer 85% av befolkningen i Quebec, er elektrisiteten den faktoren som påvirker alle de andre faktorene i vår økonomiske frigjøring. Det er viktig!»¹³¹

Ifølge Lévesque var det også et paradoks at fransk-canadierne, som representerte 85 % av innbyggerne i Quebec, lot utenforstående berike seg på de enorme naturressursene som provinsen var i besittelse av. Det hersker ingen tvil om hans synspunkt på nasjonaliseringen:

« ...Nasjonaliseringen er viktig, fordi det er vi, 85% av befolkningen som både er vassdragenes eiere og forbrukere av elektrisiteten, og det finnes ingen grunn til å la mellommenn berike seg på vår bekostning ved å forvandle vannressursene som vi eier til elektrisitet.»¹³²

¹³¹ Lévesque sitert i Jobin 1978 : 181. « Parce que cela nous paraît essentiel au développement économique de la province dans son ensemble. Parce que, depuis quarante ans qu'on en parle, il est temps de nous occuper de notre avenir. Parce que, pour nous Canadiens français, qui sommes tout de même 85 pour cent de la population, l'électricité est le facteur qui conditionne tous les autres facteurs de notre *libération économique*. C'est *essentiel!*»

¹³² Jobin 1978: 181 «Essentiel, parce que c'est nous, 85 pour cent de la population, qui sommes à la fois des propriétaires des cours d'eau et les consommateurs de l'électricité, et qu'il n'y a pas de raison de laisser des intermédiaires s'enrichir à nos dépens en transformant en électricité que nous consommons des ressources hydrauliques qui nous appartient.»

Under nasjonaliseringsprosessen hersket det ofte uenighet mellom Lesage og Lévesque, men de var enige om to hovedpunkter. De forstod begge viktigheten av at fransk-canadierne tok styringen over sin egen økonomi, og de konsidererte begge naturressursene som den viktigste faktoren til den videre økonomiske utviklingen i Quebec. I en artikkel i den engelskspråklige avisen «The Star» 6.oktober 1962 ble Lesage-regjeringen beskyldt for å utnytte nasjonalismestrømningene, spesielt slik som de ble fremstilt hos de ekstreme separatistene, samtidig som de appellerte til fransk-canadiernes langvarige følelse av å være annenrangs innbyggere på det økonomiske plan. Avisen beskyldte Lesage for å føre et «anti-engelsk»språk.¹³³

Den 14. november 1962 svarte velgerne i Quebec et klart ja til nasjonaliseringen, og det liberale parti fornyet sitt politiske mandat blant befolkningen, og ble sittende med makten i provinsen. I løpet av vinteren ble aksjene til de private selskapene kjøpt av Hydro-Quebec, og den endelige overtakelsen fant sted 1. mai 1963. Etter valget i 1962, kom nasjonaliseringen av de private elektrisitetselskapene til å skje forholdsvis raskt og smertefritt. Amerikanerne hadde gitt provinsen Quebec et lån på nesten 300 millioner dollar. Dette ble gjort for en regjering som hele finanseliten i det engelsktalende Quebec behandlet som nasjonalister, og i en viss utstrekning, som sosialister.

IV. Det politiske aspekt ved nasjonaliseringen

André Chanlat hevder at selv om nasjonaliseringen var begrunnet ut fra økonomiske, sosiale og kulturelle faktorer, var den største drivkraften først og fremst av politisk art. Det franske Canadas historie har vært preget av at nasjonalistbevegelsen har spilt en betydelig rolle ved at den har kjempet for å beskytte fransk-canadiernes interesser og for å oppmuntre dem til å hevde sin nasjonale identitet innenfor den canadiske føderasjon. I andre halvdel av det 20. århundre kom disse nasjonalistiske strømningene først og fremst til uttrykk i form av krav om større økonomisk kontroll. For de fleste nasjonalistene kom *staten* til å representere det beste redskapet for å fremme det franske faktum i Quebec, fordi i motsetning til den private sektor, var ikke staten i Quebec dominert av engelsk-canadiere.¹³⁴ Hvordan kan man forklare at denne politiske viljen først og fremst kom til å vise seg innenfor elektrisitetssektoren? Kanskje fordi dette var den eneste sektoren som kunne representere en mulighet for suksess for det fransk-canadiske folk. Naturressursene er først og fremst kollektivets eiendom.

Til forskjell fra det meste av den økonomiske politikken som ble fulgt, hadde ikke nasjonaliseringen av Hydro-Quebec den fulle støtte av hele den stille revolusjonens

¹³³ *The Star*, 6.oct 1962

¹³⁴ Chanlat 1984: 63

koalisjon... Likevel insisterte det liberale parti på dette. Hvorfor? Coleman hevder at det finnes tre mulige forklaringer på dette. Den første og den mest vanlige forklaringen, er at nasjonaliseringen var det logiske utfallet av den nye nasjonalistiske ideologien som dominerte elitemiljøene og den nye middelklassen i Quebec på begynnelsen av 60-tallet. En viktig forutsetning for denne ideologien var at man skulle gi staten hovedansvaret for å gi fransk-canadierne kontroll over deres økonomiske skjebne. Coleman kritiserer imidlertid denne forklaringen, da han mener at det ikke var denne gruppens felles ideologi som motiverte den stille revolusjonen.¹³⁵ Den andre forklaringen er hentet fra marxistisk teori og hevder at nasjonaliseringen var i kapitalistklassens interesse. Den tredje forklaringen hevder at uansett hva de økonomiske effektene av nasjonaliseringen var, så kom den politisk til å splitte den stille revolusjonens koalisjon, som Coleman kaller grupperingen. Den resulterte i to grupperinger, med arbeiderbevegelsen og elementer fra middelklassen på den ene siden, og forretningsklassen på den andre.

¹³⁵ Coleman 1984: 122

Kap. 4 Den stille revolusjonens betydning for Quebec

I. Brudd eller kontinuitet?

I perioden etter den stille revolusjonen var det vanlig å se på denne hendelsen i Quebecs historie som et radikalt brudd med tiden forut. Man refererte som oftest til Duplessis-perioden som «det store mørket», mens den stille revolusjonen i Quebec markerte overgangen til et fritt og moderne samfunn. Revisjonistene, som har dominert historieskrivningen i Quebec de siste tiårene, hevder at Quebec lenge har vært et moderne samfunn, og at den stille revolusjonen ikke kan sies å representere et radikalt brudd med fortiden. Revisjonistenes synspunkt har vært dominerende til ut på 90-tallet, men etterhvert har man begynt å stille spørsmålstegn ved revisjonistenes vektlegging på det «normale» ved Quebecs fortid, og at provinsen ikke hadde vært vesentlig forskjellig enn andre vestlige samfunn.

Louis Balthazar stiller i likhet med revisjonistene spørsmålstegn ved oppfattelsen som man har av den stille revolusjonen som et radikalt brudd med tiden før. Han fremhever istedet kontinuiteten som denne perioden i Quebecs historie har med fortiden, og ser spesielt betydningen den stille revolusjonen hadde for den nasjonale bekreftelsen i Quebec. Ifølge Balthazar hadde Maurice Duplessis allerede på slutten av 50-tallet etablert en steil holdning vis-à-vis den føderale regjeringen, utdanningsreformer var allerede påbegynt, og Hydro-Quebec hadde allerede begynt foretak i stort omfang i den nordlige delen av Quebec.¹³⁶ Flere forfattere hevder at de som opplevde den stille revolusjonen lot seg rive med av entusiasmen og de ble på mange måter narret av de radikale forandringene som de mente å kunne påvise. Balthazar hevder at empiriske undersøkelser slår fast at disse forandringene skjedde mer gradvis.¹³⁷ I tiårene etter den stille revolusjonen, ble det utviklet en slags mytisk oppfatning av denne perioden, den stille revolusjonen ble på mange måter oppfattet som et absolutt brudd med tiden forut.

Det er liten tvil om at den stille revolusjonen allerede var påbegynt i tankene til mange personer helt fra slutten av andre verdenskrig, og reformene som fant sted på 60-tallet hadde lenge vært ønsket og forberedt. Dette kan man se i for eksempel Tremblay-rapporten fra 1956. Denne rapporten foreslo i sine anbefalinger en grunnleggende reform av det føderale systemet og presenterte to alternativer for å tilfredsstille behovene til fransk-canadierne i Quebec: desentralisering av makten til fordel for alle provinsene eller en spesiell status for provinsen Quebec.

Fernand Ouellet er en av de som har kritisert revisjonistene. Han har stilt spørsmål ved revisjonistenes objektivitet, og argumenterer for at deres påstander om at det fransk-canadiske

¹³⁶ Coleman 1984: 122

¹³⁷ Balthazar i Lafond 1992: 91

samfunnet lenge har vært et moderne samfunn, kun var et forsøk på å fremme nasjonalisme og uavhengighetsideene.¹³⁸ Som jeg har nevnt i innledningen, er Ronald Rudin også en av kritikerne som stiller spørsmålsteget ved revisjonistenes synspunkt. Rudin hevder at det må være rom for historikerne i Quebec å hevde at provinsens utvikling på den ene siden har vært normal, samtidig som man også kan si at Quebec har opplevd en enestående utvikling siden den stille revolusjonen. Han viser til at det på tidspunktet han avsluttet boken *Making history in twentieth-century Quebec*, var denne diskusjonen langt fra avsluttet i Quebec: «It is impossible to know, as I finish this volume, whether these relatively isolated voices will ultimately converge to develop a «post-revisionist» explanation of Quebec's past in which both the 'normal' and the 'unique' would be given significant attention».¹³⁹

II. Den nye nasjonalismen- et brudd med den tradisjonelle nasjonalismen ?

Det som ble annerledes etter 1960, var at de nye ideene og moderniseringsprosjektene, som til da hadde preget kun en minoritet av Quebec innbyggere, fra nå av ble anerkjent blant en majoritet av befolkningen og kom til å trekke opp linjene til den nye dominerende ideologien i provinsen. Den nye sekulære intelligentsiaen begynte å stille seg kritisk til Duplessis-regjeringen og Quebecs situasjon i føderasjonen. Smith fremhever denne gruppens betydning, og hevder at intelligentsiaens behov og interesser på mange måter har hatt en tendens til å påvirke etniske nasjonalismers mål og strategier. Selv om intelligentsiaens rolle og betydning har variert i forskjellige samfunn, har denne gruppen ofte stått i forgrunnen til nasjonalistbevegelser verden over.¹⁴⁰

Denis Monière hevder at de liberales valgseier den 22. juni 1960 kan ses som et vendepunkt i den ideologiske utviklingen i Quebec, fordi man her fikk en overgang fra «respekten for tradisjoner» til troen på «fremskrittets utfordringer».¹⁴¹ Noen av regjeringens politiske slagord illustrerer bra det nye klimaet som kom til syne etter Duplessis' død: det berømte «Désormais» («Fra nå av ..») til Paul Sauvé, som tok over statsministerposten etter Duplessis, og slagordene «C'est le temps que ca change» («Det er på tide med forandring») og «Maîtres chez nous» («Herrer i vårt eget hus») til Lesage-regjeringen.

Uttrykket «Canadien-français» ble byttet ut med «Québécois». Dette viser at den tradisjonelle etniske nasjonalismen i Quebec omgikk en forandring i 60-årene, og den utviklet seg mer og mer i retning til å bli territoriell. Selv om det ofte hevdes at nasjonalismen i Quebec idag fremdeles har etniske trekk, er likevel det territoriale aspektet det som først og

¹³⁸ Quillet, Fernand, «General Works» i *Economy, Class and Nation*: 248

¹³⁹ Rudin 1997: 204

¹⁴⁰ Smith 1995: 73

¹⁴¹ Monière Denis, Ottawa 1977: *Le développement des idéologies au Québec. des origines à nos jours*: 319

fremst karakteriserer nasjonalismen som utviklet seg i kjølvannet av den stille revolusjonen. Den nye termen «Québécois» som ble brukt for å referere til den nye nasjonalismen, viser et klart brudd med den tradisjonelle, konservative nasjonalismen som eksisterte før den stille revolusjonen brøt ut, og denne termen refererer til en ny tilhørighet, nemlig territoriet og provinsen Quebec. Fransk-canadierne begynte å se seg selv som innbyggere i et multietnisk territorium som var styrt av staten Quebec, representert ved regjeringen. André Linteau uttaler seg på følgende måte om quebecernes nye selvilde:

«The focus of our attention shifted from an ethnic group to the population of a territory. In the process, we needed to pay attention to a variety of questions including the structure of the economy, the role of various classes, and the emergence of a cosmopolitan, urban world.»¹⁴²

Det franske språket ble en ny og viktig referanse. Den tradisjonelle fransk-canadiske kulturen, som så alle samfunnets aspekter i lys av den katolske kirkes tankegang, ble gradvis erstattet av et syn på Quebec som et pluralistisk samfunn med kun det franske språk som felles referanseramme. Jean Lesage uttalte i 1964 følgende: « Vi mener at Quebec er det franske Canadas politiske uttrykk, og at provinsen spiller en rolle som fedreland for alle de som snakker vårt språk i landet».¹⁴³ Man gikk i denne perioden bort fra det tradisjonelle synet på det franske Canadas kall som jordbruksnasjon. Fransk-canadierne var ikke lenger et folk som var «nés pour un petit pain»,¹⁴⁴ de var i stand til å konkurrere med andre nasjoner på et likeverdig nivå. Den stille revolusjonen var viktig i den forstand at den skapte en ny selvtilit og en ny tro på fremskritt blant fransk-canadierne. Historikerne Kenneth McRoberts og Dale Posgate mener at denne ideologiske revolusjonen betyr en «forsoning med den økonomiske og sosiale utviklingen...».¹⁴⁵ Man ønsket heretter en sosial og økonomisk utvikling; man forlot det gamle jordbruksidealet som hadde preget det franske Canada i så lang tid.

Den nye nasjonalismen som kom til syne kan på mange måter sies å representere Quebecs brudd med fortiden. De færreste hadde nok kunne forestilt seg hvilken intens nasjonalisme som skulle komme til syne under den stille revolusjonen. Louis Balthazar hevder at denne nye nasjonalismen var nødvendig for Quebec som nasjon. Fransk-canadierne er et folk som er sterkt knyttet til det franske språk, et språk som er svært utsatt i Nord-Amerika, fordi engelsk er dominerende på alle kanter. På 60-tallet så man nødvendigheten i å

¹⁴² Rudin 1997: 191

¹⁴³ Lesage sitert i Balthazar 1986:131 . «...*Nous croyons que le Québec est l'expression politique du Canada français, et qu'il joue le rôle de mère patrie de tous ceux qui, au pays, parlent notre langue.*»

¹⁴⁴ oversatt: «født for et lite brød»- uttrykk som ofte ble brukt om fransk-canadierne og som refererer til deres økonomiske underlegenhet i Canada...

¹⁴⁵ Se McRoberts og Posgate 1983

styrke det franske språket i Quebec. Balthazar hevder det var uunngåelig at dette ikke kom til å ta en nasjonalistisk vending, fordi dette forutsatte en ny fransk-canadisk selvhevdelse vis-à-vis de som dominerte i Quebec, spesielt engelsk-canadierne i Montreal. Denne nye nasjonalismen kan til en viss grad ha fellestrekk med den tradisjonelle nasjonalismen i Quebec, men den er likevel mest knyttet til en viss modernitet. Ifølge Balthazar var det umulig å forhindre at fransk-canadierne, som var på vei mot et moderne samfunn, og som møtte motstand i den engelsk-canadiske og amerikanske dominansen i provinsen, ble mer og mer nasjonalistiske. Samtidig ble det regjeringen i provinsen som kom til å gi nasjonalismen ny livskraft. En regjering som skulle fornye seg kunne ikke se bort fra det faktum at den var den eneste regjeringen kontrollert av franskspråklige i Nord-Amerika. Lesage-regjeringen fikk dermed en spesiell oppgave: å bidra til det fransk-canadiske folkets harmoniske utvikling.¹⁴⁶ Leon Dion refererer til nasjonalismen på 60-tallet som en liberal nasjonalisme, og han mener at denne nasjonalismen var langt mindre revolusjonerende enn mange mente. Den liberale seieren tillot kun quebecerne å si høyt det som mange mennesker lenge hadde tenkt. Erstatningen av den konservative nasjonalismen med en liberal form for nasjonalisme hadde lenge vært under vei i Quebec.¹⁴⁷

Kirken hadde siden ca. 1840 spilt nøkkelrollen i den fransk-canadiske nasjonalismen. Den sosiale mobiliseringen som fant sted fra 50-årene av, førte til at dette tradisjonelle kirkelige lederskapet ble svekket, og sekulariseringsprosessen førte til at kirken måtte gi avkall på mye av sin makt i samfunnet. Det ble staten som etterhvert kom til å påta seg rollen som kirken tidligere hadde spilt på områder som utdanning, kultur og sosialvesen. Kirken ble ikke lenger i stand til å spille sin tradisjonelle rolle i samfunnet. Nedgangen i religionens makt etterlatte seg et tomrom, og det blir hevdet at det ble nasjonalismen som raskt skulle komme til å okkupere plassen som kirken tidligere hadde hatt i samfunnet. Både Gellner og Smith fremhever betydningen av religionens nedgang og overgangen til et sekulært samfunn som viktige faktorer for nasjonalismens fremgang.¹⁴⁸

Denne «revolusjonen» karakteriserte seg ved at man forkastet visjonen om at Quebec hadde et spesielt kall, som et katolsk og religiøst samfunn. Den stille revolusjonen betydde at den katolske kirken mistet sin makt i Quebec, og dette kom først og fremst til syne i sekulariseringen av alle de sosiale institusjonene som tidligere hadde blitt administrert av kirken og presteskapet. Kirken hadde i Quebec innehatt mange funksjoner som i andre land for lengst hadde blitt overtatt av det offentlige. For forholdet mellom stat og kirke kom vendepunktet med *Bill 60*, som skapte et utdanningsdepartement i Quebec, som ble opprettet i 1964. Det er verdt å nevne at kirken kom med liten motstand mot det de opplevde som slutten på dens historiske rolle i Quebec. Dominique Clift hevder at det er veldig få eksempler på land hvor overgangen fra et geistligdominert samfunn til en atskillelse av kirke og stat har

¹⁴⁶ Balthazar i Lafond 1992.:

¹⁴⁷ Léon Dion, Montréal 1976: *The unfinished revolution: 130*

¹⁴⁸ se Gellner 1983 og Smith 1995

foregått, hvor kirken har akseptert dette så lett.¹⁴⁹ På 60-tallet kunne ikke fransk-canadierne lenger definere sin identitet ved å referere til religionen. Louis Balthazar hevder at den moderne nasjonalismen i Quebec er et fenomen som viser en erklæring av en verdslig, kollektiv identitet. Så om nasjonalismen erstatter religionen som et helt folks samlingspunkt, er det fordi den fører med seg andre ting enn religionen.¹⁵⁰

Kenneth McRoberts mener det er viktig å plassere den stille revolusjonen i Quebec i dens sosiale og økonomiske kontekst, men at det samtidig er viktig å se *la Révolution tranquille* som et distinkt politisk fenomen. Den nye liberale regjeringen som kom til makten i 1960 var dypt forankret blant de urbane velgerne i Quebec, noe som ikke hadde vært tilfelle med Duplessis-regimet, og Lesage-regjeringen var dermed obligatorisk bundet til de urbane kravene om statlig ekspansjon som dominerte denne perioden. Roberts hevder også at den stille revolusjonen var politisk på en annen måte: den dominerende ideologien var sentrert rundt målet om politisk handling. Den anti-statlige holdningen som hadde preget den fransk-canadiske nasjonalismen i Quebec i etterkrigstiden, ble byttet ut med en tro på en sterk, intervensjonistisk stat. Under Duplessis betydde «nasjonalisme» på mange måter en videreføring av den defensive, konservative nasjonalismen fra 1800-tallet. Den tradisjonelle ideologien motsatte seg all statlig intervensjon. På 60-tallet ønsket man å *handle* og å *forandre*: det er dette som gjør at nasjonalismen som vokste frem ofte har blitt kalt *nationalisme de rattrapage* (innhenting). Uttrykket *Rattrapage* ble et symbol og et ideologisk argument for forskjellige samfunnsgrupper. Hvis Quebec skulle bli kontrollert av fransk-canadierne, var det nødvendig å utvikle en sterk stat som skulle forhindre at provinsen ble dominert av den føderale regjeringen. Samtidig måtte Quebecs regjering bli en *nasjonal* regjering: provinsregjeringen i Quebec kom til å bli referert til som *État du Québec* (staten Quebec). Louis Balthazar kaller den nye nasjonalismen «neo-nasjonalisme» for å skille den fra den tradisjonelle «nationalisme de survivance»¹⁵¹, og hevder at den først og fremst kjennetegnes av en ny definisjon av staten Quebec og en ny forestilling om statens rolle.¹⁵² Den nye *nationalisme québécois* kom til å fokusere på moderniseringen av statsapparatet i Quebec og utviklingen av det fransk-canadiske samfunnet. Nasjonalismen viste seg å være et effektivt hjelpemiddel for å mobilisere befolkningen til å støtte denne moderniseringsprosessen.

Det som sterkest synes å karakterisere den stille revolusjonen er at for første gang i Quebecs historie kom det til syne en sterk regjering og en sterk stat, som konsentrerte seg om å innfri fransk-canadiernes forventninger, samtidig som den kom til å bli en inspirator for den nye sterke nasjonalismen som kom til syne i Quebec. Fra et historisk synspunkt hadde staten i Quebec alltid vært relativt svak, og fra første gang i Quebecs historie kom staten under den

¹⁴⁹ Clift 1982:31

¹⁵⁰ Balthazar 1986: 131

¹⁵¹ En nasjonalisme som så *overlevelse* som det viktigste.

¹⁵² Balthazar i Bergeron og Pelletier 1980 : 37

stille revolusjonen til å ta ansvar for samfunnets utvikling. Staten var ikke lenger avhengig av det katolske presteskapet og kirken som tidligere hadde vært den sterke maktfaktoren i samfunnet. Da det liberale parti kom til makten i 1960, var partiet i utgangspunktet preget av en klassisk liberalisme, med vekt på individuelle rettigheter. Etableringen av en sterk stat var sannsynligvis ikke det liberale partis hovedplan da de forberedte en regjeringsovertakelse. Dominique Clift hevder at det innenfor det liberale parti hersket en sterk frykt for statstyre og sosialisme.¹⁵³ Det viste seg imidlertid at den liberale ideologien med vekt på personlig initiativ og økonomisk liberalisme ble nedtonet, og Lesage-regjeringen begynte en omfattende prosess som var preget av en sterk opptrapping i offentlige utgifter og inngrepen i hele samfunnet. Regjeringen skjønnte at det var nødvendig med en annen politikk enn liberalismen som vanligvis var rettesnor for partiet, fordi det var den eneste måten å skape et moderne samfunn i Quebec. Ideen om en sterk og aktiv stat, som var en ny og revolusjonerende tanke i det franske Canada, ble raskt dominerende hos de fleste som var aktive i det politiske liv. Staten kom til å fremstå som beskytter av den fransk-canadiske kulturen.

Det blir ofte hevdet at en av den stille revolusjonens viktigste konsekvenser var at det skjedde en forandring i holdninger og verdier blant fransk-canadierne i Quebec. Jacques Plamondon hevder at det som sterkest karakteriserer 60-tallet, var at det skjedde et radikalt brudd med en lang fortid med konservatisme, og at staten kom til å hevde seg og ta hovedansvaret for den sosiale og økonomiske utviklingen av provinsen Quebec.¹⁵⁴ De nye holdningene til staten på 60-tallet var viktige sammenlignet med Duplessisperioden, hvor man hadde en veldig kritisk holdning til statens inngripen i samfunnet, spesielt på det økonomiske området.

Det var under Lesage-regjeringen at en velferdsstat ble skapt i Quebec, og denne kom på mange måter til å bli det politiske uttrykket for en ny form for nasjonalisme som var tett knyttet til moderniseringspolitikken til Lesage-regjeringen. Individualismen som hadde preget den stille revolusjonens begynnelse, og som var en reaksjon på Duplessis konservative regime, kom til å bli byttet ut med et ønske om et egalitært samfunn som kom til syne i form av velferdsstaten. Gjennom opprettelse og ekspansjon av statlige selskaper kom staten til å spille en ny og mer direkte rolle i økonomien. Forklaringer på hvorfor statens rolle i Quebec så lenge var nærmest fraværende, har vært dominerende av to hovedtendenser: en forklaring som mener årsaken ligger i den økonomiske liberalismen under Duplessis, og en annen som mener hovedgrunnen ligger i den katolske kirkes dominerende rolle i samfunnet før 60-tallet.

Kenneth McRoberts hevder at den sosiale og økonomiske transformasjonen av Quebec hadde begynt lenge før 1960-årene, men det var først i begynnelsen av 60-tallet at de politiske forutsetningene var tilstede for at provinsen Quebec skulle kunne svare på disse forandringene.¹⁵⁵ Det er liten tvil om at Union Nationale nederlag i provinsvalget i 1960,

¹⁵³ Clift 1982: 24

¹⁵⁴ Plamondon i Lafond 1992:

¹⁵⁵ McRoberts var en av deltakerne på et seminar på McGill-Universitetet i Montreal. Oct. 1990.

etter 16 år ved makten, var viktigere enn den liberale seieren. Marcel Rioux så på valget i 1960 som et «globalt sosialt fenomen», og beskriver valget og dets betydning for Quebec på følgende måte:

«.....The election was more than a transfer of power from one team to another...it affected all of society: it penetrated every corner, cast doubt on age-old truths and on solidly ensconced authorities, marked a breaking point with a period of Quebec's history and the beginning of an era which many Quebecers saw as leading this land to greater political autonomy if not to total independence.»¹⁵⁶

Enkelte forfattere, som Daniel Latouche, minimaliserer den stille revolusjonens omfang. Etter å ha analysert de offentlige utgiftene i perioden 1945-1970, konstaterer han at Lesage-regjeringens budsjettprioriteringer ikke skiller seg betydelig fra de som eksisterte på 50-tallet under Maurice Duplessis.¹⁵⁷ McRoberts og Posgate kritiserer Latouches budsjettanalyse, fordi de mener at en slik analyse neglisjerer maktoverføringen til staten: dens handlingsrom ble tydelig utvidet, spesielt innenfor utdanningssektoren og helsevesenet.

En viktig konsekvens av den stille revolusjonen var i transformasjonen av provinsens institusjoner. Den stille revolusjonen ble av mange kalt en administrativ revolusjon, og bl.a. seks nye departementer ble opprettet. Lesage-regjeringen skapte en kompetent statsadministrasjon, et utvidet utdanningssystem, et offentlig kontrollert helsevesen og en rekke økonomiske institusjoner. En av den stille revolusjonens mest vellykkede prosjekter var de radikale utdanningsreformene, og et undervisningsdepartement ble opprettet 19. mars 1964. Det var et angrep på den gamle sosiale orden, som hadde vært preget av klasseforskjeller, og barn ble fra nå av tilbudt mer sosial mobilitet og større karrieremuligheter enn noen annen generasjon før dem hadde opplevd i Quebec.

Ifølge Gellner er sosial mobilitet et tegn på et moderne samfunn, og konsekvensen av dette er en større grad av sosial likhet i samfunnet. Han hevder at i premoderne samfunn var det ofte en sosial gruppe, f.eks. presteskapet som hadde adgang til utdanning og var «spesialistene» i samfunnet, mens i moderne samfunn blir alle det han kaller spesialister, og et statlig utdanningssystem står helt sentralt i denne utviklingen.¹⁵⁸ I Quebec var det presteskapet som hadde makten og ansvaret for utdanningssystemet helt til slutten av 50-tallet, og en stor del av befolkningen hadde ikke tilgang til høyere utdanning. Quebec var på mange måter fremdeles et jordbruksamfunn, og en stor prosentdel av fransk-canadierne levde av denne

McRoberts i *La Révolution tranquille: vers une réinterprétation*. Programme d'études canadiennes-françaises. McGill University, Montreal. Bulletin n.8: 12

¹⁵⁶ Rioux 1969:103

¹⁵⁷ Latouche 1974: 525-535

¹⁵⁸ Gellner 1983: 25-31

næringen. Ifølge Gellner er infrastrukturen i et moderne utdanningssystem så stort og kostbart at det kun er en organisasjon, staten, som er i stand til å forvalte det. Det må skapes en forbindelse mellom stat og kultur, en relasjon som tidligere var minimal. I et moderne samfunn er denne forbindelsen uungåelig, og det er ifølge Gellner det nasjonalisme dreier seg om, og forklaringen på hvorfor vi lever i nasjonalismens tidsalder.¹⁵⁹

De nye ideene vedrørende utdanningssystemet reflekterte på mange måter en forsinket aksept av en økonomi forbundet med industri og urbanisering, og dette betydde en forkastelse av de tradisjonelle verdiene som preget samfunnet under Maurice Duplessis og hans konservative regjering. Dominique Clift hevder at utdanningsreformene var spesielt viktige for provinsen, fordi de representerte et angrep på et område som historisk hadde vært dominert av den engelskspråklige minoriteten i Quebec: leder- og toppstillinger i de store canadiske selskapene med hovedkontor i Montreal. Reformene i utdanningssystemet oppmuntret den fransktalende majoriteten i provinsen til å ta kontroll over økonomi og næringsliv i sin egen provins, hvor de utgjorde majoriteten av befolkningen. Clift hevder samtidig at disse nye holdningene som ble fremmet av utdanningsreformene, resulterte i en ny nasjonalismebølge.¹⁶⁰ Gellner hevder at et moderne samfunn stiller store krav til lese- og skrivekyndighet og teknisk kompetanse i befolkningen, og dette kan kun oppnås ved hjelp av et moderne, nasjonalt utdanningssystem.¹⁶¹ Det er ingen tvil om at nasjonalismen som kom til syne på 60-tallet kom til å prege hele samfunnet i Quebec, men i hvilken grad kan man snakke om et nasjonalistisk aspekt hos Lesage-regjeringen og innenfor det liberale parti?

III. Nasjonalismen og det liberale parti

Da de liberale kom til makten i Quebec i 1960 under ledelse av Jean Lesage, var det ikke et parti hvor nasjonalismen var spesielt sterk. Dominique Clift hevder til og med at store deler av partiet var antinasjonalistiske. Nasjonalisme var noe som mange fransk-canadiere hadde forbundet med Maurice Duplessis, og som stod i veien for økonomisk vekst, individuelle rettigheter og en effektiv regjering. Nasjonalisme var for dem en konservativ bevegelse, som var opptatt av å opprettholde en kulturell isolasjon fra resten av verden, i et forsøk på å forhindre sosiale forandringer.¹⁶²

Da det liberale parti kom til makten i Ottawa i april 1963 under ledelse av Lester B. Pearson, anklaget separatistene Jean Lesage for å være en lakei for sentralregjeringen. Før

¹⁵⁹ Gellner 1983: 37-38

¹⁶⁰ Clift 1982: 21-22

¹⁶¹ Se Gellner 1983

¹⁶² Clift 1982: 18

han ble statsminister i Quebec, var Lesage en overbevist føderalist. Han aksepterte fullt ut delingen av den konstitusjonelle makten mellom den føderale regjeringen og provinsregjeringene. Selv om han var overbevist om at han kunne beskytte Quebecs interesser ved diskre forhandlinger, ble Lesage i det offentlige liv nødt til å beholde den nasjonalistiske posisjonen som han hadde hatt under valgene i 1960 og 1962. I tillegg ble kritikken mot den canadiske føderasjonen etter hvert så sterk at han ikke på noen måte kunne overse denne politiske realiteten. Daniel Johnson, leder av opposisjonspartiet Union Nationale og en av Duplessis etterfølgere, hadde bedt om at det ble opprettet en grunnlovsforsamling som skulle ha som oppgave å utarbeide en ny grunnlov for Canada. Han hevdet at hvis ingenting ble gjort før 1967, ville den eneste muligheten være at Quebec erklærte sin selvstendighet. Hans slagord var « Likhet eller uavhengighet».

Lesage delte ikke Johnsons synspunkt, men i Charlottentown i februar 1963 uttalte han at konføderasjonen kun var delvis vellykket, av den grunn at fransk-canadierne ikke følte tilhørighet til Canada på samme måte som engelsk-canadierne. Det var derfor nødvendig å skape gunstige vilkår for fransk-canadiernes harmoniske utvikling som en «distinkt folkegruppe» i Canada.¹⁶³ Han hadde et moderat syn på dette, og publiserte en brosjyre som bar overskriften «Et sterkt Quebec i en ny konføderasjon». Der anbefalte han at Quebec fikk en spesiell status som «det politiske uttrykk for det franske Canada», samtidig med at det ble skapt likhet mellom de to språkgruppene.¹⁶⁴ Thomson hevder at Lesage ikke hadde en presis idé om hva denne statusen skulle inneholde: for ham var det først og fremst et nyttig slagord som, i tillegg til å roe nasjonalistene i regjeringen og innenfor det liberale parti, også tillot ham å måle krefter med sine politiske motstandere.¹⁶⁵

Jean Lesage var helt klart ingen separatist. Ifølge Thomson var Lesage forferdet over tanken på at det landet han så ofte hadde kalt «vårt elskede Canada», skulle kunne gå i oppløsning en dag. I forholdet til den føderale regjeringen, kan man likevel se sterke spor av nasjonalisme hos Lesage. På hvilken måte var han nasjonalist? I løpet av de årene han var statsminister i Quebec, førte han ofte et nasjonalistisk språk, enten av politisk nødvendighet, eller av personlig overbevisning, i et forsøk på å beskytte Quebecs interesser. Han kunne komme med motstridende uttalelser som «jeg er 100 % quebecer» og « jeg er 100% canadier», men ifølge ham var ikke disse uttalelsene selvmotsigende. Hans personlige synspunkt var at fransk-canadierne høyst sannsynlig kunne utvikle seg som en moderne nasjon innenfor Canada, uten nødvendigvis å miste sin spesielle identitet. I en tale på universitetet i Montreal i oktober 1962 uttalte Lesage følgende om den canadiske føderasjonen og muligheten for Quebecs uavhengighet:

« Som leder for staten Quebec, mener jeg at vi må bli i føderasjonen hvis vi ønsker å bli

¹⁶³ Thomson 1984: 169

¹⁶⁴ Lesage 1965

¹⁶⁵ Thomson 1984: 176

økonomisk sterke. Vi er ikke klare....det er nødvendig å ha en sterk økonomi før vi kan diskutere fordelene og ulempene ved en eventuell løsrivelse.....¹⁶⁶

Her anbefaler han at Quebec forblir en del av Canada, men han nevner i tillegg muligheten for uavhengighet en gang i fremtiden. Lesage var ingen nasjonalist i utgangspunktet, men separatistbevegelsen som etter hvert skulle vokse seg sterk, tvang Lesage til å føre en nasjonalistisk politikk. Balthazar hevder at de politiske elitene som dominerte under den stille revolusjonen, ble drevet til å vekke til live de nasjonalistiske ideene, i den hensikt å oppnå legitimitet og støtte hos den fransk-canadiske befolkningen i Quebec. Hvis man kunne definere regjeringen som et redskap for et folks frigjøring, ville veksten i statsapparatet ikke bare bli ansett som akseptabelt, men som en nødvendighet for utviklingen av provinsen.¹⁶⁷ Det er likevel ikke riktig at den nye nasjonalismen i Quebec kom til syne bare fordi regjeringen trengte noe som kunne legitimere dens eksistens.

Den liberale nasjonalismen under Lesage fra 1960-66, aksepterte på mange måter det canadiske politiske samfunnet. Dette råder det forholdsvis enighet om, til tross for visse tegn til opprør hos Lesage. Det hersket imidlertid forskjellige synspunkt blant Lesages regjeringskolleger. Flere av regjeringsmedlemmene flørtet åpenlyst med uavhengighetsideene, blant dem var Pierre Laporte¹⁶⁸ og Bona Arsenault, som begge hadde sterke nasjonalistiske synspunkt. Det var likevel René Lévesque som skulle komme til å fremtre som den største nasjonalisten i Lesage-regjeringen. Thomson hevder at 27 % av quebecerne så en separatist i Lévesque.¹⁶⁹ Han var på mange måter hovedtalsmann for den liberale nasjonalismen som kom til å prege 60-tallet. I en artikkel i den engelskspråklige avisen *Montreal Star* uttalte han følgende om Quebecs situasjon i Canada:

« Nationalism...is on the increase everywhere. It is perhaps a poison, but it is a fact and I don't think we are ready to give it up. We cannot continue our unacceptable inferiority. The government is the only tool French Canadians have with which to gain social and economic control of their province. The French Canadians form the overwhelming majority of the population, but have never had control of their own economic life.»¹⁷⁰

¹⁶⁶ Lesage sitert i *Le Devoir*, 10.okt. 1962. « *Comme chef de l'État du Québec, je dis qu'il faut demeurer dans la Confédération si nous voulons être économiquement forts. Nous ne sommes pas prêts...il faut attendre d'être économiquement forts avant de pouvoir établir les avantages et désavantages de la séparation...*»

¹⁶⁷ Balthazar i Bergeron og Pelletier 1980: 38

¹⁶⁸ Pierre Laporte ble senere henrettet av ekstreme separatister under oktoberkrisen i 1970. Han var da minister.

¹⁶⁹ Thomson 1984:142. René Lévesque (1922-1987) var en av politikerne som sterkest skulle komme til å prege den stille revolusjonen. Han var den sterkeste pådriveren for nasjonaliseringen av Hydro-Quebec i 1963, og blir regnet som «nasjonaliseringens far». Han forlot det liberale parti i 1976 og stiftet *Mouvement Souveraineté-Association* i 1967, som i 1968 ble til *Parti Québécois*. Lévesque var statsminister i Quebec fra 1976- 85, og det er PQ som idag har den politiske makten i provinsen. Lévesque er en av de viktigste personene i Quebec etter 1945.

¹⁷⁰ Lévesque sitert i *Montreal Star*, 17.april 1962

Han prøvde på ingen måte å skjule at han så uavhengighet som en mulig løsning for Quebec. Han hevdet offentlig i 1964 at Quebecs alternativer var «en ny konføderasjon basert på de to nasjonenes likestilling.....eller uavhengighet.»¹⁷¹ Lévesque kjempet for dannelsen av « *Fédération libérale du Québec distincte*», som av mange ble tolket som en uavhengighetserklæring.¹⁷² I en tale i januar 1964 uttalte han følgende om Quebecs plass innenfor den canadiske stat:

« Vi er en nasjon: Quebec er vår nasjon. Hvis grunnloven og de andre canadiske institusjonene må revideres, er det på grunn av Quebecs selvbestemmelsesrett. Quebecs uavhengighet er en normal utgang på nasjonens politiske utvikling, som det er for alle nasjoner. Jeg er ikke for øyeblikket tilhenger av Quebecs uavhengighet, men jeg antar at det er en av løsningene på vårt nasjonale problem, en av hypotesene som vi må ta i betraktning.»¹⁷³

Fra 1964 ble en intern kamp mer og mer synlig innenfor Quebecs liberale parti, og spesielt kom Jean Lesage og René Lévesque til å distansere seg fra hverandre. Det var først og fremst en kamp mellom moderate og radikale krefter innenfor partiet. De radikale kreftene i partiet, som var samlet rundt Lévesque, ble anklaget for å ha separatistiske tendenser. I 1964 brøt det ut åpen konflikt mellom Lesage og Lévesque vedrørende konstitusjonelle spørsmål. Lesage var tilhenger av en ny formel som fikk navnet *Fulton-Favreau*, som ville gjøre det mulig å forandre den canadiske grunnloven. Lévesque var imot dette, han ønsket heller en spesiell status for Quebec som assosiert stat innenfor den canadiske føderasjon, og hans flørt med separatistiske ideer ble sterkere.¹⁷⁴

Det er tydelig at en stor del av det liberale partiet ble mer konservativt og førte en mer forsiktig og mindre nasjonalistisk politikk i slutten av perioden den satt med regjeringmakten i Quebec. Dette ble de kritisert for fra mange hold, spesielt fra separatistbevegelsene. Dette viser seg i uttalelsene til André Allémagne, separatistpartiet RINs første president, som sa følgende om det liberale partis valgseier i 1960: «....De vant valget ved å basere seg på en

¹⁷¹ Thomson 1984:176. « *Une nouvelle confédération fondée sur l'égalité des deux nations....ou l'indépendance..*»

¹⁷² Desbarats 1977: 125

¹⁷³ *Le Devoir*, 15.jan. 1964. «*Nous sommes une nation: le Québec est le nôtre. Si la constitution et les autres institutions canadiennes doivent être révisées, ce ne peut être qu'en fonction du droit du Québec à l'autodétermination entière et absolue. L'indépendance du Québec est un aboutissement normal de l'évolution politique de la nation, comme ce l'est pour toutes les nations....Je ne suis pas pour l'instant gagné pour l'indépendance du Québec, mais je considère que c'est l'une des solutions possibles à notre problème national, l'une des hypothèses que nous devons, parmi d'autres, envisager sérieusement.*»

¹⁷⁴ Murray 1978:28

sterkere nasjonalisme enn sine forgjengere...»¹⁷⁵ I 1964 er det tydelig at Allempagne har skiftet syn på det liberale partiet og den stille revolusjonens utvikling: «.....Den stille revolusjonen er i ferd med å bli en stille reaksjon under innflytelse av de mest konservative og tradisjonelle elementene av regimet, representert spesielt ved statsministeren...»¹⁷⁶

I 1967 ble uenighetene innenfor Quebecs liberale parti uholdbare, og det endte til slutt med at Francois Arquin forlot partiet og ble den første uavhengige separatistrepresentanten i Quebecs lovgivende forsamling. Dette bekymret Lesage, som erklærte at hans parti ikke var for separatisme, da Quebec ikke var klar til å bli en egen stat.¹⁷⁷ Denne uttalelsen viste at Lesage ikke så på Quebecs uavhengighet som en umulighet, og var nok et forsøk på å roe ned de mest nasjonalistiske strømningene innenfor partiet, for å forhindre en fullstendig oppløsning av partiet. Lesage var imidlertid ikke i stand til å forhindre at partiet ble splittet i to deler. 18. september 1967 offentliggjorde René Lévesque, leder for de radikale kreftene i partiet, sitt berømte manifest *Option Québec*, som inneholdt de konstitusjonelle ideene som skulle komme til å ligge til grunn for uavhengighetsbevegelsen i Quebec det neste tiåret. Disse ideene gikk kort ut på at Quebec utgjorde en nasjon av fransk-canadiere og hadde alle forutsetningene for å kunne bli en politisk suveren stat. Denne politiske uavhengigheten måtte imidlertid bli fulgt opp med økonomiske forbindelser med resten av Canada, et slags canadisk fellesmarked med felles tollpolitikk, og muligens også en felles valutapolitikk. Dette fremstøtet resulterte i et motangrep i form av en grunnlovsrapport fra den moderate delen av det liberale partiet, som forkastet ideen om Quebecs uavhengighet og teorien om to assosierte stater, Canada og Quebec. Rapporten krevde nemlig nye grunnlovsforhandlinger for at Quebec skulle få utvidet makt på flere områder. Konflikten endte med at René Lévesque forlot det liberale parti den 13. oktober 1967. Det liberale parti ble delt i to fraksjoner: en radikal gruppe under ledelse av Lévesque som ønsket politisk uavhengighet, og en mer moderat gruppe ledet av Lesage som ønsket en fornyelse av den canadiske føderalismen.

McRoberts hevder at den stille revolusjonens nye ideologi og de statlige reformene stilte spørsmål ved den canadiske føderalismen som aldri før hadde vært aktuelle. Maurice Duplessis og Union Nationale hadde aldri utfordret føderalismen i Canada eller bedt om forandringer. Med Quebecs nye statlige rolle som var en konsekvens av den stille revolusjonen, kunne man ikke lenger unngå disse spørsmålene.¹⁷⁸ Lesage-regjeringens beslutning om å øke statens rolle i Quebec, ble nødt til å resultere i nye forbindelser med den føderale regjeringen i Canada. Konsekvensene av regjeringens politikk på 60-tallet var en økning av Quebecs autonomi i forhold til Ottawa.

¹⁷⁵ Allempagne 1974: 151. «...*Cette victoire, ils l'ont obtenue en misant sur un nationalisme encore plus poussé que celui de leurs adversaires...*»

¹⁷⁶ Allempagne 1974: 166. «*La Révolution tranquille est en train de devenir une réaction tranquille sous l'influence des éléments les plus conservateurs du régime, représenté notamment par le premier ministre...*»

¹⁷⁷ Murray 1978: 37

¹⁷⁸ McRoberts . Seminar, McGill-universitet i Montreal. okt. 1990

IV. Nasjonaliseringens konsekvenser for Quebec

Nasjonaliseringen av Hydro-Quebec må sies å være det beste eksempelet på den nye statlige nasjonalismen som oppstod i Quebec på 60-tallet. Etter at nasjonaliseringen var et faktum, var den umiddelbare oppfatningen blant quebecerne at den var en økonomisk, sosial, kulturell og politisk suksess. Hvilke konsekvenser fikk egentlig nasjonaliseringen for Quebec?

Alain Chanlat hevder at Hydro-Quebec kom til å bygge seg opp et solid rykte på finansmarkedene. Hydro-Quebec ble en mektig drivkraft i Quebecs økonomiske utvikling, og ifølge Chanlat hadde de økonomiske konsekvensene av nasjonaliseringen på slutten av 60-tallet langt overskredet forventningene.¹⁷⁹ Dagen etter at nasjonaliseringen var et faktum, kom Hydro-kommisjonen til å tilby prisreduksjoner på elektrisitet til en halv million abonnenter. Dette symbolske tiltaket fikk selvfølgelig konsekvenser for quebecernes synspunkt på Hydro-Quebec. Fra 1963 eksisterte det i Quebec et gigantselskap som var i hendene på fransk-canadierne. Adgang til høye posisjoner innen selskapet stod nå åpen for fransktalende administratorer og ingeniører. Hydro-Quebec ble et levende bevis på quebecernes evne til å kontrollere et stort selskap. Som en konsekvens av dette, eksisterer det et virkelig fransk-canadisk økonomisk nettverk, og det franske språk er flittig brukt i forretningsverdenen i Montreal. Dette hadde sannsynligvis ikke skjedd uten en inngripen fra Lesage-regjeringen i den nasjonalistiske atmosfæren som dominerte under den stille revolusjonen.

Nasjonaliseringen av Hydro-Quebec var uten tvil den viktigste og mest ambisiøse beslutningen som noensinne var tatt av en regjering i Quebec. Dette må også regnes som den første viktige etappen mot Quebecs økonomiske «gjenerobring», og en manifestasjon av den økonomiske «neonasjonalismen» på 60-tallet.¹⁸⁰ Gellner hevder at en mulig forklaring på nasjonalismens styrke er følgende: « Nationalism can be explained in terms of an economically and politically disadvantaged population, able to distinguish itself culturally, and thus impell towards the nationalist option.»¹⁸¹ Ifølge Gellner kan nasjonalismens mest voldelige fase komme til uttrykk hvis en ustabil sosial situasjon oppstår, som er preget av politiske, økonomiske og utdanningsmessige forskjeller. Hvis disse forskjellene i tillegg faller sammen med etniske og kulturelle bånd, kan dette gi utslag i økte etniske konflikter. Disse faktorene har absolutt vært med på å prege Quebecs historie, og det var den økende bevisstheten om fransk-canadiernes situasjon i Canada, som må tillegges den viktigste årsaksfaktoren for å forklare den sterke nasjonalismen som vokste frem på 60-tallet.

La Commission hydroélectrique de Québec presenterte i 1970 en rapport som hadde som

¹⁷⁹ Chanlat 1984: 86

¹⁸⁰ Bergeron 1967:183

¹⁸¹ Gellner 1983: 108

formål å gjøre rede for språksituasjonen innenfor Hydro-Quebec og å forklare hvordan fransk utviklet seg til å bli arbeidsspråk i dette store selskapet. Sosiologene Jacques Brazeau og Jacques Dofny ble i 1963 bedt om å analysere den lingvistiske og etniske situasjonen innenfor Hydro-Quebec, og deres undersøkelser ligger til grunnlag for kommisjonens rapport. Før den første nasjonaliseringen i 1944 var det administrative og tekniske personalet ved Montreal Light, Heat and Power og ved Beauharnois Electric dominert av engelskspråklige. I 1960 var engelsk fremdeles Hydro-kommisjonens arbeidsspråk. Opprettelsen av *la Commission hydro-electrique du Québec* i 1944 hadde tillatt fransk-canadierne å avansere til et høyere nivå i administrasjonen. Engelsk var likevel arbeidsspråket, men utpå 60-tallet kom fransk til å overta denne rollen, bortsett fra i spesielle miljø hvor de engelskspråklige tradisjonene var spesielt sterke. I 1963 representerte fransk-canadierne 72 % av ledelsen og 98 % av det overordnede personalet i Hydro-Quebec.¹⁸² De engelskspråklige måtte følge de mange frakkursene som selskapet iverksatte. Selv om fransk er blitt eneste språk innenfor den skriftlige og offentlige kommunikasjonen i selskapet, har likevel engelsk blitt brukt i en stor grad i den eksterne kommunikasjonen. Hydro-Quebec er tross alt et gigantselskap som har sitt tilholdssted i Nord-Amerika, hvor engelsk dominerer.

Det er ingen tvil om at nasjonaliseringen av Hydro-Quebec fikk betydelige konsekvenser for utviklingen av quebecernes kulturelle identitet. Med sterk støtte fra regjeringen forsøkte toppledelsen i Hydro-Quebec å etablere fransk som eneste arbeidsspråk. Hydro-Quebec er fremdeles det fremste eksempelet på en vellykket omstilling av arbeidsspråket i en canadisk bedrift. Ved byggingen av Manicouagan-dammen i Nord-Quebec var fransk det eneste språk som ble brukt. René Lévesque og J. Paul Gignac, en av Hydros kommisærer, hadde gått sterkt inn for å la fransk bli offisielt arbeidsspråk i Hydro-Quebec, i motsetning til Lesage og Jean-Claude Hessard, president i selskapet, som ikke trodde dette lot seg gjennomføre. Den engelskspråklige dominansen i Nord-Amerikas næringsliv syntes å være en for stor hindring. I en slik kontekst, virket det for dem urealistisk å innføre fransk som arbeidsspråk, og man fryktet at dette ville svekke Hydro-Quebecs posisjon. Lévesque og Gignac fikk sitt ønske oppfylt: fransk ble fort det daglige arbeidsspråket i den nye bedriften, selv på det tekniske området.

The Royal Commission on Bilingualism and Biculturalism, som undersøkte nasjonaliseringens betydning for Quebec, hevder i § 1185. at nasjonaliseringen av elektrisiteten ble et symbol på quebecernes frigjøring. Etter B&B-kommisjonens mening, var nasjonaliseringens viktigste resultat innføringen av fransk som arbeidsspråk : « Its principal outcome should be the adoption of French as the language of work...»¹⁸³ Dette var første gang i Quebec at en stor industri lyktes i å overvinne språkspørsmålets problemer i den nord-

¹⁸² Commission Hydroélectrique de Québec: *Mémoire présenté par la Commission hydroélectrique de Québec à la Commission d'enquête sur la situation de la langue française et sur les droits linguistiques au Québec*. 1970: 6

¹⁸³ Royal Commission on Bilingualism and Biculturalism 1967, §. 1185

amerikanske konteksten.¹⁸⁴ Kommisjonen hevder at Hydro-Quebec gjennomførte radikale språkforandringer innenfor bedriften, og viser spesielt til Manicouagan-utbyggingen:

« Hydro-Quebec brought about really radical change in its language regime. The building of the Manicouagan-Outardes complex presented a challenge that was both technical and linguistic. (Manic-5- the world's biggest multiple-arch powerdam and one of the great technical achievements of our age in the hydro-electricity field. It was also the scene of the most striking linguistic transformation.)¹⁸⁵

For Lesage-regjeringen var en av de viktigste politiske prioriteringene å øke fransk-canadiernes andel i Quebecs økonomi. Mye energi ble brukt for å oppnå dette, men betydningen av regjeringens prosjekter var, ifølge McRoberts og Posgate, marginal: den engelsk-canadiske og amerikanske dominans av Quebecs økonomi ble kun delvis redusert. De hevder også at kontrasten mellom den delvis mislykkede økonomiske politikken til Lesage-regjeringen og dens suksess på andre områder, som utdanningsreformen og utbyggingen av helsevesenet, er slående.¹⁸⁶ Lévesque er mer positiv når han i sine memoarer ser tilbake på den stille revolusjonens betydning for Quebecs økonomi:

« På det økonomiske plan, har vi med nasjonaliseringen av elektrisiteten, opprettelsen av SGF (Société générale de financement), SOQUEM og la Caisse de dépôt, staket ut veien for den kollektive kontroll av redskaper som er nødvendig for at ethvert samfunn skal kunne følge seg virkelig hjemme...»¹⁸⁷

I en tale i anledning 40-årsjubileet til Hydro-Quebec i 1984, understreket René Lévesque Hydro-Quebecs rolle som springbrett for de fransk-canadiske studentene som gikk ut fra bl.a. *École polytechnique* og *Hautes Études Commerciales*. Om den betydningen nasjonaliseringen fikk for Quebec, sa han følgende: « Plutselig åpnet det seg en ny horisont, hvor det ikke lenger fantes sperringer eller hindringer. Slik sett har Hydro vært drivkraften og speilbildet på det franske Canadas avansement.»¹⁸⁸ I mai 1963, etter at nasjonaliseringen var et faktum, kunne quebecerne lese i avisene overskrifter som «Hydro utpeker syv fransk-canadiere i

¹⁸⁴ Royal Commission on Bilingualism and Biculturalism 1967. Bok 3, *The Work World*. §. 1185:494

¹⁸⁵ *ibid.* § 1197: 496

¹⁸⁶ McRoberts og Posgate 1983: 107-8

¹⁸⁷ Lévesque 1969: 170. « *En économie, par la nationalisation de l'électricité, la création de la SGF, de la SOQUEM, de la Caisse de dépôt, nous avons posé les premiers jalons de cette maîtrise collective d'un certain nombre d'instruments essentiels faute de quoi aucune communauté ne peut se sentir vraiment chez soi...* »

¹⁸⁸ Lévesque 1991: 343. « *....Tout à coup venait de s'ouvrir définitivement un horizon où il n'y avait plus de barreaux ni de chaînes pour dire qu'à partir de de là tu ne peux plus avancer. À ce point de vue là, L'Hydro a été, je le répète, à la fois le moteur et le reflet aussi de la promotion du Québec français.* »

ledelsen av de nasjonaliserte selskapene.» Selv om ledelsen i Hydro-Quebec satte i gang språkkurs for alle ansatte, så det ut som om engelsk-canadierne ikke var så veldig tiltrukket av karrieremulighetene i selskapet. B&B-kommisjonen mente at årsakene trolig var de samme som hadde forhindret unge nyutdannede fransk-canadiere å søke jobber i de største selskapene i Quebec; kravet om å tilpasse seg et annet arbeidsspråk, i tillegg til at sjansene for opprykksmuligheter var begrensede.

Hydro-Quebec kom på 60-tallet til å vise seg som det klareste symbol på en nasjonalisme som hadde begynt å blomstre igjen.¹⁸⁹ Kanskje mer enn noe annet fenomen som skulle komme til å prege den stille revolusjonen, kom Hydro-Quebec til å stå frem som det fremste eksempelet på «*Maîtres chez nous*», slagordet som ble lansert av Lesage-regjeringen under valgkampanjen i 1962. Hydro-Quebec kom også raskt til å bli et symbol på denne nye statlige nasjonalismen i Quebec og på statens nye økonomiske strategi. I egenskap av en sektor som hadde vært nærmest utelukkende kontrollert av engelsk-canadiske interesser, kom nasjonaliseringen av Hydro-Quebec til å symbolisere fransk-canadiernes økonomiske frigjøring. Pierre-Paul Gagné sammenligner forholdet mellom quebecerne og Hydro-Quebec med et kjærlighetsforhold. Hydro-Quebec har gitt quebecerne grunn til å være stolte av sine bedrifter: nasjonalisering av de private elektrisitetsverkene, bygging av demningskomplekset Manic-Outardes og opprettelse av Hydro-Quebecs forskningsinstitutt. Det som var så spesielt med utbyggingen av Manicouagan-dammen i Nord-Quebec, var at dette hadde blitt gjort i Quebec, med fransk som arbeidsspråk, og ved hjelp av ingeniører fra Quebec, ingeniører som tidligere hadde blitt sett på som inkompetente og som ikke engang kunne drømme om å få tilgang til nøkkelposisjoner i næringslivet.

Nasjonaliseringen av Hydro-Quebec sammenfalt bra med den stille revolusjonens mål: Den gav fransk-canadierne økt økonomisk makt, og gav samtidig staten et nyttig redskap som kunne brukes til å planlegge den videre utviklingen. Hovedargumentet til Lévesque var ikke elektrisitetskostnadene, han hevdet at det viktigste var fransk-canadiernes nasjonale stolthet. I løpet av 60-tallet beviste nasjonaliseringen av Hydro-Quebec at nasjonalismen i Quebec var mer enn tomme ord, den gjorde nå sitt inntog i forretningsverdenen i Canada. Man ble overbevist om at fransk-canadierne var i stand til å styre store selskaper og få tillit fra utlandet til finansieringen. Forbauselsen var stor blant fransk-canadierne da det fem år etter nasjonaliseringen ble klart at Hydro-Quebec rangerte på 5. plass blant Nord-Amerikas største offentlige selskaper.¹⁹⁰ Nasjonaliseringen av Hydro-Quebec fikk først og fremst en viktig symbolsk betydning. Fransk-canadierne hadde kjempet mot en følelse av økonomisk underlegenhet i flere århundrer, og nå ville de vise at det var på tide med forandringer på dette området.

¹⁸⁹ Hogue 1979: 238

¹⁹⁰ Gagnon 1975:169

V. Separatismebevegelsen: et resultat av klimaet den stille revolusjonen skapte?

De politiske, sosiale og økonomiske forandringene som den stille revolusjonen skapte, er ofte blitt sett som en katalysator for separatismebevegelsen i Quebec.¹⁹¹ Nesten samtidig som de liberale kom til makten, kom et gammelt fenomen til syne i Quebec, et fenomen som ligger dypt forankret i provinsens historie. Nasjonalisme og separatistiske strømninger hadde eksistert i Quebec helt siden den britiske erobringen i 1759, men det meste av tiden hadde disse strømningene ligget i en slags dvaletilstand. Den internasjonale konteksten var viktig for oppblomstringen av nasjonalisme, og de store avkoloniseringsbevegelsene og frihetskampene som preget 50- og 60-årene, gav inspirasjon til separatistbevegelsen i Quebec. I en atmosfære preget av frigjøring, etter tiår med Duplessis som statsminister, var alle drømmer tillatt, og drømmen om et selvstendig Quebec ble sterkere hos mange quebecere.

Den gunstige situasjonen som den stille revolusjonen skapte, hadde som konsekvens at en sterk politisk bevegelse etterhvert vokste frem. Marcel Rioux hevder at på slutten av 50-tallet var det allerede fransk-canadiere som drømte om Quebecs uavhengighet.¹⁹² Den moderne separatistbevegelsen i Quebec har røtter fra slutten av 50-tallet,¹⁹³ men det var først i kjølvannet av den stille revolusjonen at bevegelsen fikk sin politiske styrke og makt. Camille Laurin forklarer separatistenes holdninger på denne måten: Separatistene så på engelsk-canadierne som et hinder for fransk-canadiernes utvikling, og sterke ønsker om hevn førte til at de lette etter syndebukker som skulle frata dem selv ansvaret for sine nederlag. I årevis hadde fransk-canadierne trøstet seg med myter som f.eks. deres religiøse misjon, motstand til assimilasjon i Nord-Amerika og fransk-canadiernes intellektuelle overlegenhet. De hadde nå nettopp fått ny innsikt, og innså at disse mytene bygde på en illusjon som ødela enhver mulighet for en sosial og økonomisk utvikling. Hvordan skulle de så frigjøre seg? Mye var avhengig av den føderale staten. Hvis denne ikke behandlet den fransk-canadiske nasjon med respekt og rettferdighet, så de kun en løsning: løsrivelse og uavhengighet.¹⁹⁴ I løpet av 60-tallet vokste flere separatistiske grupperinger frem i Quebec, og blant disse var *Le Rassemblement pour l'indépendance nationale (RIN)* et av de viktigste. De intellektuelle som stiftet partiet, viste ingen motstand mot Lesages stille revolusjon: de anså denne prosessen som en viktig etappe mot et uavhengig Quebec.¹⁹⁵

¹⁹¹ Coleman 1984:5

¹⁹² Rioux 1990: 49

¹⁹³ I 1957 ble den første moderne separatistbevegelsen grunnlagt i Quebec, *Alliance Laurentienne*, og denne konservative og katolske organisasjonen proklamerte politisk uavhengighet for Quebec. Organisasjonen var opptatt av av erobringen i 1759 og konsekvensene dette fikk for den fransktalende befolkningen, og de fryktet assimilering av fransk-canadierne. I 1960 ble *L'Action pour l'indépendance du Québec* dannet, også denne bevegelsen ønsket uavhengighet for Quebec, og uttrykte en sterk skepsis til den økonomiske situasjonen i Quebec.

¹⁹⁴ *Le Devoir*, 28.nov. 1961

¹⁹⁵ Thomson 1984: 138

Disse strømmingene kom spesielt sterkt til syne sommeren 1963, da ekstreme separatistgrupper stod bak bombeeksplosjoner i postbokser og føderale bygninger i Montreal. Her var gruppen FLQ («Front de Libération du Québec»¹⁹⁶) en sentral aktør. Mellom 1963-70 var denne gruppen ansvarlig for over 80 bomber i Montreal og noen få i byen Quebec, som forårsaket flere døde og mange sårede. Terroren kom til å nå et høydepunkt under oktoberkrisen i 1970, med kidnappingen av en britisk diplomat og mordet på minister Pierre Laporte. Stemningen i Montreal var så spent at de føderale myndighetene så seg nødt til å sette inn hæren i et forsøk på å få kontroll over situasjonen. Peter Desbarats hevder at disse hendelsene fikk konsekvenser i form av en «mot-revolusjon» fra 1964, da fransk-canadierne begynte å bekymre seg for hvor de separatistiske ideene ville føre hen.¹⁹⁷ Det er neppe noen tvil om at disse terrorhandlingene bidro til tilsynekomsten av et kritisk syn på Quebec i resten av Canada, og at disse hendelsene fikk engelsk-canadierne til å bli ekstra oppmerksomme på problemet i Quebec.

Disse strømmingene nådde et høydepunkt da René Lévesque forlot det liberale parti og stiftet *Le Mouvement pour la Souveraineté-Association* i 1967, som året etter ble til *Parti Québécois*. Dette partiet kom senere til å overta den politiske makten i Quebec, da det vant provinsvalgene i 1976 etter en valgkampanje som proklamerte for Quebecs uavhengighet og løsrivelse fra resten av Canada. Utviklingen av Quebec som en moderne nasjon, førte til at det oppstod krav om at Quebecs regjering skulle kunne defineres som en nasjonal regjering, og at den måtte få utvidet makt og ressurser hvis den skulle kunne bli i stand til å ivareta sine nye oppgaver. Det er liten tvil om at moderniseringen av Quebec var en stimulans for nasjonalismen i Quebec. Den nye nasjonalismen i Quebec ble drevet av ønsket om å skape et moderne samfunn i provinsen. Den sentrale plassen til regjeringen i utviklingen av et moderne samfunn i Quebec gav en ny mening til kravet om at Quebec var en «annerledes provins». Desrosiers hevder at maktovertagelsen til Parti Québécois i 1976 markerer oppblomstringen av den stille revolusjonen og dens fullbyrdelse, med slagord, reformer og statens rolle i samfunnet. 1976 må regnes som et historisk øyeblikk for Quebec, og en fornyelse av den nasjonalistiske dimensjonen av den stille revolusjonen.¹⁹⁸

¹⁹⁶ «Quebecs frigjøringsfront».

¹⁹⁷ Desbarats 1965: 165

¹⁹⁸ Desrosiers i Gougeon 1993: 141-41

Oppsummering

Den stille revolusjonen fikk en plutselig og uventet slutt den 5. juni 1966. Etter nesten seks år med regjeringsmakten, befant det liberale parti seg i opposisjon etter provinsvalgene som fant sted denne dagen. Valgnederlaget overfor Union Nationale var bittert. Det liberale parti fikk 47 % av stemmene, men kun 51 seter i forsamlingen; mens Union Nationale, takket være en ny valgordning som favoriserte de landlige valgkretsene, fikk 57 seter selv om de kun fikk 41,9 % av stemmene.¹⁹⁹ Dette overraskende valgnederlaget er ofte blitt sett som et svar på velgernes trøtthet etter alle de forandringene som samfunnet hadde gjennomgått de siste årene. Det var heller ikke alle fransk-canadiere som støttet Lesage-regjeringens politikk og den stille revolusjonens ideologi. Det liberale partis nederlag ved valget i 1966 er vanskelig å forstå hvis man ikke ser på opposisjonen. Det var ikke alle de sosiale gruppene i Quebec som deltok i fremgangen og hadde positivt utbytte av reformene. Bøndene, som hadde vært tidligere regjeringers viktigste og mest prioriterte sosiale gruppe, følte seg plutselig neglisjert av en regjering som gav inntrykk av å favorisere byene og de urbane gruppene. Heller ikke befolkningen i byene oppnådde like mye under den stille revolusjonen. Regjeringens politikk førte til to motstridende reaksjoner i befolkningen: en retning som gjorde motstand mot all forandring, og en retning som ønsket større forandringer i samfunnet.²⁰⁰ De liberale kom spesielt til å miste mye støtte hos de som mente at den stille revolusjonen ikke hadde gått langt nok, spesielt på det konstitusjonelle området. Under provinsvalget i 1966 var det første gang at separatistpartiene fikk innflytelse på valget.

Noen måneder etter dette nederlaget kom det til åpne konflikter innenfor det liberale parti. Det overraskende nederlaget i 1966 fungerte som en slags katalysator for reformistene innenfor Quebecs liberale parti. I 1967, hundre år etter føderasjonens fødsel, var det spørsmålet om Quebecs plass i Canada som kom til syne blant de reformvennlige innenfor partiet. Blant disse var det en gruppe som fremstod som svært nasjonalistisk, og den mest synlige personligheten her var René Lévesque, politikeren som først og fremst skulle bli husket som nasjonaliseringens far. Disse ønsket en revisjon av den canadiske konstitusjonen, fordi de mente det var viktig at Quebec fikk større selvstyre innenfor Canada. Lévesque stiftet i 1967 partiet *Mouvement Souveraineté-Association*, som i 1968 ble til *Parti Québécois*, separatistpartiet som idag har den politiske makten i Quebec.

Det liberale partiets seier den 22. juni 1960 ble av mange observatører hilset som inngangen til en ny æra, og denne perioden kom til å føre til en slags «oppvåkning» for fransk-canadiere, etter flere tiår under Maurice Duplessis. Den stille revolusjonen som ble satt i gang under den liberale regjeringen til Jean Lesage fra 1960-66, representerer uten tvil et viktig vendepunkt i Quebecs moderne historie. Når ordet «revolusjon» brukes i beskrivelsen

¹⁹⁹Murray 1978: 25

²⁰⁰Nouailhat 1992: 127

av de forandringene som fant sted i Quebec på 60-tallet, er det mest i funksjon av den forsinkelsen man måtte ta igjen. I realiteten var det mer et spørsmål om å imitere enn å finne på noe nytt, og i denne forbindelse fant den nye politiske eliten i Quebec inspirasjon i europeiske og amerikanske modeller. Det er spesielt den raske forvandlingen etter en lang periode med stagnasjon som gir denne perioden i Quebec sin revolusjonære karakter.

De sosiale, politiske og økonomiske forandringene som skjedde i det fransk-canadiske samfunnet i løpet av 60-tallet, markerte på mange måter et brudd med det gamle konservative samfunnet, som sakte gikk i oppløsning etter Maurice Duplessis' død i 1959. Mange forskere hevder at den stille revolusjonen var frukten av en lang prosess som går helt tilbake til 40-årene, men som ikke begynte å bli synlig før på midten av 50-tallet. Duplessis' død i 1959 kan på mange måter ses som et klarsignal for moderniseringsprosessen som skulle forandre Quebec.

Det er altså mulig å se flere tegn på en utvikling som startet allerede før 60-tallet. Den stille revolusjonens ideer var allerede synlige hos en rekke personer i Quebec utover på 50-tallet, og det hersker vel neppe tvil om at reformene på 60-tallet lenge hadde vært ønsket og forberedt. Duplessis' konservative politikk hadde ført til at mange intellektuelle begynte å stille kritiske spørsmål til regimet, og mange beveget seg i retning av det liberale parti, ledet av Jean Lesage fra 1958. Det kom etterhvert krav om reformer og etablering av et moderne samfunn i Quebec. Det er imidlertid ingen tvil om at den stille revolusjonen skjedde fordi nye personer kom til makten i Quebec. Så lenge Union Nationale og Duplessis satt med makten, kunne ikke de ideologiske og institusjonelle forandringene som karakteriserte den stille revolusjonen ha skjedd.

På slutten av 50-tallet var fransk-canadierne lei av å sitte passiv og akseptere sin økonomiske underlegenhet sammenlignet med engelsk-canadierne. Det kom til syne en ny filosofi som så på staten som hovedredskapet til å gi quebecerne tilbake kontrollen over sin egen økonomi. Analyser av Quebecs svake økonomiske situasjon hadde ført det liberale parti til å akseptere prinsippet om statlig intervensjon på forskjellige områder som tidligere hadde vært reservert den private sektor. Den stille revolusjonen markerte derfor begynnelsen på en periode hvor staten kom til å overta de nasjonale institusjonene som hittil hadde vært dominert av den katolske kirke. Denne forskyvningen av makten i samfunnet som gjorde at kirken mistet mye av sin makt til staten, må sies å representere et brudd med Duplessis-perioden. For nasjonalistene kom dette til å bety at staten hadde erstattet kirken som den dominerende institusjonen i moderniseringen av det fransk-canadiske samfunnet.

Den stille revolusjonen var en viktig reformperiode i Quebec, med reformer innenfor utdanningssystemet, helsevesenet og den sosiale sektor. Quebec utviklet i løpet av disse årene en velferdsstat, og det skjedde en sterk ekspansjon av den offentlige sektor. Staten tok initiativ på de fleste plan, men det var spesielt på det økonomiske plan at statens aktivitet kom til å fremstå i et nasjonalistisk perspektiv. Det ble ansett som svært viktig for fransk-canadierne å gjenvinne kontrollen over sin egen økonomi. I denne forbindelse ble staten ansett som den

eneste aktør som var i stand til å rivalisere med de store bedriftene i provinsen, som stort sett var dominert av engelsk-canadiske og amerikanske interesser. Statens nye rolle og utdanningsreformene resulterte i store forandringer når det gjaldt fransk-canadiernes situasjon i den økonomiske og sosiale utviklingen i provinsen. Økonomiske spørsmål hadde selvsagt vært et tema i Quebec før 1960-tallet, men en måtte være blind for ikke å bli slått av den nyskapende aktiviteten til regjeringen på det økonomiske plan, som bl.a. nasjonaliseringen av Hydro-Quebec, opprettelsen av Société générale de financement og la Caisse de dépôt et de placement. En av de viktigste konsekvensene av statens økende makt i Quebec på 60-tallet, var tanken om at Quebec representerte det politiske sentrum i det franske Canada, og at provinsregjeringen derfor måtte gjøre alt den kunne for å beskytte og bevare den fransk-canadiske arv og kultur.

Lesage-regjeringen fortsatte med å hevde sin autonomisme i forholdet til Ottawa, og videreførte dermed en politikk som hadde preget tidligere provinsregjeringer. Noe som skapte konflikter, var at fransk-canadierne nå kom med krav om at Quebec burde få en spesiell status innenfor den canadiske føderasjonen. Det var spesielt dette kravet som førte til så mange problemer i forholdet mellom den føderale regjeringen i Ottawa og provinsregjeringen i Quebec i løpet av årene den stille revolusjonen varte. På det kulturelle området var det viktig for Lesage-regjeringen å etablere kontakt med andre franskspråklige stater, og den stille revolusjonen må ses som begynnelsen på Quebecs utenrikspolitikk. Det var uungåelig at dette ikke kom til å skape konflikter med den føderale regjeringen i Ottawa. Dette betydde en åpning mot resten av verden fra en provins i Nord-Amerika som hittil hadde levd relativt tilbaketrukket og isolert på det internasjonale plan. Aldri noensinne tidligere hadde Quebecs politikk oppnådd en slik internasjonal dimensjon, og med hjelp av spesielt Frankrike og president Charles de Gaulle, ble Quebec en anerkjent aktør på den internasjonale scene. Den fransk-canadiske provinsens rolle som internasjonal aktør må ses i sammenheng med en gunstig internasjonal kontekst. De store avkoloniseringsbevegelsene på 50- og 60-tallet førte til at mange nye stater vokste frem, og var uten tvil en stor inspirasjon til den nye nasjonalismen som vokste frem i Quebec på 60-tallet.

Et fenomen som kan representere et radikalt brudd med Duplessis' tradisjonisme, var tilsynekomsten av en ny nasjonalisme. En av de viktigste forandringene den stille revolusjonen skapte, var at den antistatlige holdningen som hadde preget den tradisjonelle fransk-canadiske nasjonalismen, ble erstattet med en sterk tro på mulighetene en sterk, intervensjonistisk stat hadde til å forandre det fransk-canadiske samfunnet. Hvis denne staten skulle komme under fransk-canadisk kontroll, måtte det bli ved hjelp av regjeringen i Quebec. Den tradisjonelle nasjonalismen som hadde dominert under Duplessis, kom til å miste sin kraft på slutten av 50-tallet. Mens denne nasjonalismen hadde bygd hele sitt fundament på karakteristiske verdier som historie, kultur og religion, ble det fra 60-tallet spesielt et element som kom til å karakterisere den nye nasjonalismen i Quebec: det franske språk. Den stille revolusjonen kan på mange måter sies å representere den definitive forkastelsen av den

tradisjonelle fransk-canadiske nasjonalismen, og tilsynelatende av en moderne nasjonalisme som kom til å bli betegnet som *nationalisme québécois*, som var sekulær, knyttet til det franske språk og territoriet Quebec. Den nye nasjonalismen fikk etterhvert sterk støtte hos fransk-canadierne. De begynte å definere seg som *Québécois* og ikke lenger som *Canadien-français*. Nasjonalismen gikk fra å være etnisk til å bli territoriell, knyttet til provinsen Quebec.

Det er forkastelsen av den dominerende ideologien som best karakteriserer den stille revolusjonen og gir den sin spesielle karakter. Quebecs tradisjonelle autonomisme forsvant aldri, den var kanskje enda mer synlig under Lesage enn den hadde vært tidligere, men den sluttet å være hovedsaklig negativ og defensiv som den hadde vært under Duplessis og Taschereau, da hovedmålet var å holde kontroll med den føderale regjeringen og forhindre den fra å handle. Under den liberale nasjonalismen under Lesage-epoken ble Quebecs autonomisme positiv og mer offensiv. Den forsøkte å sørge for en rask og gunstig utvikling i Quebec, men de nødvendige programmene måtte gå gjennom Quebecs regjering. Det ble stilt krav om forandringer i Quebecs stilling og maktposisjon i Canada. For flertallet av Quebecs politiske elite, var det mest realistiske for Quebec å forbli i den canadiske føderasjon. De krevde imidlertid at Quebecs spesielle rolle i Canada måtte bli anerkjent på en eller annen måte.

Nasjonaliseringen av Hydro-Quebec var uten tvil den viktigste av Lesage-regjeringens politiske beslutninger og det beste eksempelet på «*Maîtres chez nous*»-politikken som det liberale partiet fulgte. På mange måter kan nasjonaliseringen av Hydro-Quebec sies å representere fransk-canadiernes inntog i den moderne verden. Tidligere hadde ikke fransk-canadierne hatt så mye å være stolt av. Ved å samle alle Quebecs elektrisitetselskaper i et stort, statlig selskap, skapte regjeringen betydelige karrieremuligheter for fransk-canadierne, som tradisjonelt hadde vært utelukket fra toppstillinger i provinsens næringsliv, selv om de representerte majoriteten av befolkningen. *The Royal Commission on Bilingualism and Biculturalism* konkluderte med at nasjonaliseringen av Hydro-Quebec ble et symbol på quebecernes frigjøring, og hevdet at den viktigste konsekvensen av nasjonaliseringen var utskiftningen av engelsk med fransk som arbeidsspråk. Dette betydde mye for utviklingen av fransk-canadiernes kulturelle identitet. Selv om nasjonaliseringen av Hydro-Quebec ble rettfærdiggjort av både økonomiske, sosiale og kulturelle faktorer, var det først og fremst de politiske mål som må fremheves. For majoriteten av nasjonalistene ble staten betraktet som det perfekte middel til å fremheve det franske faktum i Quebec. Elektrisitetssektoren var det eneste området hvor staten i Quebec disponerte et redskap hvor de kunne rettfærdiggjøre sin intervensjon.

Kampanjen som regjeringen førte i nasjonaliseringsdebatten er uten tvil en viktig etappe i utviklingen av den moderne nasjonalismen i Quebec, og Hydro-Quebec er et godt eksempel på den nye statlige nasjonalismen på 60-tallet. Slagord som «*Maîtres chez nous*» («Herrer i vårt eget hus!») og «*L'électricité, la clé de notre émancipation économique*» («Elektrisiteten,

nøkkelen til vår økonomiske frigjøring») inneholder begge et klart nasjonalistisk aspekt. På denne tiden var elektrisiteten og naturressursene en av de viktigste ressursene for et samfunn, fordi dette var en sektor som stod helt sentral i moderniserings- og industrialiseringsprosessen. René Lévesque har i ettertid blitt kalt «nasjonaliseringens far», og betydningen han etterhvert fikk for separatismebevegelsen i Quebec kan ikke undervurderes. Lévesques offentlige uttalelser under den stille revolusjonen preges av et sterkt nasjonalistisk språk. Også blant noen av hans partikolleger, var separatistiske ideer tilstede. Statsminister Jean Lesage var imidlertid føderalist, men mange av hans uttalelser hadde en sterk nasjonalistisk tone. Sannsynligvis var det krav i det fransk-canadiske samfunnet som førte til at han ble nødt til å føre et nasjonalistisk språk, for å legitimere regjeringens politikk og få støtte hos en stor del av befolkningen.

Den stille revolusjonen klarte å forene det fransk-canadiske samfunnet. Skillet som lenge hadde eksistert mellom det gamle jordbrukssamfunnet og den nye urbane klassen ble i stor grad opphevet. Den stille revolusjonen kan dermed sies å ha fullført homogeniseringen av Quebec, en prosess som allerede begynte på 50-tallet. Fjernsynet og medias rolle må ikke undervurderes, da det ble en viktig kanal for spredning av nye ideer om kollektiv bevissthet.

For mange observatører betydde forandringene på 60-tallet Quebecs plutselige inntreden i det moderne Nord-Amerika, etter lenge å ha vært et konservativt og religiøst samfunn. Den stille revolusjonen hadde forandret det politiske liv i Quebec og i resten av Canada. En politisk prosess hadde begynt i den fransk-canadiske provinsen, en prosess som satte spørsmålstegn ved Quebecs rolle innenfor den canadiske føderasjonen. Fransk-canadiernes valgmuligheter ble nå klarere: de kunne fortsette å leve i en fornyet canadisk politisk enhet, eller fortsette på veien mot uavhengighet. Det hersker fremdeles ikke enighet innenfor intellektuelle miljø om den stille revolusjonens varighet og resultater. Man er likevel enige om at denne «revolusjonen» betydde mye for det moderne Quebec, og at denne perioden skapte store identitetsforandringer blant fransk-canadierne som gruppe. På mange måter har nok nasjonaliseringen av Hydro-Quebec og den stille revolusjonen hatt stor betydning for den sterke nasjonalismen og separatismestrømningene som kom til syne spesielt fra midten av 60-tallet, og som kulminerte med valgseieren til *Parti Québécois* i 1976, under ledelse av René Lévesque. Noe av det viktigste som skjedde på 60-tallet, var at fransk-canadierne ikke lenger godtok sin underlegne økonomiske posisjon i Canada, og den stille revolusjonen førte mange positive resultater med seg som gav fransk-canadierne økt selvtillit og fremtidshåp.

Ernest Gellner ser nasjonalismen som et fenomen som først og fremst oppstår i moderne og sekulære samfunn. Han ser spesielt betydningen av sosial mobilitet, et statlig utdanningssystem, veksten i kommunikasjonsmidler, økt individualisme og religionens nedgang som viktige faktorer i denne sammenheng. Dette er tendenser som karakteriserer utviklingen i Quebec på 60-tallet, og Gellners analyse kan være med på å forklare den nye sterke nasjonalismen som oppstod i Quebec i denne perioden. Anthony Smith er enig med Gellner om at modernitet sannsynligvis stimulerte til nasjonalisme i Quebec på 60-tallet, og

hevder at nasjonalisme påvirkes av administrativ sentralisering, økonomisk utvikling, veksten i massekommunikasjoner og oppløsning av tradisjoner og verdier som vi forbinder med modernitet. Han skiller seg likevel fra Gellner fordi han hevder at kulturelle bevegelser som etnisk nasjonalisme er relativt uavhengige av moderniseringsprosessen, og mener at røttene til nasjonalismen ofte må ses i et historisk perspektiv. I Quebecs tilfelle, var ikke nasjonalisme et nytt fenomen som oppstod på 60-tallet, denne ideologien har tvert imot preget det fransk-canadiske samfunnet i Canada siden 1800-tallet. Det var imidlertid på 60-tallet at denne nasjonalismen ble sterk, og kom til å bryte med den tradisjonelle, konservative nasjonalismen, selv om det også tidligere i Quebecs historie har vært tendenser til sterk nasjonalisme, som under patriotenes opprør i 1837.

Målet med moderniseringsprosjektet i Quebec under den stille revolusjonen var å bygge et sekulært og pluralistisk samfunn, men det var også samtidig et nasjonalt prosjekt. Moderniseringen av provinsen kom til å knekke tradisjonalismen som hadde karakterisert det fransk-canadiske samfunnet, og skapte en ny kollektiv selvtillit basert på skapelsen av et økonomisk nettverk som kom på fransk-canadiernes hender. Investeringene på 60-tallet kom til å stimulere provinsens økonomi, men også den nasjonale stolthet. Utviklingen av et moderne samfunn i Quebec var en nødvendig forutsetning for at Parti Québécois kom til makten i 1976, og videreførte den «andre» fasen i den stille revolusjonen. Hvis Quebec noen gang skulle velge å bli en selvstendig nasjon, vil *le Rattrapage* («innhenting») som den stille revolusjonen førte med seg, ha skapt et viktig grunnlag for fremtiden. Uttrykket *Rattrapage* ble et symbol og et ideologisk argument for forskjellige samfunnsgrupper for å bruke press på regjeringen, som på sin side også brukte det for å presse den føderale regjeringen i Ottawa. Den stille revolusjonen brakte med seg radikale forandringer i Quebec. Det er tydelig at disse forandringene var noe annet enn kun gradvise forandringer, og at de forårsaket store strukturelle og politiske omveltninger i det fransk-canadiske samfunnet. Slik kan denne perioden ses som et klart brudd med Duplessis-epoken, selv om mye tyder på at moderniseringsprosessen i Quebec var i gang allerede på 50-tallet. Det er likevel ingen tvil om at det var den stille revolusjonen som forandret Quebec til et virkelig moderne samfunn på 60-tallet.

Siden 60-tallet har debatten om Quebecs eventuelle løsrivelse dominert den politiske debatten i Canada. Valget i 1998 var sterkt preget av spørsmålet om Quebecs fremtid i den canadiske føderasjon, og det vil sannsynligvis bli holdt en ny, tredje folkeavstemning om dette. Er løsrivelse uungåelig? Den canadiske debatten er blitt en debatt om hva som utgjør betingelsene for et samfunn, hva som må til for at mennesker skal kunne oppfatte seg som et kollektiv. Fremtiden vil vise hva som skjer med Quebec og den canadiske stat.....

BIBLIOGRAFI

Primærkilder

Hydro-Quebecs arkiver, Montreal.

Comité technique conjoint Hydro-Québec- Ministère des richesses naturelles. *Rapport sur les problèmes posés par la nationalisation des onze compagnies.* 1962.

Commissaire Gignac. *Nationalisation: Mémoire soumis à l'Honorable René Lévesque, ministre des Ressources naturelles.*

Commissaire Gignac. *Nationalisation: Hydro-Québec et L'État.*

Commissaire Gignac. *Announcement by the Prime Minister of the province of Quebec.* 1962.

Commission hydroélectrique de Québec 1970. *Mémoire présenté par la Commission hydroélectrique de Québec à la Commission d'enquête sur la situation de la langue française et sur les droits linguistiques au Québec.*

Diverse avisartikler

Entre Nous. Internavis.

La Presse. *Le colosse en marche.*

Mémoire présenté par la Commission hydroélectrique de Québec à la Commission d'enquête sur la situation de la langue française et sur les droits linguistiques au Québec. september 1970.

Rapport du Comité technique conjoint Hydro-Québec- Ministère des Richesses naturelles.

Bibliothèque Nationale de Québec. Montreal.

Le Devoir 1960-62.

Lesage, Jean 1965. *Un Québec fort dans une nouvelle Confédération.* Quebec.

Lesage, Jean. 1959. *Lesage s'engage.* Montreal.

Lévesque, René. 1986. *Memoirs.* Montreal.

Lévesque, René. 1969, *Option Québec.* Montreal.

Manifeste du parti libéral du Québec 1962.

Programme politique du parti libéral du Québec. 1960

Royal Commission on Bilingualism and Biculturalism. Ottawa 1967.

Litteratur

Allemagne, André 1974. *Le RIN et les débuts du mouvement indépendantiste québécois.* Montreal.

Balthazar, Louis 1986. *Bilan du nationalisme au Québec.* Montreal.

Balthazar, Louis, Louis Bélanger og Gordon Mace 1993. *Trente ans de politique extérieure du Québec 1960-1990.* Quebec.

Balthazar, Louis. 1980. *La dynamique du nationalisme québécois.* I Bergeron og Pelletier, *L'État du Québec en devenir:* 37-58. Montreal.

Behiels, Michael D. 1985. *Prelude to Quebec's Quiet Revolution: Liberalism versus Neo-nationalism: 1945-1960.* Montreal.

Bélanger, Réal 1993. I Gougeon, Gilles. *Histoire du nationalisme québécois. Entrevues avec sept spécialistes:* 53-86.

Bergeron, G. 1967. *Le Canada après deux siècles de patience.* Paris.

Bergeron, G. 1971. La politique dans les années 1960. *Relations* 344.

Bergeron, Gerard og Réjean Pelletier (ed.). 1980. *L'État du Québec en devenir.* Montreal.

Bernard, Jean- Paul 1993. I Gougeon 1993: 37-50

Bolduc, Hogue og Larouche. 1984. *Québec, un siècle d'électricité.* Montreal.

Brunet, Michel 1976. *Notre passé, le présent et nous.* Montreal.

Brunet, Michel. 1964. *La Présence Anglaise et les Canadiens.* Montreal.

Chanlat, Alain. 1984. *Gestion et culture d'entreprise: le cheminement d'Hydro-Québec.* Montreal.

Clift, Dominique. 1982. *Quebec nationalism in crisis.*

Coleman, William 1984. *The independence movement in Quebec 1945-1980.* University of Toronto press.

- Cook, Ramsay 1969. *French-Canadian Nationalism*. Toronto.
- Cook, Ramsay 1975. *Canada, Quebec and the Uses of nationalism*. Montreal.
- Cornell/ Hamelin/ Ouellet/ Trudel 1967. *Canada: Unity in diversity*. Toronto.
- Côté, Roch (ed.) . *Québec 1998*. Le Devoir. Quebec.
- Daignault, Richard.1981. *Lesage*. Montreal.
- Desbarats, Peter. 1963. *A minority report*. Montreal.
- Desbarats, Peter . 1963. *The state of Quebec*. Toronto.
- Desbarats, Peter 1977. *René Lévesque- ou le projet inachevé*. Montreal.
- Dickinson, John og Brian Young. 1993. *A short history of Quebec*. Toronto.
- Dion, Léon 1975. *Nationalismes et politique au Québec*. Editions de l'Hexagone. Montreal.
- Dion, Léon 1976. *The unfinished revolution*. Montreal.
- Dufour, Christian 1989. *Le défi québécois*. Editions de l'Hexagone. Montreal.
- Durham, John George Lambton 1990. *Le rapport Durham*. Montreal.
- Durocher, René og P.A. Linteau. 1971. *Le retard du Québec et l'infériorité économique des canadiens-français*. Montreal.
- Epinette, Françoise 1998. *La question nationale au Québec*. Collection Que sais-je? Paris.
- Fitzmaurice, J. 1985. *Quebec and Canada: Past, present and future*. New York.
- Gagné, Pierre-Paul. 1975. *L'Hydro: grandeur....et déchéance?* I La Presse, *Une certaine révolution tranquille*.161-80. Montreal.
- Gagnon, Alain-G. og Michel Sarra-Bournet (ed.)1997. *Duplessis. Entre la grande Noirceur et la société libérale*. Montreal.
- Gellner, Ernest 1983. *Nations and nationalism*. Oxford.
- Gougeon, Gilles 1993. *Histoire du nationalisme québécois- entrevues avec sept spécialistes*. Vlb Éditeur et la Société Radio-Canada. Montreal.
- Groulx, Lionel. 1960. *Histoire du Canada français . Vol. II*. Montreal.
- Guindon, Hubert 1964. Social unrest, social class and Quebecs Bureaucratic Revolution. *Queen's Quarterly* 71: 150-62.
- Guindon, Hubert. 1988. *Tradition, modernité et aspiration nationale de la société*

québécoise. Toronto.

Hamelin, Jean og Provencher, Jean 1987. *Brève histoire du Québec*. Montreal.

Hogue, Clarence. 1979. *Québec: Un siècle d'électricité*. Montreal.

Jobin, Carol 1978. *Les enjeux économiques de la nationalisation de l'électricité*. Montreal.

Keating, Michael. 1996. *Nations against the state*.

Kidder, Peabody 1983. *Hydro-Quebec, Company analysis*. New York.

Kymlicka, Will 1997. *States, nations and cultures*. Ottawa.

Lafond, Michel-Remi (ed.). 1992. *La Révolution tranquille: 30 ans après, qu'en reste-t-il?*

Lahaise, Robert 1993. I Gougeon 1993: 17-35. Montreal.

Latouche, Daniel 1974. La vraie nature de la Révolution tranquille. *Canadian journal of Political Science* 7: 525-35.

Latouche, Daniel 1970. Anti-séparatisme et messianisme au Québec depuis 1960. *Canadian journal of Political science*, vol.3 1970: 559-578.

Laurendeau, André. 1970. *Les choses qui nous arrivent- chronique des années 1961-66*. Montreal.

Lemieux, Vincent. 1969. *Quatre élections provinciales au Québec 1956-66*.

Lemieux, Vincent (ed.). 1993. *Le Parti libéral du Québec*. Quebec.

Lévesque, Michel. 1991. «René Lévesque: Textes et entrevues (1960-1987)». Quebec.

Linteau, Duroche, Robert og Richard 1986. *Histoire du Québec contemporain- Le Québec depuis 1930*. Les Éditions de Boréal Express. Montreal.

Linteau, Durocher, Robert og Richard 1979. *Histoire du Québec contemporain. De la Confédération à la crise (1867-1929)*. Montreal.

McRoberts, Kenneth og Posgate, Dale 1980. *Québec: Social change and political crisis*. Toronto.

McRoberts, Kenneth. 1984. The sources of neo-nationalism in Quebec. *Ethnic and Racial Studies* 7.

McRoberts, Kenneth i *La Révolution tranquille- vers une réinterprétation*. Programme d'études canadiennes-françaises, L'Université McGill, Montreal. Seminar 31.okt. 1990 .

McRoberts, Kenneth. 1997. *The struggle for National Unity*. Oxford.

- Minville, Esdras. 1950. L'aspect économique du problème national canadien-français. *Actualité économique* 26: 48-77.
- Monière, Denis 1977. *Le développement des idéologies au Québec des origines à nos jours*. Ottawa.
- Morin, Claude. 1991. *Mes premiers ministres*. Montreal.
- Murray, Don og Vera 1978. *De Bourassa à Lévesque*. Montreal.
- Nouailhat, Yves-Henri 1992. *Le Québec de 1944 à nos jours*. Paris.
- Ouellet, Fernand 1969. *The historical background of separatism in Quebec*. I Cook 1969: 49-71.
- Pelletier, M. 1970. *Dossier sur la nationalisation*. Montreal.
- Pelletier, Réjean 1980. Nationalisme et étatismisme au Québec dans les années 60. *Canadian review of studies in nationalism* 7: 329-350.
- Piotte, Jean-Marc 1969. *From humiliation to Revolution*. I Cook 1969: 314-321
- Quinn, Herbert F. 1963. *The Union Nationale: A study in Quebec nationalism*. Toronto.
- Rocher, Francois (ed.). 1992. *Bilan Québécois du fédéralisme canadien*. Montreal.
- Rioux, Marcel. 1966. Billets de faveur pour Ottawa. *Socialisme*. 1966.
- Rioux, Marcel 1969. *La question québécoise*. Paris.
- Rioux, Marcel 1987. *La question du Québec*. Montreal.
- Rioux, Marcel 1990. *Un peuple dans le siècle*. Montreal.
- Robert, Jean-Claude 1975. *Du Canada français au Québec libre. Histoire d'un mouvement indépendantiste*. Ottawa.
- Rocher, Francois 1992. *Bilan Québécois du fédéralisme canadien*. Vlb Éditeur. Montreal.
- Rudin, Ronald 1997. *Making history in Twentieth-Century Quebec*. University of Toronto Press.
- Rudin, Ronald. 1986. *Histoire du Québec anglophone 1759-1980*. Québec.
- Saint- Germain, Maurice. 1992. *La Révolution tranquille: affirmation économique et limites du pouvoir francophone*. I Lafond 1992: 131-157.
- Sauriol, Paul 1962. *La nationalisation de l'électricité*. Montreal.
- Sauvé, Maurice. 1976. Les canadiens-français et la direction des entreprises au Québec.

Commerce 9: 58-66.

Scott, Frank og Michael Olivier. 1964. *Quebec states her cause*. Toronto.

Séguin, Maurice. 1979. *L'idée d'indépendance au Québec: genèse et historique*. Montreal.

Sloan, Thomas. 1965. *Quebec, the not so quiet revolution*. Toronto.

Smith, Anthony 1981. *The ethnic revival*. Cambridge University Press.

Smith, Anthony 1995. *Nations and nationalism in a global area*. Polity Press. Cambridge.

Thomson, Dale C 1973. *Quebec society and politics: Views from the inside*. Éditions du Trécarré. Saint-Laurent, Quebec.

Thomson, Dale C. 1984. *Jean Lesage et la Révolution tranquille*. Quebec.

Trembay, Rodrigue. 1976. *L'Économie québécoise*. Montreal.

Vallières, Pierre. 1968. *Nègres blancs d'Amérique*. Montreal.